

Ocena Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego za lata 2012-2017

Departament Rozwoju Regionalnego

Zielona Góra 2018

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Aktualność wyzwań i spójność celów strategicznych	5
3. Ocena celu głównego	9
3.1. Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020	9
3.2. Podsumowanie	14
4. Ocena celów strategicznych	15
4.1. Cel strategiczny 1 - Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna	15
4.1.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020	15
4.1.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 1	22
4.1.3. Podsumowanie	34
4.2. Cel strategiczny 2 - Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna	37
4.2.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020	37
4.2.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 2	42
4.2.3. Podsumowanie	47
4.3. Cel strategiczny 3 - Społeczna i terytorialna spójność regionu	49
4.3.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020	49
4.3.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 3	55
4.3.3. Podsumowanie	65
4.4. Cel strategiczny 4 - Region efektywnie zarządzany	67
4.4.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020	67
4.4.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 4	71
4.4.3. Podsumowanie	80
5. Strategiczne przedsięwzięcia o charakterze regionalnym i ponadregionalnym	82
6. Wymiar terytorialny strategii	92
6.1 Obszary Strategicznej Interwencji w SRWL 2020 i projekcie PZPWL	92
6.2 Obszary Strategicznej Interwencji w SOR	95
7. Podsumowanie i rekomendacje	97

Załączniki

Załącznik nr 1 –	Realizacja celów SRWL 2020 przez strategie sektorowe i programy rozwoju samorządu województwa lubuskiego
Załącznik nr 2 A –	Środki finansowe przeznaczone z programów operacyjnych 2007-2013 na realizację celów strategicznych i operacyjnych SRWL 2020
Załącznik nr 2 B –	Środki finansowe przeznaczone z programów operacyjnych 2014-2020 na realizację celów strategicznych i operacyjnych SRWL 2020
Załącznik nr 3 –	Sprawozdanie finansowo-rzeczowe przedsięwzięć realizowanych w latach 2012-2017 (bez środków UE)
Załącznik nr 4 A –	Podział działań programów operacyjnych 2007-2013 wg celów strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020
Załącznik nr 4 B –	Podział działań programów operacyjnych 2014-2020 wg celów strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

1. Wstęp

Przyjęta Uchwałą nr XXXII/319/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 roku Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (SRWL 2020) stanowi najważniejszy dokument strategiczny samorządu województwa, przyjmowany na podstawie zapisów o samorządzie województwa i ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Jego rolą jest planowanie procesów rozwoju regionalnego w dłuższym horyzoncie czasu, przy zachowaniu zasad racjonalnego i efektywnego gospodarowania posiadanymi zasobami.

Ważną częścią procesu wdrażania zaplanowanych w Strategii działań jest ich monitorowanie i ocena postępu rzeczowo-finansowego. Pierwsza Ocena SRWL 2020 za lata 2012-2015 została przedstawiona Sejmikowi Województwa Lubuskiego w listopadzie 2015 r. Przygotowana została z wykorzystaniem efektów opracowania pn. „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”¹ oraz wkładu opracowanego w Departamencie Rozwoju Regionalnego na podstawie materiałów z departamentów merytorycznych UMWL i dostępnych analiz, raportów, itp. Jej celem było przeanalizowanie i sformułowanie wniosków dotyczących następujących zagadnień strategicznych: aktualność przyjętych założeń rozwojowych, osiągnięte na danym etapie wdrażania rezultaty, postęp osiągania celów, wykorzystanie środków finansowych oraz działania w ramach Obszarów Strategicznej Interwencji.

Ze względu na przyjęcie przez Radę Ministrów w lutym 2017 r. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), która pełni obecnie rolę średniookresowej strategii rozwoju kraju, konieczne stało się dokonanie oceny spójności Strategii wojewódzkiej z dokumentem rządowym. Służyła temu uzupełniająca ewaluacja on-going², której celem ogólnym była także analiza efektów interwencji publicznej w rozwój społeczno-gospodarczy w województwie lubuskim oraz sformułowanie rekomendacji użytecznych z punktu widzenia dalszego wdrażania SRWL 2020. Raport ewaluacyjny został przedstawiony m.in. Członkom Rady ds. Rozwoju Województwa Lubuskiego na posiedzeniu w grudniu 2017 r.

Przedstawione kolejne sprawozdanie dotyczące Oceny SRWL 2020 za lata 2012-2017 stanowi kontynuację raportu z roku 2015. Opracowany materiał obejmuje ocenę aktualności wyzwań, opis stanu w ramach każdego celu strategicznego i operacyjnego, informację o obszarach strategicznej interwencji oraz o realizacji inwestycji kluczowych.

W SRWL 2020 wskazano główne wyzwania, które stanowiły podstawę sformułowania celów i kierunków działań. W wyniku dokonanych ewaluacji sprawdzono aktualność wyzwań w kontekście sytuacji społeczno-gospodarczej oraz zapisów SOR.

W ocenie wdrażania celów SRWL 2020 za lata 2012-2017 utrzymano podział na trzy perspektywy. Pierwsza odnosi się do analizy wskaźników statystycznych. Analiza danych statycznych z roku bazowego i bieżących danych, umożliwiła zaobserwowanie zachodzących zmian i wskazanie trendów rozwojowych. Druga perspektywa oceny została dokonana na podstawie danych uzyskanych z Krajowego Systemu Informatycznego Monitoringu i Kontroli Finansowej Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności SIMIK 07-13 oraz Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL2014. Dla wdrażania celów operacyjnych SRWL 2020 w latach 2012-2015 najistotniejsze znaczenie miał Lubuski Regionalny Program Operacyjny 2007-2013 oraz regionalne priorytety Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, a w latach 2015-2017 Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020. Na ich wdrażanie samorząd województwa miał największy wpływ. Cele strategiczne i operacyjne oceniono także pod kątem napływu do województwa lubuskiego środków z krajowych programów operacyjnych (POIG, POIiŚ i centralne priorytety POKL, POIR, POWER, POPC, a także PO Ryby i PROW). Natomiast trzecia perspektywa oceny sporządzona została na podstawie danych merytorycznych i finansowych uzyskanych z departamentów Urzędu

---

¹ Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, Warszawa, czerwiec 2015 r.

² Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, Warszawa, listopad 2017 r.

Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze oraz z jednostek podległych. Szczegółowe sprawozdania w formie tabelarycznej ujęto w załącznikach.

W województwie lubuskim powstał stały system zbierania danych i baza wskaźników w ramach Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego oraz szereg wnikliwych i interesujących opracowań na temat różnych aspektów rozwoju społeczno-gospodarczego. Monitorowaniem objęto obszary polityk publicznych prowadzonych przez samorząd województwa oraz niektóre strategie sektorowe lub programy rozwoju. Należy podkreślić, że na realizację SRWL 2020 składa się także wdrażanie regionalnych strategii sektorowych i programów rozwoju. Sprawozdania z tych dokumentów są przedstawiane Zarządowi Województwa Lubuskiego i Sejmikowi zgodnie z przyjętymi systemami monitorowania.

Podsumowanie wdrażania SRWL 2020 za lata 2012-2017 staje się okazją do dyskusji nad koniecznością rozpoczęcia procesu aktualizacji jej zapisów. Z jednej strony powodowane jest to dynamicznymi zmianami w otoczeniu społeczno-gospodarczym, a z drugiej zbiega się z prowadzonym na forum krajowym procesem zmiany Systemu Zarządzania Rozwojem Polski, aktualizacją średniookresowych strategii krajowych oraz rozpoczęciem dyskusji o wsparciu polityki spójności UE w kolejnej perspektywie finansowej. Szczególną uwagę należy zwrócić na zapisy Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju i propozycje ujęte w projekcie Systemu Zarządzania Rozwojem Polski dotyczące przygotowania na szczeblu administracji krajowej, regionalnej i lokalnej zintegrowanego dokumentu strategicznego ujmującego aspekt programowania społeczno-gospodarczego i planowania przestrzennego.

2. Aktualność wyzwań i spójność celów strategicznych

Ocena aktualności wyzwań stanowiła ważny element badań ewaluacyjnych SRWL 2020, są one bowiem podstawą do wyznaczenia celów rozwojowych. W roku 2015 przeprowadzono badanie delfickie wśród ekspertów regionalnych w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego, w roku 2017 dokonano oceny zgodności wyzwań i celów z rządową Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

W SRWL 2020 zdefiniowano sześć wyzwań rozwojowych. W 2015 roku dokonano eksperckiej oceny każdego z nich:

Wyzwanie 1.: Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacji budził najmniej wątpliwości wśród ekspertów. Eksperti podkreślali w kontekście tego wyzwania teraźniejszą konieczność wzmocnienia i tworzenia nowych innowacyjnych przedsięwzięć w województwie, obecny niski poziom inwestycji w sektor badań i rozwoju oraz konieczną integrację środowisk akademickich i przedsiębiorczych.

Wyzwanie 2: Spójność przestrzenna i rozwój obszarów funkcjonalnych miast nie było już wyzwaniem tak jednoznacznie ocenianym jak poprzednie, ale eksperci uznali je za wciąż aktualne. Nieco większy nacisk eksperci kładli w tym przypadku na obecne trendy rozwojowe Europy niż na zapóźnienia rozwojowe województwa. Wynika to z intensywnie rozwijanego miejskiego wymiaru polityki spójności Unii Europejskiej, którego wykorzystanie jest szansą rozwojową województwa.

Wyzwanie 3: Zapewnienie zrównoważonego rozwoju i optymalnego gospodarowania zasobami było oceniane jako wyzwanie, które podlega innym kryteriom oceny niż pozostałe – raczej nigdy nie zostanie w pełni zrealizowane, a polityka regionu powinna być nieustannie „wrażliwa” na jego realizację. Na tym etapie realizacji wyzwania eksperci podkreślili konieczność wykorzystywania endogenicznych zasobów województwa takich jak zasoby naturalne – odnawialne i nieodnawialne oraz kapitał ludzki.

Wyzwanie 4: Wysoka dostępność komunikacyjna zewnętrzna i wewnętrzna oceniane było najmniej jednoznacznie w kontekście jego aktualności spośród wszystkich wyzwań. Eksperti widzą dalszą konieczność podejmowania istotnego wysiłku inwestycyjnego dla realizacji tego wyzwania, ale jednocześnie podkreślają, że wiele zostało już zrobione m.in. w zakresie dostępności.

Wyzwanie 5: Zapewnienie spójności społecznej było rozumiane najmniej spójnie przez ekspertów – czasem przez pryzmat rozwoju społecznego i przeciwdziałania marginalizacji wybranych grup społecznych, a błędnie przez pryzmat wspólnoty wojewódzkiej i jej podziału wynikającego z konsekwencji założeń reformy administracyjnej i utworzenia dwóch ośrodków wojewódzkich.

Wyzwanie 6: Sprawne zarządzanie rozwojem regionu eksperci uznali za wyzwanie aktualne i jako przyczynę częściej wskazywali problemy rozwojowe województwa niż trendy zewnętrzne. Podkreślali konieczność dbania o jakość kadr oraz umiejętność wykorzystania położenia geograficznego regionu w obszarze przygranicznym, które wpływa pozytywnie na jego dostępność komunikacyjną i atrakcyjność turystyczną.

Ze względu na przyjęcie przez Radę Ministrów w lutym 2017 r. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), która pełni obecnie rolę średniookresowej strategii rozwoju kraju, konieczne stało się dokonanie oceny spójności Strategii wojewódzkiej z dokumentem rządowym m.in. w kontekście spójności wyzwań i celów.

Zarówno SOR, jak i SRWL 2020 operują pojęciem „Wyzwania rozwojowe”, pod którym kryją się najważniejsze uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju. Należy podkreślić, że SOR dotyczy całego kraju i naturalnie nie należy oczekiwać, że to, co może być kluczowe z punktu widzenia krajowej polityki rozwoju, nie musi mieć takiego samego znaczenia, gdy brana jest pod uwagę polityka rozwoju województwa.

W SOR rozdział pt. „Wyzwania rozwojowe kraju” składa się z kilku części. Autorzy wskazują:

- Wyzwania zewnętrzne stojące przed Polską w perspektywie krótkookresowej;
- Wyzwania zewnętrzne stojące przed Polską w dłuższym horyzoncie czasowym;
- Czynniki wewnętrzne wpływające negatywnie na stabilne perspektywy rozwoju Polski;
- Pułapki rozwojowe oraz

- Scenariusze rozwojowe do 2030 r.

Z kolei SRWL 2020 w rozdziale „Potencjały i wyzwania rozwojowe” prezentuje się zestaw 6 wyżej wskazanych wyzwań pogrupowany w cztery obszary: (1) gospodarka regionalna i rynek pracy; (2) Infrastruktura transportowa i teleinformatyczna; (3) Społeczna i terytorialna spójność regionu; (4) Zarządzanie rozwojem regionu. Taka rozbieżność zakresu formułowanych wyzwań oraz różnica perspektywy (krajowa i regionalna) powodują, że wyzwania określone w SRWL 2020 można przypisać do kilku wyzwań SOR (Tabela 1).

Tabela 1. Wyzwania SOR i SRWL 2020

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju	Wyzwania w SRWL 2020
Wyzwania zewnętrzne krótkookresowe*	
Oslabienie dynamiki rozwoju gospodarki światowej i konsekwencje (w tym na terenie UE)	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności; (W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Oslabienie tempa rozwoju gospodarczego w Chinach	-
Sytuacja gospodarcza, społeczna i polityczna w USA skutkująca umacnianiem się dolara, co może skutkować odpływem kapitału z krajów wysoko rozwiniętych	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności; (W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Nierównowaga na rynkach surowcowych i rywalizacja cenowa ich eksporterów	(W3) Zapewnienie zrównoważonego rozwoju i optymalnego gospodarowania zasobami
Konflikty zbrojne i ich konsekwencje	-
Tendencja do większej integracji w ramach Unii Gospodarczej i Walutowej skutkujące pogłębianiem się podziałów w UE	(W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Konieczność efektywnego zarządzania procesem opuszczania UE przez Wielką Brytanię oraz jego konsekwencje	(W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Zmiany w modelu funkcjonowania budżetu europejskiego	(W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Efekty wejścia w życie Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji (TTIP) oraz Kompleksowej Umowy Gospodarczo-Handlowej między UE a Kanadą	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności; (W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Kształtowanie relacji z Rosją	(W3) Zapewnienie zrównoważonego rozwoju i optymalnego gospodarowania zasobami
Wyzwania zewnętrzne w dłuższej perspektywie*	
Pogłębiające się koncentracja kapitału oraz związane z nią narastanie nierówności społecznych i ubożenia klasy średniej	(W5) Zapewnienie spójności społecznej; (W2) Spójność przestrzenna i rozwój obszarów funkcjonalnych miast
Trendy demograficzne (starzenie się społeczeństw) i ich konsekwencje	(W5) Zapewnienie spójności społecznej
Automatyzacja, robotyzacja i informatyzacja procesów gospodarczych	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Niższy poziom pracochłonności nowoczesnych gospodarek	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Konieczność uwzględniania wpływu działalności	(W3) Zapewnienie zrównoważonego rozwoju

gospodarczej na środowisko naturalne oraz dostosowywania technik i technologii produkcji, a także nasilające się efekty zmian klimatycznych	i optymalnego gospodarowania zasobami
Ograniczone zasoby wody, surowców i energii	(W3) Zapewnienie zrównoważonego rozwoju i optymalnego gospodarowania zasobami
Nowe style życia, nowe wzorce konsumpcji i mobilności	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Nowe podejście do biznesu młodego pokolenia (większa akceptacja ryzyka, szybsza reakcja na zmiany)	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Nowe wzorce postępowania w sferze gospodarowania (finansowanie społecznościowe, ekonomia współdzielenia)	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Czynniki wewnętrzne wpływające negatywnie na stabilne perspektywy rozwoju Polski	
Oparcie wzrostu i konkurencyjności firm na czynnikach kosztowych	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Niekorzystne procesy demograficzne	(W5) Zapewnienie spójności społecznej
Niski poziom oszczędności prywatnych i niewykorzystanie krajowych zasobów kapitału	(W3) Zapewnienie zrównoważonego rozwoju i optymalnego gospodarowania zasobami
Niska innowacyjność gospodarki	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Potencjalne niepowodzenia w obszarze rozbudowy infrastruktury teleinformatycznej	(W2) Spójność przestrzenna i rozwój obszarów funkcjonalnych miast
Struktura gospodarki oparta na sektorach o niskiej wartości dodanej	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Brak długookresowych strategii dostosowań do warunków ekonomicznych w niektórych sektorach (energetyka, wydobywanie węgla)	(W3) Zapewnienie zrównoważonego rozwoju i optymalnego gospodarowania zasobami
Zbyt mało dobrze wynagradzanych (i stabilnych) kreatywnych miejsc pracy	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności
Niedopasowanie kwalifikacji do potrzeb rynku	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności; (W5) Zapewnienie spójności społecznej
Niska skuteczność państwa i instytucji gospodarczych w kreowaniu warunków rozwoju opartego na zaufaniu	(W6) Sprawne zarządzanie rozwojem regionu
Postępujące rozwarstwienie dochodowe i społeczne	(W5) Zapewnienie spójności społecznej
Utrzymujące się nierówności terytorialne w sferze rozwoju gospodarczego	(W1) Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności; (W4) Wysoka dostępność komunikacyjna zewnętrzna i wewnętrzna

(*) – wyzwania zapisane w formie skrótowej; (-) – brak bezpośredniego związku.

Źródło: Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, Warszawa, listopad 2017 r.

Wykonana analiza zapisów obu strategii wskazuje na następujące fakty:

- Niemal każde wyzwanie SOR ma co najmniej jeden odpowiednik w SRWL 2020, a jednocześnie każde wyzwanie SRWL 2020 można przypisać do co najmniej jednego wyzwania SOR;
- Najbardziej powiązaniem z wyzwaniami SOR wyzwaniem sformułowanym w SRWL 2020 jest „Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności”;
- Wyzwaniem szczególnym województwa lubuskiego (z punktu widzenia zapisów SOR) jest „Wysoka dostępność komunikacyjna zewnętrzna i wewnętrzna”. Wyzwanie to wpisuje się tylko w jedno z wyzwań SOR i to dotyczące nierówności terytorialnych w sferze rozwoju gospodarczego.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju nie zawiera jasno sformułowanej wizji rozwoju, określając jeden cel główny. Porównując cel główny SOR z celem głównym SRWL 2020 można stwierdzić ich duże podobieństwo, pomimo tego, że SRWL 2020 nie mówi o wzroście dochodów mieszkańców, ani o konkretnych wymiarach spójności. Jednocześnie szerszy zapis celu głównego SRWL 2020 w stosunku do SOR dotyczący efektywnego zarządzania jest punktem, który może pozytywnie wyróżniać SRWL 2020 na tle SOR.

Wyniki ewaluacji wskazują, że cele szczegółowe SOR i cele strategiczne SRWL 2020 zachowują zbieżność. Cel szczegółowy 1 SOR (Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną) w dużym stopniu koreluje z celem strategicznym 1 SRWL 2020 (Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna). Zbieżność ta widoczna jest szczególnie w zakresie trzech pierwszych celów operacyjnych Strategii województwa dotyczących przepływu innowacji i wspierania przedsiębiorczości. Z uwagi jednak na różne poziomy dokumentów (kraj i region) widoczne są pewne różnice. Cel 1. SRWL 2020 jest jednak zdefiniowany bardzo szeroko i kompleksowo odnosi się do wielu obszarów wpływających na konkurencyjność regionu, podczas gdy Cel 1. określony w SOR koncentruje się na głównie na konkurencyjności polskiego biznesu – w tym duży nacisk położono na ekspansję zagraniczną polskich przedsiębiorców – i jego efektywnej współpracy z sektorem nauki. Powoduje to, że nie można mówić o pełnej zbieżności celów, jednak z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że działania podejmowane w celu 1 SOR przyczynią się do rozwoju województwa lubuskiego. Zapisy celu 2 SOR można określić jako tożsame z celem 3 SRWL 2020, który podejmuje zarówno wątek społecznej równości (m.in. w zakresie edukacji i rynku pracy), jak i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój funkcji obszarów miejskich (wojewódzkich, subregionalnych i lokalnych) podejmuje cel 1. SRWL 2020, a częściowo – w zakresie dostępności komunikacyjnej i cyfryzacji – także cel 2. Wykorzystanie potencjału endogenicznego w pewnym stopniu podkreśla cel 4. SRWL 2020. Cel szczegółowy 3 SOR w głównej mierze dotyczy sfery instytucjonalnej, przede wszystkim na poziomie krajowym, ale także regionalnym i lokalnym. Zachowuje dużą spójność z czwartym celem strategicznym SRWL 2020, zwłaszcza w zakresie celów operacyjnych 4.4 oraz 4.5, w których duży nacisk położono na poprawę jakości funkcjonowania systemu planowania przestrzennego oraz sprawności działania struktur urzędowych. Cel 3. SOR zakłada również wzrost znaczenia cyfryzacji w sferze instytucjonalnej, co z kolei odnajduje także częściowe przełożenie w 2. i 3. celu strategicznym SRWL 2020.

Podsumowując, wszystkie wskazane przez SRWL 2020 wyzwania rozwojowe są nie tylko uznane za aktualne przez ekspertów, ale również mają swoje odpowiedniki w SOR. Cel główny SRWL 2020 jest sformułowany właściwie, jest spójny z celem głównym SOR, a ponadto logicznie spaja pozostałe cele strategiczne. Cele strategiczne SRWL 2020 są zbieżne z celami szczegółowymi SOR, jak i obszarami. Fakt zbieżności celów w obu dokumentach nie oznacza braku uwag lub propozycji modyfikacji celów SRWL 2020 oraz kierunków interwencji, które mogą się pojawić w procesie aktualizacji dokumentu.

3. Ocena celu głównego

W SRWL 2020 cel główny określony został jako: *Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem osiągnięty zostanie w wyniku realizacji czterech celów strategicznych.*

3.1. Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020

Przy analizie danych wskaźnikowych w szczególności odniesiono się do następujących kwestii: postępu realizacji zmiany (w %), trendu zmiany wartości wskaźnika w poszczególnych latach od roku 2010 oraz dynamiki zmian.

Dla oceny realizacji celu głównego wskazano w SRWL 2020 cztery wskaźniki:

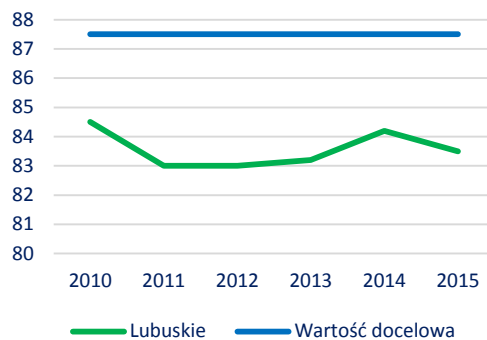
- produkt Krajowy Brutto per capita, (Polska=100),
- produkt Krajowy Brutto per capita wg PPP (UE27/UE28=100),
- wskaźnik zatrudnienia wg BAEL (liczba pracujących w wieku 15-64 w % ogólnej liczby ludności w tym wieku),
- przeciętne dalsze trwania życia mężczyzn i kobiet.

Zgodnie z zapisami SRWL 2020 wskaźnik PKB per capita w relacji PKB ma wzrosnąć z wartości 84,7% (w 2010) do 87,5% w 2020 roku. W latach 2010-2015 poziom PKB per capita w relacji do średniej krajowej ulegał pewnym wahaniom. Docelowo ma wynieść 87,5% w 2020 roku, a w 2015 roku był na poziomie 83,5% (zob. Wykres 1). Zauważalną tendencją jest, że regiony mniejsze jak województwo lubuskie w latach 2010-2015 rozwijały się wolniej, niż grupa silnie dominujących w kraju regionów związanych z dużymi aglomeracjami miejskimi. Przy czym region stołeczny Mazowsze znacznie przewyższał średnią dla kraju. Dostyc optymistyczne dla województwa lubuskiego są wstępne szacunki PKB za rok 2016. Lubuski PKB w 2016 roku wzrósł w stosunku do roku 2015 o 3,8%, co pozwoliło regionowi na zajęcie 4. miejsca wśród polskich województw pod względem dynamiki wzrostu PKB.

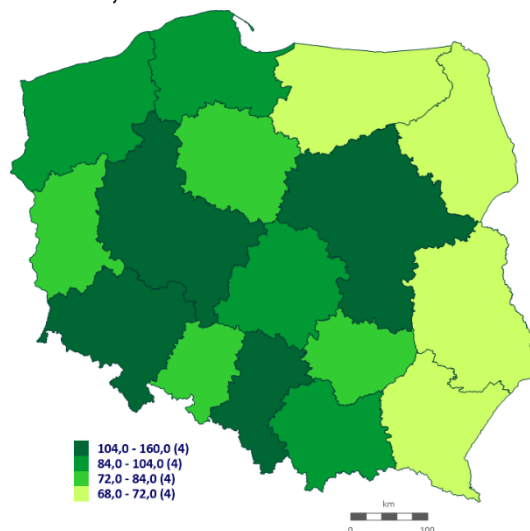
Uwzględniając zróżnicowanie wewnątrz województwa, należy zauważyć, że mniejsze wartości PKB na mieszkańca w odniesieniu do średniej dla Polski występują w przypadku podregionu gorzowskiego – w 2015 roku był on na poziomie 83,1% (spadek względem 2010 roku o 3,8 p.p), przy wartości docelowej 90%. W podregionie zielonogórskim (wartość docelowa to 86%) w 2015 roku PKB per capita w relacji do średniej krajowej wyniósł 83,7%, co oznacza wzrost w stosunku do wartości bazowej (w 2010 roku 83,1%), ale spadek w odniesieniu do lat 2013-2014.

Wskaźnik: Produkt Krajowy Brutto per capita, Polska=100		
Wartość bazowa (2010): 84,7%	Wartość docelowa (2020): 87,5%	Wartość analizowana (2015): 83,5%

Wykres 1. PKB per capita (Polska = 100) w latach 2010-2015 w województwie lubuskim

Mapa 1. PKB per capita, Polska = 100, 2015 r.

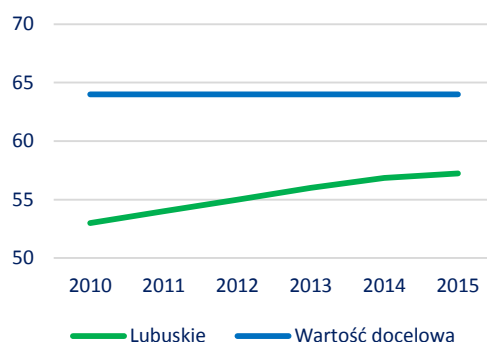

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

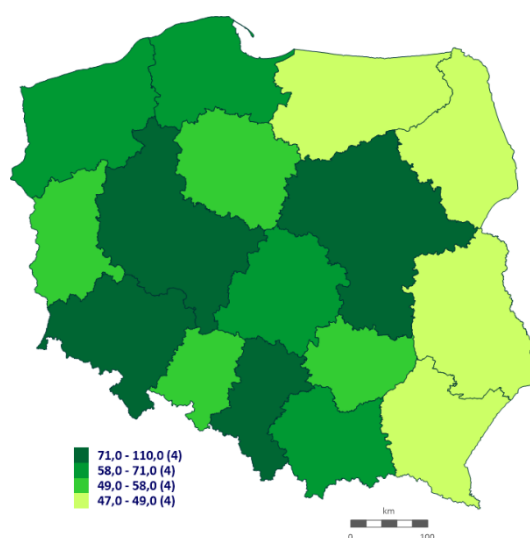
Wskaźnik: Produkt Krajowy Brutto per capita (w PPS), UE28=100

Wartość bazowa (2010):	Wartość docelowa (2020):	Wartość analizowana (2015):
53,0%	64,0%	57,24 %

Wykres 2. PKB (w PPS) per capita (UE28 = 100) w latach 2010-2015 w województwie lubuskim

Mapa 2. PKB per capita (PPS), UE28 = 100, 2015 r.

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

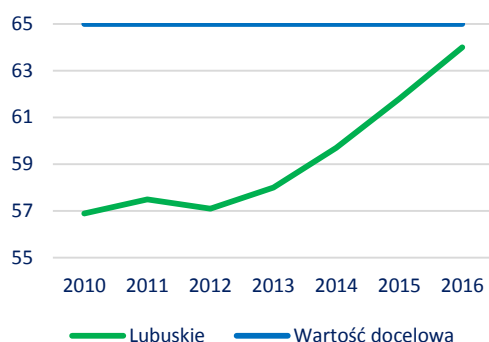
Drugą zmienną monitorującą ogólny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego jest PKB w relacji do krajów UE³. Zgodnie z założeniami SRWL 2020 PKB per capita (w PPS) w relacji do średniej dla Unii Europejskiej ma wzrosnąć z wartości 53% (w 2010 roku, UE27=100), do 64%.⁴ Poziom PKB per capita (w PPS) w relacji do PKB Unii Europejskiej w 2015 roku wyniósł 57,24%, co oznacza, że wciąż odbiega od założonej wartości docelowej (Wykres 2). W roku tym niższa dynamika wzrostu (2010 rok = 100) PKB w relacji do PKB UE wystąpiła w sześciu regionach w kraju. Osiągnięcie wartości docelowej będzie trudne, choć wciąż można określić je jako realne, szczególnie biorąc pod uwagę szacunki za rok 2016.

⁴ Dla okresu 2010-2013 wykorzystano informacje prasowe Eurostat, a dla lat 2014-2015 bazy danych tworzone na potrzeby Eurostat Regional Yearbooks 2016-2017.

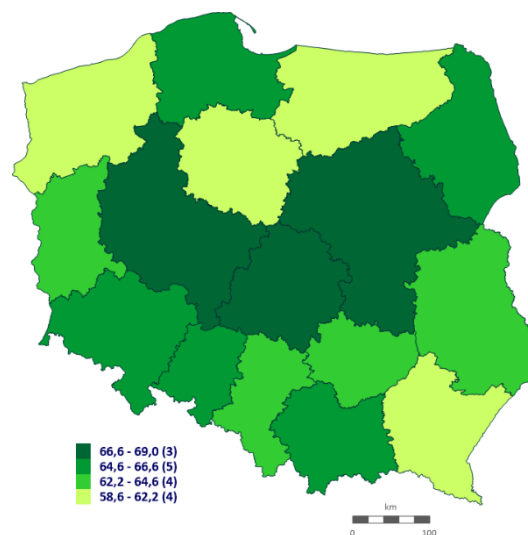
Wskaźnik: Wskaźnik zatrudnienia wg BAEL (liczba pracujących w wieku 15-64 w % ogólnej liczby ludności w tym wieku)

Wartość bazowa (2010): 56,9%	Wartość docelowa (2020): 65,0%	Wartość analizowana (2016): 64,0%
--	--	---

Wykres 3. Wskaźnik zatrudnienia w województwie lubuskim w latach 2010-2016 (liczba pracujących w wieku 15-64 w % ogólnej liczby ludności w tym wieku)

Mapa 3. Wskaźnik zatrudnienia: liczba pracujących w wieku 15-64 w % ogólnej liczby ludności w tym wieku, 2016 r.

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

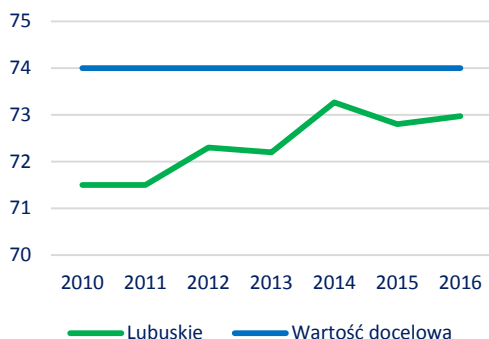
Kolejnym miernikiem celu głównego jest wskaźnik zatrudnienia (pracujący w wieku 15-64 w % ogólnej liczby ludności w tym wieku wg BAEL). W 2020 roku w województwie lubuskim docelowo ma on wynieść 65%. Od 2010 roku (wskaźnik na poziomie blisko 57%) liczba pracujących w tej grupie wiekowej systematycznie wzrasta (zob. Wykres 3). Trend został zaburzony w 2012 roku, jednak nieznaczne wahania wskaźnika zatrudnienia dotyczą praktycznie wszystkich województw. W ostatnim roku badanego okresu wskaźnik zatrudnienia w województwie lubuskim wyniósł 64%, co oznacza, że wartość docelowa jest bliska osiągnięcia. W 2016 roku poziom wartości wskaźnika zatrudnienia dał województwu lubuskiemu 9. miejsce w skali kraju (por. Mapa 3) i wciąż (podobnie jak w latach 2010-2015) był niższy od średniej krajowej⁵. Odnotowania wymaga jednak fakt, iż na tle innych województw, województwo lubuskie charakteryzuje się wysoką dynamiką wzrostu wskaźnika zatrudnienia (rok poprzedni = 100). Od 2013 roku wskaźnik charakteryzuje niezaburzony trend wzrostowy, a z każdym rokiem zwiększa się również jego dynamika. Szczególnie wysoka wystąpiła w ostatnich dwóch latach – w 2015 roku wyższą odnotowano tylko w województwie pomorskim, zaś rok później była niższa niż w czterech regionach (małopolskim, śląskim, podkarpackim i dolnośląskim).

⁵ Pomimo pozytywnych zmian na rynku pracy, województwo lubuskie wciąż w znacznym stopniu boryka się z problemami, w tym ze zjawiskiem długotrwałego bezrobocia. Zjawisko to dotyczy również osób w wieku produkcyjnym (w wieku 15-64 lata). Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy, pomimo ogólnego spadku liczby osób długotrwanie bezrobotnych, w 2015 roku wzrósł odsetek osób długotrwanie bezrobotnych w wieku 35-44 lata oraz osób powyżej 56 roku życia („Osoby długotrwanie bezrobotne na lubuskim rynku pracy w 2015 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze, 2016).

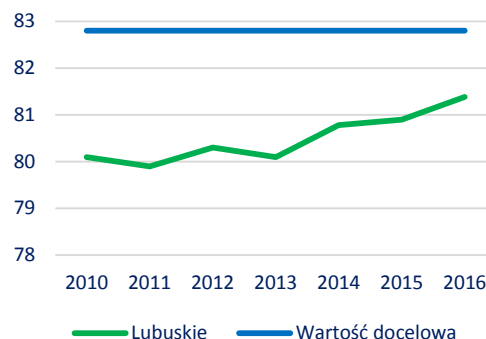
Wskaźnik: Przeciętne dalsze trwanie życia

Wartość bazowa (2010): Kobiety: 80,1 lat Mężczyźni: 71,5 lat	Wartość docelowa (2020): Kobiety: 82,8 lat Mężczyźni: 74,0 lat	Wartość analizowana (2016): Kobiety: 81,4 Mężczyźni: 73,0
---	---	--

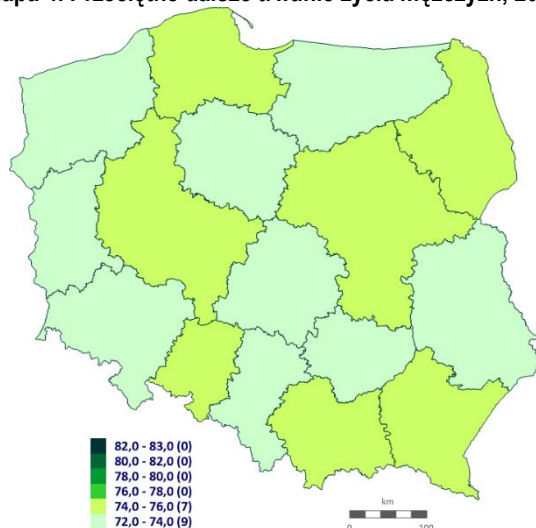
Wykres 4. Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn w województwie lubuskim w latach 2010-2016

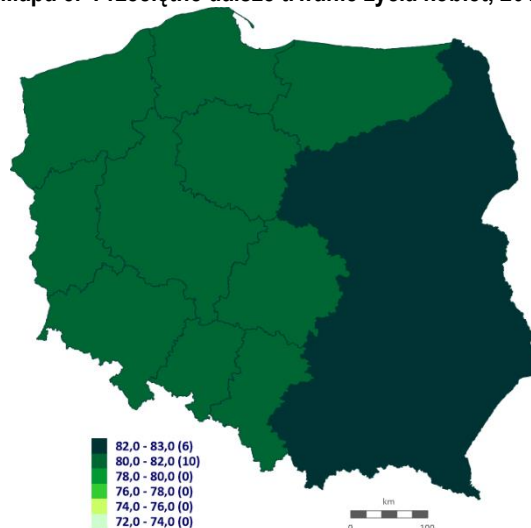
Wykres 5. Przeciętne dalsze trwanie życia kobiet w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 4. Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn, 2016

Mapa 5. Przeciętne dalsze trwanie życia kobiet, 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Kolejny wskaźnik, tj. przeciętne dalsze trwanie życia ma wzrosnąć wśród kobiet do 82,8 lat, a mężczyzn do 74 lat w 2020 roku. W obu przypadkach obraz zmian wskaźnika należy uznać za pozytywny. W 2016 roku przeciętne dalsze trwanie życia w województwie lubuskim wyniosło u kobiet 81,4 lat, a 73 u mężczyzn (zob. Wykres 4, Wykres 5).

Teoretycznie, długość życia, zarówno kobiet, jak i mężczyzn powinna dalej wzrastać, zatem osiągnięcie zakładanych wartości docelowych wydaje się realne. Za niepokojący można jednak uznać brak wyraźnego trendu wzrostowego oraz fakt, że zarówno u kobiet, jak i mężczyzn, wartość przeciętnego dalszego trwania życia jest w województwie lubuskim jedną z niższych w skali kraju (Mapa 4, Mapa 5). Według danych dla 2016 roku kobiety w Polsce żyją średnio 81,9 lat (11. miejsce regionu lubuskiego w rankingu województw), a mężczyźni 73,9 lat (14. miejsce regionu lubuskiego w rankingu województw). Realizacja wartości docelowych wskaźnika, pomimo niższych wartości początkowych, lepiej wygląda w podregionie zielonogórskim. Tam, u mężczyzn przeciętne dalsze trwanie życia wynosi 73,2 lat przy 72,6 w podregionie gorzowskim oraz 81,4 lat u kobiet przy 81,2 w podregionie gorzowskim (wartości docelowe to 74 lata u mężczyzn w przypadku obu podregionów, zaś 82,8 dla podregionu gorzowskiego i 82,7 dla podregionu zielonogórskiego u kobiet).

3.2. Podsumowanie

Analizowane za rok 2015/2016 wartości wskaźników monitoringu odniesione do celu głównego Strategii wskazują, że wartości docelowe są realne, choć niektóre będą trudne do osiągnięcia w roku 2020.

Pomimo ogólnej tendencji wzrostowej PKB w województwie lubuskim, region należy do grupy województw „goniących” najlepiej rozwinięte regiony w kraju. Zauważyć trzeba, że Lubuskie, pomimo że jest jednym z najmniejszych regionów w Polsce utrzymuje się w połowie stawki wśród województw w zakresie średniego PKB *per capita*.

Jednocześnie województwo lubuskie zmniejsza dystans do średniego poziomu wartości wskaźników dla UE. Jeśli w kolejnych latach zostanie utrzymane tempo wzrostu na poziomie szacunków z roku 2016, to osiągnięcie wskaźników będzie bardziej realne. Województwo lubuskie charakteryzuje się wysoką dynamiką wzrostu wskaźnika zatrudnienia, a wskaźnik docelowy jest bliski osiągnięcia. Kolejny wskaźnik, tj. przeciętne dalsze trwanie życia kobiet ma także pozytywny obraz w roku 2016, jednak brak wyraźnej stałej tendencji wzrostowej i jedne z niższych wskaźników w kraju należy uznać za niepokojące.

W przypadku 2 mierników w celu głównym dostępnych w statystyce publicznej i przypisanych w SRWL 2020 dla lubuskich podregionów, należy wskazać, że zarówno pod względem PKB, jak i przeciętnego dalszego trwania życia nieco lepsza sytuacja kształtuje się w podregionie zielonogórskim.

4. Ocena celów strategicznych

4.1. Cel strategiczny 1 - Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna

Władze samorządowe wspierają silną, konkurencyjną gospodarkę opartą na innowacyjnych podmiotach, zaawansowanych technologiach oraz rozwiniętym kapitale ludzkim. Do rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki, wskazanej jako cel strategiczny nr 1 w SRWL 2020 przyczynić się mogą takie czynniki jak potencjał kapitału ludzkiego, stała poprawa infrastruktury energetycznej, ochrony środowiska, rozwój sektora B+R, inteligentnych specjalizacji, sektora turystycznego oraz rolnego. Duże znaczenie ma rozwój miast (wojewódzkich, subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich).

Pierwszy cel strategiczny realizowany jest przez osiem celów operacyjnych:

- 1.1 Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmów transferu innowacji.
- 1.2 Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej.
- 1.3 Podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego rynku pracy.
- 1.4 Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich.
- 1.5 Rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich.
- 1.6 Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska.
- 1.7 Rozwój potencjału turystycznego województwa.
- 1.8. Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

4.1.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020

Ocena dotychczasowych działań podjętych w ramach realizacji celu strategicznego nr 1 oparta została na podstawie wskaźników statystycznych, środków finansowych przeznaczonych z programów operacyjnych na realizację poszczególnych działań (zob. załącznik nr 2 A i B) oraz informacji rzeczowo – finansowych z departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego i jednostek podległych oraz wykonania budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. załącznik nr 3).

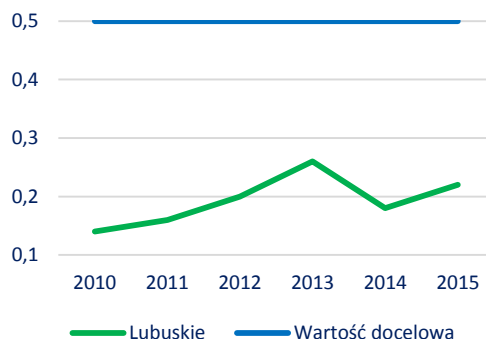
Do ogólnej oceny celu strategicznego wyznaczono 6 wskaźników, dla których w SRWL 2020 określono wartości bazowe i docelowe. Analiza wskaźników dotyczy stopnia spełnienia wartości docelowych, jak również odniesienia się do sytuacji w Polsce i innych województwach.

Cel strategiczny nr 1 został oceniony na podstawie następujących wskaźników statystycznych przyjętych w SRWL 2020:.

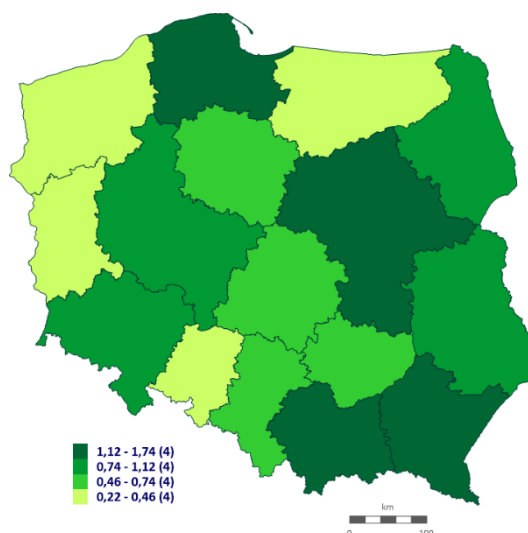
- nakłady na działalność B+R w relacji do PKB ,
- absolwenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych (% absolwentów szkół wyższych ogółem,
- wartość dodana brutto na jednego pracującego,
- struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych (przemysł; usługi; rolnictwo),
- stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego,
- udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem.

Wskaźnik: Nakłady na B+R w relacji do PKB		
Wartość bazowa (2010): 0,14%	Wartość docelowa (2020): 0,5%	Wartość analizowana (2015): 0,22%

Wykres 6. Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2015

Mapa 6. Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB (%), 2015

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

W latach 2010-2020 poziom nakładów na działalność badawczo-rozwojową ma wzrosnąć od poziomu 0,14% do 0,5% PKB. Realizacja założonej wartości docelowej będzie bardzo trudna – w województwie nie utrzymuje się wzrostowy trend wskaźnika, a według stanu na 2015 rok wartość nakładów na działalność B+R w relacji do PKB wciąż jest bliższa wartości bazowej, niż docelowej.

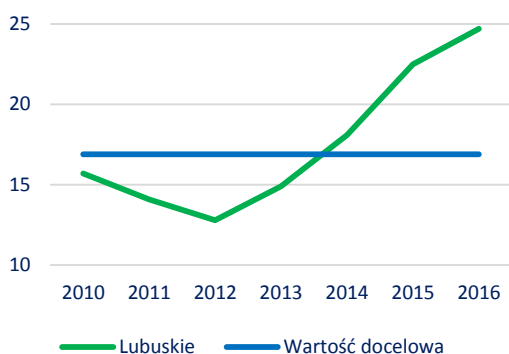
Poziom nakładów na działalność B+R jest jedną z miar innowacyjności w regionie. Ich wartości w województwie lubuskim nie wpisują się w ogólnopolski trend wzrostowy i podobnie jak w grupie mniej rozwiniętych województw, ulegają cyklicznym wahaniom (zob. Wykres 6). Pomimo okresu wzrostowego w latach 2010-2013, nakłady na działalność B+R w relacji do PKB były jednymi z niższych w kraju (okresowo także najniższe). W 2014 roku nastąpił ich wyraźny spadek. Po ponownym wzroście w roku kolejnym (0,22% w 2015 roku), nakłady na B+R w relacji do PKB w województwie lubuskim były wtedy, podobnie jak w roku poprzednim, najniższe spośród wszystkich województw (Mapa 6).

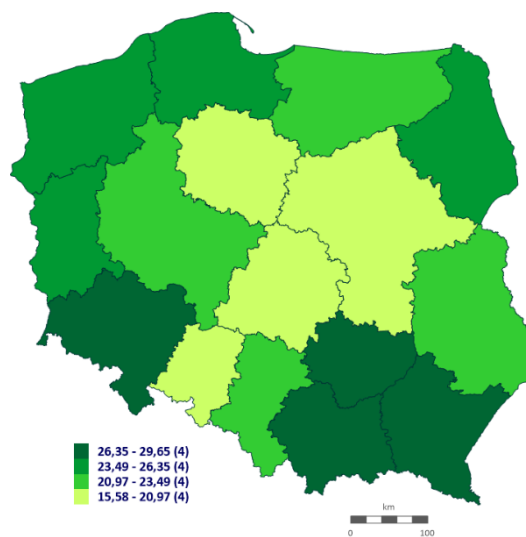
Wskaźnik: Absolwenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych (% absolwentów szkół wyższych ogółem)

Wartość bazowa (2010): 15,7%	Wartość docelowa (2020): 16,9%	Wartość analizowana (2016): 24,7%
------------------------------	--------------------------------	-----------------------------------

Wykres 7. Absolwenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych (% absolwentów szkół wyższych ogółem) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 7. Absolwenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych (% absolwentów szkół wyższych ogółem), 2016

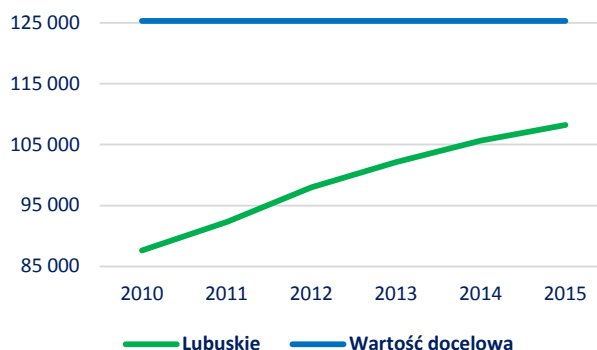
Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Zmiany w kształceniu na poziomie uczelni wyższych monitoruje odsetek absolwentów na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych. Docelowo w latach 2010-2020 miał on wzrosnąć o 1,2 p.p. (15,7% w 2010 roku). Oczekiwana wartość docelowa przekoczona została jednak już w 2014 roku, kiedy absolwenci na wybranych kierunkach studiów stanowili 18,1% wszystkich kończących studia (zob. Wykres 7). W tym czasie zauważalnie wzrosła m.in. liczba absolwentów ochrony środowiska czy kierunków inżynierjno-technicznych. Utrzymywany jest dalszy trend wzrostowy wskaźnika, co powoduje, że w 2016 roku osoby kończące studia na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych stanowiły już 24,7% wszystkich absolwentów.

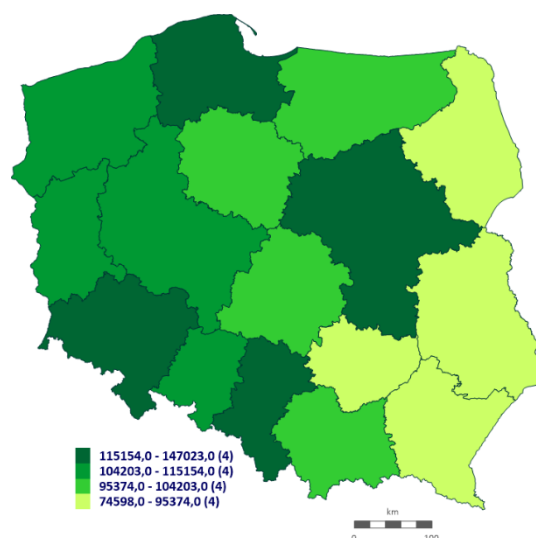
Wzrostowa tendencja wartości tego wskaźnika charakteryzuje wszystkie województwa w Polsce, a wynik osiągnięty w 2016 roku dał województwu lubuskiemu 5. miejsce w kraju (zob. Mapa 7). Jednocześnie, zarówno w regionie, jak i w kraju, maleje ogólna liczba absolwentów uczelni wyższych.

Wskaźnik: Wartość dodana brutto na jednego pracującego		
Wartość bazowa (2010): 87 419 zł	Wartość docelowa (2020): 125 310 zł	Analizowana wartość (2015): 108 205 zł

Wykres 8. Wartość dodana brutto na jednego pracującego (zł, ceny bieżące) w województwie lubuskim w latach 2010-2015

Mapa 8. Wartość dodana brutto na jednego pracującego (zł, ceny bieżące), 2015

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

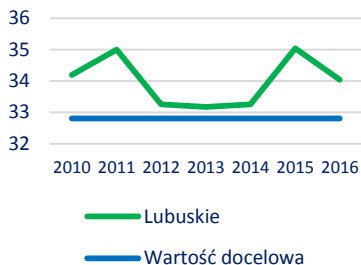
Wartość dodana brutto na jednego pracującego w 2010 roku wyniosła w województwie lubuskim 87 611 zł⁶, co dawało regionowi 8. miejsce w skali kraju. W założeniach w 2020 roku ma ona wynosić 125 310 zł.

Do 2015 roku wartość ta systematycznie rosła (zob. Wykres 8), by na koniec badanego okresu osiągnąć 108 205 zł (ponownie 8. miejsce w skali kraju) (Mapa 8). Realnie wydaje się, że w 2020 roku osiągnięta zostanie wartość docelowa, choć w województwie lubuskim w ostatnich latach spadła dynamika wzrostu wartości dodanej brutto, względem tej obserwowanej w początkowym okresie (lata 2010-2012).

⁶ Dla okresu 2010-2014 wykorzystano dane BDL GUS, dla roku 2015 dane pochodzą z publikacji GUS „Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2015 roku”.

Wskaźnik: Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych (przemysł, usługi, rolnictwo)		
Wartości bazowe (2010): Rolnictwo: 7,8% Przemysł i budownictwo: 34,0% Usługi 58,3%	Wartości docelowe (2020): Rolnictwo: 6,9% Przemysł i budownictwo: 32,8% Usługi 60,3%	Wartość analizowana (2016): Rolnictwo: 6,8% Przemysł i budownictwo: 34,0% Usługi 59,2%

Wykres 9. Odsetek pracujących w przemyśle w województwie lubuskim w latach 2010-2016 (%)

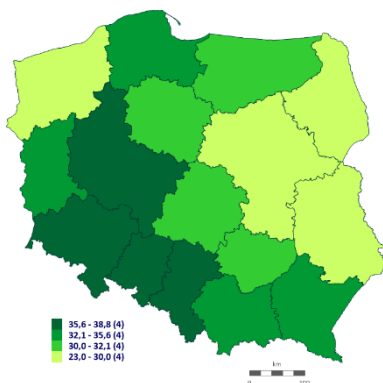
Wykres 10. Odsetek pracujących w rolnictwie w województwie lubuskim w latach 2010-2016 (%)

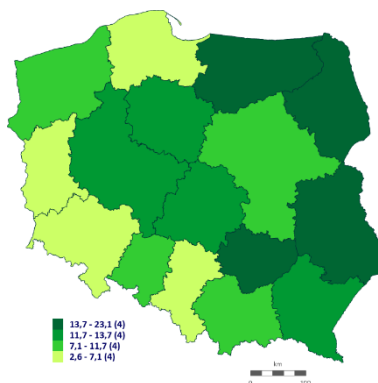
Wykres 11. Odsetek pracujących w usługach w województwie lubuskim w latach 2010-2016 (%)

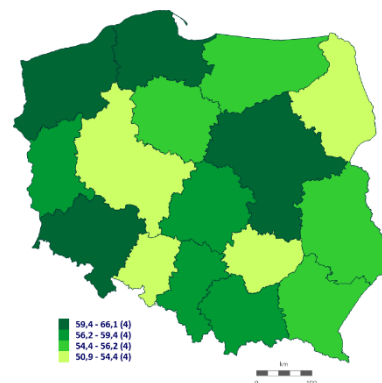
Mapa 9. Odsetek pracujących w przemyśle (%), 2016

Mapa 10. Odsetek pracujących w rolnictwie (%), 2016

Mapa 11. Odsetek pracujących w usługach (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

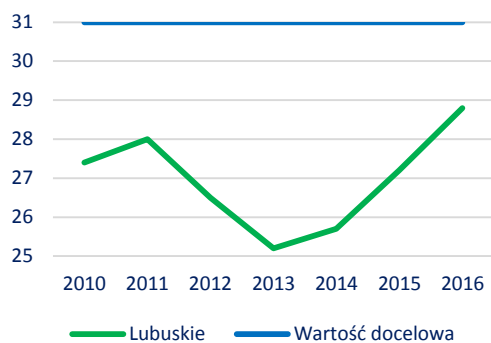
Założono, że do 2020 roku wyraźnym zmianom ma ulec struktura zatrudnienia w województwie. Spaść ma odsetek pracujących w przemyśle (z 34,0% w 2010 roku do 32,8%) i odsetek pracujących w rolnictwie (z 7,8% w 2010 roku do 6,9%), a wzrosnąć udział pracujących w usługach (z 58,3% w 2010 roku do 60,3%).

W latach 2015-2016 roku wartość docelową osiągnął wskaźnik zatrudnienia w rolnictwie (6,8% w 2016 roku). Realnie jest również osiągnięciem oczekiwanej wartości zatrudnienia w usługach. W 2016 roku poziom zatrudnienia w usługach (59,2%) dał lubuskiemu 5. miejsce w skali kraju. Okresy spadkowe zatrudnienia w usługach towarzyszą wzrostowi zatrudnienia w przemyśle (rok 2011 i 2015) i w rolnictwie (rok 2013).

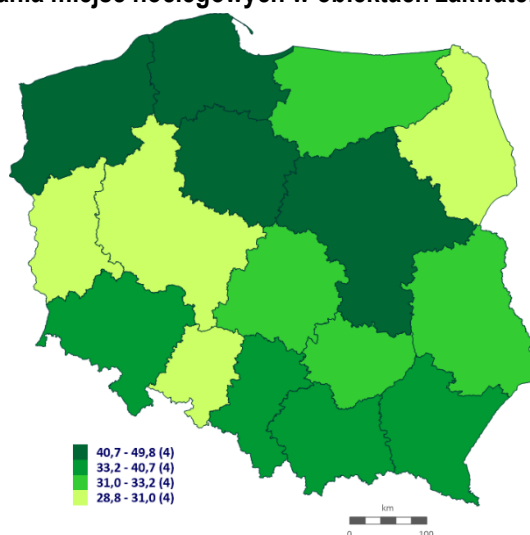
W odniesieniu do wskaźnika udziału przemysłu w strukturze zatrudnienia nie należy go rozpatrywać w kontekście samego udziału liczby pracujących w przemyśle, a raczej w aspekcie produktywności, innowacyjności i konkurencyjności międzynarodowej przemysłu z jednej strony, a rodzajem świadczonych usług z drugiej. Zmiany strukturalne zachodzące w ostatnich latach w przemyśle, w tym ponoszenie innowacyjności, wskazują, że wzrost zatrudnienia w tym sektorze jest korzystny dla gospodarki.

Wskaźnik: Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego		
Wartość bazowa (2010): 27,1%	Wartość docelowa (2020): 31,0%	Wartość analizowana (2016): 28,8%

Wykres 12. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 12. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego (%), 2016

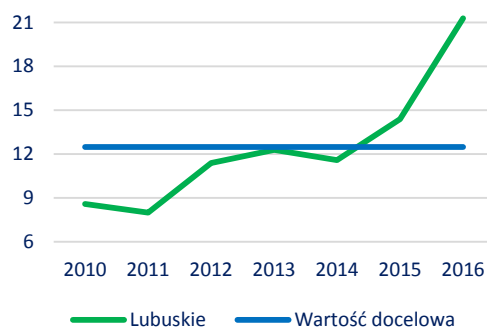
Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Zmiany w sektorze turystyki monitorowane są przez stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego. W 2016 roku wyniósł on 28,8%, a według założeń do 2020 roku ma on wzrosnąć do 31% (zob. Wykres 12). Od 2013 roku zmienna wykazuje wyraźną tendencję wzrostową, jednak wahania wskaźnika we wcześniejszych latach powodują, że trudno jednoznacznie przewidzieć możliwość osiągnięcia założonej wartości docelowej. Wysoka dynamika wzrostu wskaźnika w ostatnich dwóch latach pozwala stwierdzić, że przy zachowaniu aktualnego trendu, stopień wykorzystania miejsc noclegowych może zbliżyć się do oczekiwanego.

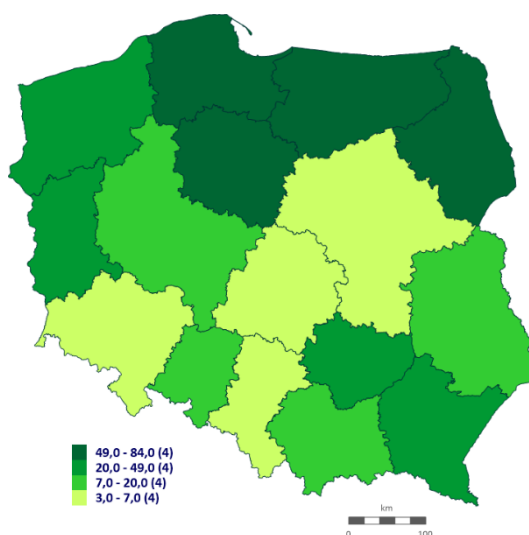
Pomimo wysokiego potencjału przyrodniczego i turystycznego, województwo lubuskie charakteryzuje się najniższym stopniem wykorzystania miejsc noclegowych w kraju (zbliżonym do takich województw jak podlaskie, wielkopolskie czy opolskie) (zob. Mapa 12).

Wskaźnik: Udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem		
Wartość bazowa (2010): 8,6%	Wartość docelowa (2020): 12,5%	Wartość analizowana (2016): 21,3%

Wykres 13. Udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 13. Udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Udział produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii – w 2020 roku ma oscylować na poziomie 12,5%. Oczekiwana wartość docelowa została oszacowana zbyt ostrożnie – już w 2015 roku została przekroczona, a rok później udział produkcji z OZE osiągnął prawie dwukrotność założonej wartości (zob. Wykres 12). W 2016 roku udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem wyniósł 21,3%.

Zważywszy na wymagania Unii Europejskiej dotyczące minimalnego udziału OZE oraz potencjał województwa lubuskiego w zakresie odnawialnych źródeł energii (głównie geotermalny i hydroenergetyczny), udział produkcji energii elektrycznej z OZE powinien dalej wzrastać. W 2016 roku w skali kraju województwo lubuskie wciąż znajduje się jednak na odległej pozycji (7. miejsce), wyraźnie dystansowane przez liderów w produkcji energii z OZE (województwo warmińsko-mazurskie w 2016 roku osiągnęło 83,7%) (Mapa 12).

4.1.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celów operacyjnych

Ocena postępu rzeczowo - finansowego celu strategicznego 1 została przeprowadzona na podstawie wykorzystanych środków z regionalnych programów operacyjnych oraz krajowych programów operacyjnych. Dane pozyskano z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (zob. szerz. Załącznik nr 2 A) oraz z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL2014 wg podpisanych umów na dofinansowanie stan na 31 grudnia 2017 r., (zob. szerz. Załącznik nr 2 B). W ocenie uwzględniono również sprawozdania przekazane przez departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze i jednostki podległe oraz wykonanie budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. szerz. Załącznik nr 3).

Przedsięwzięcia wspierające rozwój innowacyjnej gospodarki regionalnej podejmowane były w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013 (LRPO), Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 (POIG) oraz w zakresie środowiska z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 (POLiŚ), Programu Operacyjnego Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW) oraz Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” (PO RYBY).

W kolejnej perspektywie unijnej do realizacji celu wykorzystano środki z programów: Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 (RPO - Lubuskie 2020), Programu Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR 2020), Programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (POLiŚ 2020), Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 (POWER 2020) i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2020). Nie rozpoczęto realizacji projektów w województwie lubuskim w ramach Programu Operacyjnego "Rybacko i Morze" 2014 - 2020 (PO RYBY 2014-2020).

Wykorzystanie środków z LRPO oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w ramach celu strategicznego nr 1 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 A):

Zgodnie z danymi pozyskanymi z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (stan na dzień 31.12.2017 r.), wartość ogółem projektów dofinansowanych w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, wpisujących się w realizację celu strategicznego 1, wyniosła 2,29 mld zł (w tym dofinansowanie UE: 1 mld zł), natomiast w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 – 223 mln zł (w tym dofinansowanie UE: ok. 186 mln zł). W ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 – 836 mln zł (w tym dofinansowanie UE: ok. 186 mln zł), Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 – 2 mld zł (w tym dofinansowanie UE: 873 mln zł) i Programu Operacyjnego Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – 6,5 mln zł (w tym dofinansowanie UE: ok. 4,2 mln zł).

Wykorzystanie środków z RPO - Lubuskie 2020 oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020 w ramach celu strategicznego nr 1 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 B):

Na realizację celu strategicznego 1 „Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna” wpływały przede wszystkim projekty realizowane w ramach RPO - Lubuskie 2020 (Wartość projektów: 1,27 mld zł, w tym dofinansowanie UE 884 mln zł), PO liŚ (Wartość projektów: ok. 704 mln zł, w tym dofinansowanie UE 381 mln zł) oraz PO IR (Wartość projektów: 367 mln zł, w tym dofinansowanie UE ok. 192 mln zł).

W latach 2012-2017 nakłady poniesione przez Samorząd Województwa (uwzględniające również dotacje ze środków rządowych, środki własne jednostek podległych czy dotacje jst województwa lubuskiego) na realizację Celu 1. oszacowano w wysokości ok. 118 mln zł (zob. szerz. załącznik nr 3).

Cel operacyjny 1.1 Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmów transferu innowacji

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 1.1 realizowane były ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego w ramach Priorytetu II Stymulowanie wzrostu inwestycji w przedsiębiorstwach i wzmocnienie potencjału innowacyjnego, Działanie 2.4 Transfer badań, nowoczesnych technologii i innowacji ze świata nauki do przedsiębiorstw. Ich wartość ogółem wyniosła 215 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 139 mln zł. Do największych z nich należą:

- ✓ Park Naukowo - Technologiczny Uniwersytetu Zielonogórskiego (wartość ogółem: 72 mln zł, dofinansowanie UE: 60,5 mln zł);
- ✓ Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych (LOliWA) w Kalsku (wartość ogółem: 41,5 mln zł, dofinansowanie UE: 35 mln zł, Beneficjent: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie);
- ✓ Budowa Parku Technologii i Logistyki Przemysłu INTERIOR w Nowej Soli (wartość ogółem: ok. 25 mln, dofinansowanie UE: 8 mln zł);
- ✓ Budowa Centrum Badawczo-Wdrożeniowego "Eko-Innowacje" w Stanowicach w gminie Bogdaniec (wartość ogółem: 15,5 mln zł, dofinansowanie UE: 2 mln zł, Beneficjent: Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp.);
- ✓ Hala laboratoryjna energooszczędna-ekologiczna dla energetyki i odnawialnych źródeł energii (wartość ogółem: 14,7 mln zł, dofinansowanie UE: 1 mln zł, Beneficjent: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie);
- ✓ Uzbrojenie Lubuskiego Parku Przemysłowego (wartość ogółem: 13 434 028,03 zł, dofinansowanie UE: 8,5 mln zł, Beneficjent: Zielonogórskie Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o.);
- ✓ Rozbudowa Parku Naukowo-Przemysłowego o funkcje Centrum Transferu Technologii Środowiskowych (wartość ogółem: 12 mln zł, dofinansowanie UE: 3 mln zł, Beneficjent: "Gorzowski Ośrodek Technologiczny - Park Naukowo - Przemysłowy" Sp. z o.o.).

W zakresie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 cel operacyjny 1.1 realizowany był poprzez przedsięwzięcia podejmowane w ramach Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.2 Transfer wiedzy. Ich wartość ogółem wyniosła 23 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 19,7 mln zł. Do największych takich projektów należą m.in.:

- ✓ Ewaluacja, aktualizacja oraz promocja Lubuskiej Regionalnej Strategii Innowacji (wartość ogółem: 795 tys. zł, dofinansowanie UE: 676 tys. zł, Beneficjent: Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego);
- ✓ Budowa Lubuskiego Systemu Innowacji (wartość ogółem: ok. 489 tys. zł, dofinansowanie UE: 415 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego/Departament Rozwoju Regionalnego i Planowania Przestrzennego);
- ✓ Stypendia naukowe dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju Województwa Lubuskiego (wartość ogółem: 6,6 mln zł, dofinansowanie UE: 5,6 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie - Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego/ Departament Europejskiego Funduszu Społecznego);
- ✓ Lubuskie Centrum Innowacji (wartość ogółem: ok. 2 mln zł, dofinansowanie UE: 1,5 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego/Departament Rozwoju Regionalnego i Współpracy Zagranicznej).

W ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 (POIG) wartość projektów wpisujących się w cel operacyjny 1.1. SRWL 2020 wynosiła ogółem 824 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 360 mln zł). Projekty realizowano w ramach:

- Osi priorytetowej 1. Badania i rozwój nowoczesnych technologii POIG. Były to przedsięwzięcia podejmowane w województwie lubuskim w ramach jednego Działania POIG: 1.4 Wsparcie projektów celowych. Największym z nich jest projekt „Innowacyjne, małoinwazyjne metody typu "non - fusion" i "fusion" chirurgicznego leczenia dysfunkcji układu kostno-neuro-mięśniowego człowieka”, realizowany przez LfC sp. z o.o. (jego wartość ogółem to 37,4 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 19,2 mln zł).

- Osi 4 POIG – „Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia” podejmowane były przez lubuskich przedsiębiorców w celu wsparcia wdrożeń wyników prac B+R i wynalazków, stymulowania działalności B+R oraz realizacji inwestycji o innowacyjnym potencjale. Największym projektem było „Wdrożenie innowacyjnej technologii do wytwarzania unikatowych wieloskładnikowych produktów śniadaniowych”, realizowany przez WITPOL Sp. z o.o. w Skwierzynie.

- Działania 5.4 Osi 5. POIG firma Patents Factory Ltd Sp. z o.o. uzyskała dofinansowanie 28 projektów związanych z uzyskaniem ochrony własności przemysłowej dla 28 wynalazków (wartość ogółem zrealizowanych projektów to ponad 2 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ponad 991,2 tys. zł). Ogólnie, w ramach Osi 5. Zrealizowano w Lubuskiem projekty głównie związane z zarządzaniem własnością intelektualną.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 1.1 realizowane były ze środków RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 1. Gospodarka i innowacje, głównie w działaniu 1.1 Badania i innowacje. Wartość projektów realizowanych przez przedsiębiorców na terenie województwa lubuskiego w RPO - Lubuskie 2020 w zakresie działalności B+R wyniosła 125 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 71,9 mln zł. Do największych projektów w tym obszarze należały:

- ✓ Innowacyjny w skali świata hydrozespół o zwiększonej sprawności produkcji energii, jako wynik własnych prac badawczo-rozwojowych, dofinansowanie UE: ok. 6 mln zł, Beneficjent: PMS Polska;
- ✓ Technologia biodetoksyfikacji odpadów drewnianych impregnowanych olejem kreozotowym do zastosowania jako paliwo lub komponent do produkcji paliw, dofinansowanie UE: 5 mln zł, Beneficjent: Global Trade Mash;
- ✓ Opracowanie innowacyjnego procesu produkcji wzbogaconego pelletu z powszechnie dostępnego na rynku zanieczyszczonego surowca, dofinansowanie UE: 5 mln zł, Beneficjent: Wood Trade

Znaczny wpływ na realizację tego celu operacyjnego miały również projekty dofinansowane w ramach PO IR (suma dofinansowania UE do projektów B+R na terenie woj. lubuskiego w tym programie wyniosła ok. 188 mln zł). Największe dofinansowanie uzyskały następujące projekty:

- ✓ Opracowanie demonstracyjnej linii technologicznej do wysokowydajnej produkcji włóknin typu Spunlace wyposażonej w centralny układ sterowania, dofinansowanie UE: 23,7 mln zł, Beneficjent: Novita;
- ✓ Badania właściwości i przydatności węgla brunatnego w celu wdrożenia wyników badań w ramach produkcji kwasu huminowego, dofinansowanie UE: ok. 15 mln zł, Beneficjent: Kopalnia Węgla Brunatnego Sieniawa.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

W latach 2010-2015 Samorząd województwa realizował regionalną politykę innowacji poprzez wdrażanie „Lubuskiej Regionalnej Strategii Innowacji 2010-2015” (LRSI). Instytucją wspomagającą doradczo Zarząd Województwa Lubuskiego jest Lubuska Rada Innowacji. Od roku 2013 trwał proces wyłaniania lubuskich inteligentnych specjalizacji, obszarów uznanych za priorytetowe przy wdrażaniu projektów innowacyjnych w ramach RPO - Lubuskie 2020. Do obszarów o największym potencjale wzrostu dla innowacji zaliczono: *Zielona gospodarka, Zdrowie i jakość życia, Innowacyjny przemysł*. Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął 23 lutego 2016 r. Program Rozwoju Innowacji dla Województwa Lubuskiego (PRI), dokument ten zastąpił LRSI i jest dokumentem RIS3, czyli regionalną strategią badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji w perspektywie 2014-2020.

W 2017 r. wyłoniono laureatów Lubuskiej Nagrody Innowacji (I edycja), nagrody marszałka dla najbardziej innowacyjnych mikro, małych i średnich firm. W konkursie wzięło udział 27 firm. Wyróżnione zostały cztery firmy w czterech kategoriach: - Innowacyjny Start-Up: CAMY Bogda Kasperski (Budachów), - Innowacyjna Usługa:

Reprezentuj.com, - Innowacyjny Produkt: Urbam Polska (Żary), - Innowator Roku: Wiesław Skotnicki BWH electric (Biedrzychowice).

Cel operacyjny 1.2 Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 1.2 realizowane były ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego (wartość ogółem projektów: 884 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 323,8 mln zł) w ramach Priorytetu I i Priorytetu II.

Priorytet I. Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, Działanie 1.2 Tworzenie obszarów aktywności gospodarczej i promocja gospodarcza. Największe projekty realizowane w ramach tego działania to:

- ✓ Uzbrojenie miejskich gruntów na terenie Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego (wartość ogółem: 15 mln zł, dofinansowanie UE: 7 mln zł, Beneficjent: Miasto Zielona Góra);
- ✓ Uzbrojenie terenów od ul. Drzewickiej do terenów popolygonowych w Kostrzynie nad Odrą - etap II (wartość ogółem: 12 mln zł, dofinansowanie UE: 3,9 mln zł, Beneficjent: Miasto Kostrzyn nad Odrą);
- ✓ Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta Nowa Sól poprzez budowę infrastruktury niezbędnej do funkcjonowania południowej strefy aktywności gospodarczej (wartość ogółem: 9,5 mln zł, dofinansowanie UE: 3,9 mln zł, Beneficjent: Gmina Nowa Sól – Miasto).

Priorytet II. Stymulowanie wzrostu inwestycji w przedsiębiorstwach i wzmocnienie potencjału innowacyjnego, Działania: 2.1 Mikroprzedsiębiorstwa, 2.2 Poprawa konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje, 2.3 Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez doradztwo i wsparcie działań marketingowych oraz 2.5 Rozwój regionalnych i lokalnych instytucji otoczenia biznesu. W ramach tych działań dofinansowanych zostało ponad 500 projektów, realizowanych głównie przez lubuskie firmy: mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa.

W zakresie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 w celu operacyjnym 1.2 zrealizowano projekty o wartości ogółem: 40 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 34 mln zł.

Wśród najważniejszych projektów realizowanych w ramach Priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich, Działanie 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia, można wymienić: „Lubuski przedsiębiorca”. Beneficjentami tego projektu o wartości ogółem 7 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 6 mln zł) było Województwo Lubuskie i Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze; „Dodaj pieniądze do pomysłu” zrealizowany przez Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. (wartość ogółem projektu 2,5 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 2 mln zł); „Własna firma Twoją przyszłością” zrealizowany przez Wojewódzki Zakład Doskonalenia Zawodowego w Gorzowie Wlkp. (wartość ogółem projektu 2,7 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 2,3 mln zł).

W ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 wartość ogółem projektów odpowiadająca celowi 1.2 wyniosła 11,7 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 6,2 mln zł.

Najważniejsze projekty zrealizowane z POIG 2007-2013:

- Oś priorytetowa 3. Kapitał dla innowacji – fundusze pozyskane na terenie województwa lubuskiego pochodziły przede wszystkim z projektu Polskiej Fundacji Przedsiębiorczości, obejmującego działaniem obszar całej Polski - Fundusz Kapitału Załączkowego Pomeranus Seed, którego celem jest zwiększenie liczby nowych przedsiębiorstw, opartych o innowacyjne pomysły, technologie lub modele biznesowe w Polsce, w obszarze technologii i przetwórstwa przemysłowego, medycyny i biotechnologii, edukacji, usług opartych na wiedzy, technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) oraz nanotechnologii materiałów i wyrobów. Projekt „Utworzenie Inkubatora Przedsiębiorczości w parku naukowo-technologicznym Interior”, realizowany przez Regionalne Centrum Technologii i Wiedzy "Interior" Sp. z o.o. z Nowej Soli (wartość projektu: 11,1 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 8,4 mln zł).

- Oś priorytetowa 6. związane są ze wsparciem przedsiębiorstw w zakresie działalności gospodarczej o międzynarodowym charakterze. Projekt „Branżowy program promocji dla branży budownictwa”, realizowany przez Poli-Eco Tworzywa Sztuczne Sp. z o.o. ze Szprotawy (wartość projektu: 1,1 mln zł, dofinansowanie UE: 696,4 tys. zł).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Głównym źródłem finansowania działań w zakresie tego celu był RPO - Lubuskie 2020 (w zakresie priorytetów 1. Gospodarka i innowacje oraz 6. Regionalny Rynek Pracy). Wartość projektów ogółem wyniosła 646 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 425,5 mln zł). Zaznaczyć należy, że w podanej kwocie uwzględniono projekt realizowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego pn. „Wsparcie MŚP przez Fundusz Funduszy województwa lubuskiego” (Wartość ogółem: 274,8 mln zł, dofinansowanie UE: 233,6 mln zł). Jego celem jest wdrażanie instrumentów finansowych dla nowych i istniejących w województwie lubuskim MŚP poprzez wsparcie ich konkurencyjności na rynku. Wsparcie to realizowane jest za pośrednictwem instrumentów finansowych: pożyczek lub środków równoważnych.

Do najważniejszych projektów realizowanych w formie dotacji bezzwrotnej należą:

- ✓ Utworzenie Żagańsko - Żarskiej Strefy Gospodarczej w Żarsko – Żagańskim Obszarze Funkcjonalnym, dofinansowanie UE: 20 mln zł,
- ✓ Zbrojenie terenów inwestycyjnych w Gorzowie Wielkopolskim, dofinansowanie UE: 11 mln zł, W realizację celu wpisywały się również projekty dotyczące wspierania inwestycji pro-innowacyjnych realizowane w PO IR (część w dużym stopniu zbieżne z celem operacyjnym 1.1. SRWL 2020) oraz projekty realizowane w ramach PO WER w priorytecie 2. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji oraz 2.2. Wsparcie na rzecz zarządzania strategicznego przedsiębiorstw oraz budowy przewagi konkurencyjnej na rynku.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

W ramach struktury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze działalność w zakresie promocji przedsiębiorczości prowadzą regionalne Centrum Obsługi Inwestora oraz Centrum Obsługi Inwestora i Eksporterów świadczące usługi o charakterze informacyjnym w zakresie pro-biz, skierowane do inwestorów zagranicznych oraz w zakresie pro-eksport, a także do przedsiębiorstw polskich, organizacji zrzeszających przedsiębiorców i osób fizycznych chcących rozpocząć działalność eksportową.

Instytucją otoczenia biznesu wspieraną przez samorząd lubuski jest Agencja Rozwoju Regionalnego Spółka Akcyjna w Zielonej Górze, która promuje rozwój społeczno-gospodarczy regionu oraz podejmuje działania z zakresu aktywizacji i wspierania przedsiębiorczości, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw m.in. poprzez wykorzystanie takich narzędzi, jak Lubuski Fundusz Pożyczkowy (będący w strukturach ARR s.a. w Zielonej Górze). Wsparcia udziela także Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych.

Samorząd Województwa wspiera także konkursy promujące lubuski biznes. „Lubuski Lider Biznesu” (LLB) organizowany jest od 2009 roku w celu promowania najlepszych lubuskich firm oraz kształtowania pozytywnego wizerunku województwa lubuskiego. Organizatorami są Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa wspólnie z „Gazetą Lubuską”, pod patronatem Marszałka Województwa Lubuskiego.

„Lubuski Mister Budowy” (LMB) organizowany jest od 1994 w celu popularyzacji budownictwa oraz zachęcania uczestników procesu inwestycyjnego do stałego podnoszenia jakości budownictwa w zakresie architektury, konstrukcji, wykonawstwa robót, trwałości obiektów i ekonomiki inwestycji. Organizatorami są Lubuska Izba Budownictwa, pod patronatem Marszałka Województwa Lubuskiego.

W latach 2012 – 2014 Samorząd Wojewódzki prezentował potencjał gospodarczy województwa m.in. na Międzynarodowych Targach Nieruchomości Inwestycyjnych „Expo Real” w Monachium. Zorganizowano również w 2012 r., zagraniczne wyjazdy studyjne do Holandii i Wielkiej Brytanii dla przedstawicieli podmiotów zaangażowanych w rozwój instytucji wsparcia transferu technologii w regionie lubuskim: parków i centrów technologicznych, ośrodków naukowych, ośrodków innowacji, uczelni i organizacji wspierających przedsiębiorczość.

Oprócz promocji na targach inwestycyjnych czy udziale w wizytach studyjnych w 2013 r. zorganizowano w ramach LRPO 2007-2013 misję gospodarczą pn. „Eksportowy most do Ameryki. Misja gospodarcza lubuskich MŚP do Miami (USA)”.

W latach (2015-2017) UMWL zorganizował 8 misji i 4 eventy gospodarcze, których celem było zwiększenie potencjału gospodarczego naszego regionu. Przedsiębiorcy biorący udział w wyjazdach m.in. do Grecji, Danii, Niemiec, Szwecji, Białorusi, Korei Płd. Czy Kazachstanu mogli zaprezentować potencjał swoich firm np. w trakcie specjalnie przygotowanych spotkań B2B. Gościliśmy również misję gospodarczą przedsiębiorców z USA, reprezentujących branżę spożywczą. Ponadto tereny inwestycyjne województwa lubuskiego promowaliśmy podczas prestiżowego Forum Ekonomiczne w Krynicy Zdrój. Województwo lubuskie z końcem 2016 r. rozpoczęło nowy projekt promocji gospodarczej. Lubuscy przedsiębiorcy mogli liczyć na 85% dofinansowania jeśli planowali eksport lub import produktów i chcieli przyłączyć się do samorządowego programu promocji. Oferta skierowana była do lubuskich małych i średnich przedsiębiorców. Do końca 2018 r. Zarząd Województwa Lubuskiego zatwierdził do realizacji 13 zagranicznych misji gospodarczych (w pierwszej kolejności kraje europejskie m.in. Włochy, kraje skandynawskie, Niemcy, a następnie kraje obu Ameryk oraz Azja).

W 2017 r. w Zielonej Górze odbyło się jedno z największych wydarzeń gospodarczych w Polsce tj. Polski Kongres Przedsiębiorczości, który zgromadził ponad 1000 uczestników - przedsiębiorców, naukowców i samorządowców z całego kraju. Dla gości przygotowano blisko 30 paneli dyskusyjnych, które objęły najistotniejsze kwestie związane z rozwojem ekonomicznym i społecznym.

Lubuska Akademia Rozwoju (I edycja – 2016; II edycja – 2017) skierowana do przedsiębiorców i samorządowców miała charakter doradczo-szkoleniowy i podzielona była na bloki tematyczne dotyczące szeroko rozumianej polityki regionalnej. Obejmowały takie zagadnienia jak np.: wykorzystanie środków unijnych (w tym kwestii podnoszenia poziomu kształcenia zawodowego i kwalifikacji pracowników sektora MŚP), ponadto sprawy społeczne, ochrony zdrowia, zagadnienia ochrony środowiska i rolnictwa, infrastruktury transportowej oraz wsparcia przedsiębiorczości, innowacji oraz promocji marek produktowych.

Województwo Lubuskie zawarło także umowę partnerską w 2016 r. z Kostrzyńsko-Słubicką Specjalną Strefą Ekonomiczną podczas Inwestycyjnego Forum Samorządowego. Realizacja założeń pozwoli na profesjonalną, kompleksową i spójną obsługę inwestorów zarówno tych krajowych, jak też zagranicznych. Ważną częścią umowy jest zintegrowanie działań marketingowych, czego efektem ma być m.in. większy napływ inwestycji.

Cel operacyjny 1.3 Podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego rynku pracy

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 1.3 realizowane były ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 w ramach Priorytetu VIII i Priorytetu IX. Ich wartość ogółem wyniosła 159,6 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 131,6 mln zł. Zrealizowane projekty w ramach:

Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie Największe projekty realizowane w ramach tego działania to m.in.: „Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowej kierowców poprzez organizację bezpłatnych szkoleń” (wartość ogółem: 1 mln zł, dofinansowanie UE: 916 tys. zł, Beneficjent: Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Zielonej Górze) oraz „Wsparcie pracowników lubuskich instytucji sektora oświaty objętych programem zwolnień” (wartość ogółem: 1 mln zł, dofinansowanie UE: 984 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego/Departament Europejskiego Funduszu Społecznego).

Priorytetu IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty. Do projektów realizowanych w ramach tego działania należą m.in.: „Rozwój umiejętności w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych nauczycieli województwa lubuskiego” (wartość ogółem: 356 tys. zł, dofinansowanie UE: 302 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Gorzowie Wielkopolskim), „Wzrost kompetencji nauczycieli w zakresie poradnictwa zawodowego i realizacji kwalifikacyjnych

kursów zawodowych warunkiem sukcesu lubuskich absolwentów” (wartość ogółem: 251 tys. zł, dofinansowanie UE: 213 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze) oraz „Rozwój Kadr Oświaty - doskonalenie pracowników szkół i placówek oświatowych w zakresie zarządzania projektami edukacyjnymi współfinansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego - edycja II” (wartość ogółem: 394 tys. zł, dofinansowanie UE: 335 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie / Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Cel realizowany przede wszystkim poprzez projekty dofinansowane w ramach Priorytetu 8. RPO - Lubuskie2020 „Nowoczesna edukacja” (działanie 8.3. Upowszechnienie kształcenia ustawicznego związanego z nabywaniem i doskonaleniem kwalifikacji zawodowych, Działanie 8.4. Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego, Działanie 8.5. Doskonalenie umiejętności zawodowych osób dorosłych). Wartość projektów ogółem w wyżej wymienionych działaniach wyniosła 204,8 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 174 mln zł. Najbardziej znaczącą grupą projektów realizowanych w tym celu operacyjnym są przedsięwzięcia związane z modernizacją kształcenia zawodowego w Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp. oraz innych lubuskich powiatach. Łączna wartość dofinansowania UE do tych projektów wyniosła 145 mln zł.

W cel ten wpisał się również projekt Uniwersytetu Zielonogórskiego „Program podnoszenia kwalifikacji studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego zgodnie z oczekiwaniami pracodawców” realizowany w PO WER – kwota dofinansowania 10 mln zł.

III. Ocena działalności samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Działania w zakresie systematycznej poprawy sytuacji na lubuskim rynku pracy, określone zostały w Lubuskiej Strategii Zatrudnienia na lata 2011-2020 (LSZ), która opiera się na inteligentnym i zrównoważonym rozwoju gospodarki, sprzyjającym włączeniu zawodowemu i społecznemu. Lubuski Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia (uchwalana na dany rok) stanowi operacjonalizację celów LSZ i jednocześnie zestawieniem działań planowanych i podejmowanych przez różne (często niezależne od siebie) podmioty. Sprawozdanie z planu jest corocznie przedstawiane Sejmikowi Województwa Lubuskiego. Biorąc pod uwagę dokonujące się zmiany na lubuskim rynku pracy, w szczególności niskie wskaźniki bezrobocia, w ostatnich latach za priorytetowe uznano działania na rzecz poprawy zasobu miejsc pracy, zwiększenia aktywności zawodowej, dostosowywanie kwalifikacji kadr do zmieniających się potrzeb rynku pracy, jak również promocja włączenia zawodowego i społecznego. Jednostką odpowiedzialną za koordynowanie tych działań jest Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze.

Cel operacyjny 1.4 Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich oraz 1.5 Rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

W zakresie Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 cele operacyjne 1.4 oraz 1.5 realizowane były poprzez przedsięwzięcia podejmowane w ramach Priorytetu IV Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej, Działanie 4.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich. Ich wartość ogółem wyniosła 221 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 112 mln zł. Do największych z nich należą:

- ✓ Centrum Nauki Keplera-Planetarium WENUS w Zielonej Górze (wartość ogółem: 26 mln zł, dofinansowanie UE: 10,7 mln zł, Beneficjent: Zielonogórski Ośrodek Kultury);
- ✓ Rewitalizacja Starówki w Żarach (wartość ogółem: 18,9 mln zł, dofinansowanie UE: 7 mln zł, Beneficjent: Gmina Żary o statusie miejskim);
- ✓ Rewitalizacja dzielnicy portowej w zabytkowej części miasta Nowa Sól (wartość ogółem: 15 mln zł, dofinansowanie UE: 7 mln zł, Beneficjent: Gmina Nowa Sól – Miasto);
- ✓ Rewitalizacja Starego Miasta w Nowym Miasteczku (wartość ogółem: 13 mln zł, dofinansowanie UE: 6,4 mln zł, Beneficjent: Gmina Nowe Miasteczko);

- ✓ Rewitalizacja Starego Miasta we Wschowie (wartość ogółem: 12,8 mln zł, dofinansowanie UE: 4,8 mln zł, Beneficjent: Gmina Wschowa);
- ✓ Rewitalizacja śródmieścia Koźuchowa - etap I (wartość ogółem: 10,9 mln zł, dofinansowanie UE: 3,9 mln zł, Beneficjent: Gmina Koźuchów);
- ✓ Przebudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku pokoszarowego przy ul. Myśluborskiej w Gorzowie Wlkp. na siedzibę filii Samodzielnego Pododdziału Prewencji Policji z Zielonej Góry, I Komisariatu Policji, Laboratorium Kryminalistycznego oraz Archiwum Komendy Wojewódzkiej Policji (wartość ogółem: 10,8 mln zł, dofinansowanie UE: 4,8 mln zł, Beneficjent: Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wielkopolskim);
- ✓ Rewitalizacja obszaru Nowosolskiego Domu Kultury w Nowej Soli (wartość projektu: 10 mln zł, dofinansowanie UE: 4 mln zł, Beneficjent: Nowosolski Dom Kultury).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

W ramach RPO - Lubuskie 2020 działaniami poświęconymi realizacji celów 14. i 15. SRWL są takie instrumenty jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) i Kontrakt Lubuski (KL). Zostały one szerzej opisane w rozdziale poświęconym Obszarom Strategicznej Interwencji.

W realizację celu 1.4. wpisują się projekty realizowane w ramach ZIT Zielona Góra oraz ZIT Gorzów Wlkp., których wartość wg podpisanych na dzień 31.12.2017 r. umów wyniosła: 445 703 962,45 zł, w tym wartość dofinansowania UE 312 566 506,80 zł. Projekty te dotyczą szerokiego zakresu tematyki dotyczącej gospodarki, środowiska, kultury, transportu, edukacji, rewitalizacji i zagadnień społecznych, wobec czego w tabeli obrazującej wartość realizowanych projektów wpisujących się w poszczególne cele (załącznik nr 2 B), większość projektów realizowanych w ramach ZIT przyporządkowana została do innych celów operacyjnych. W tabeli w celu operacyjnym 1.4. uwzględniono natomiast głównie wartość projektów związanych z rewitalizacją ośrodków wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych.

Na dzień 31.12.2017 zakontraktowano w ramach priorytetu 9. Infrastruktura społeczna, w działaniu 9.2. Rozwój obszarów zmarginalizowanych w formule ZIT Gorzów Wielkopolski projekty miasta Gorzów Wielkopolski (wartość projektu 6,2 ml zł, wartość dofinansowania UE 4,4 mln) oraz gminy Santok (wartość 2 projektów ok. 3 mln zł, wartość dofinansowania UE ok. 2,2 mln zł) oraz gminy Kłodawa (wartość projektu ok. 860 tys. zł, dofinansowanie ok. 650 tys.). W formule ZIT Zielona Góra zakontraktowano projekt miasta Zielona Góra o wartości ok. 38 ml zł, przy dofinansowaniu UE 28 mln zł. Ponadto w Zielonej Górze realizowany jest projekt Regionalnego Centrum Animacji Kultury o wartości ok. 6,2 mln zł (przy dofinansowaniu UE 4,5 mln zł).

W przypadku celu 1.5. rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich wskazanych w SRWL 2020 projekty również dotyczą wielu zagadnień wpisujących się w różne cele operacyjne związane m.in. z gospodarką, edukacją, komunikacją, budownictwem, usługami zdrowotnymi czy rewitalizacją. Stąd też w załączniku nr 2B wiele z projektów wpisujących się również w cel operacyjny 1.5. została przyporządkowana do innych celów. Wartość dofinansowanych z RPO - Lubuskie 2020 przedsięwzięć realizowanych na terenie subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich w województwie lubuskim, zgodnych z celem 1.5. wynosi 231 886 618,21 zł, dofinansowanie UE: 177 389 959,81 zł. W tabeli w załączniku 2B ujęto środki dotyczące rewitalizacji poza wojewódzkimi ośrodkami funkcjonalnymi (w tzw. formule poza ZIT).

W ramach RPO - Lubuskie2020 w cel wpisowały się projekty realizowane w priorytecie 9. Infrastruktura społeczna, w działaniu 9.2. Rozwój obszarów zmarginalizowanych, poddziałanie 9.2.3. projekty realizowane poza formułą ZIT. Na dzień 31.12.2017 zakontraktowano 12 projektów o wartości 63,6 ml zł (wartość dofinansowania UE 46,7 mln zł), realizowanych m.in. w mieście Nowa Sól, Bytom Odrzański, Żary, Żagań, Krosno Odrzańskie, Szprotawa, Sulęcín oraz gminie Trzebiel.

W ramach PO liŚ, w lubuskich miastach subregionalnych i lokalnych (Świebodzin, Międzyrzecz Sulęcín oraz wspólny projekt realizowany w Kostrzynie n/ Odrą, Dębnie i Gorzowie Wielkopolskim) zakontraktowane są również 4 projekty związane z zagospodarowaniem i rozwojem zieleni miejskiej o łącznej wartości 37 697 852,54 zł (w tym dofinansowanie UE: 29 111 794,14 zł).

Cel operacyjny 1.6 Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 1.6 realizowane były ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w ramach Priorytetu III. Ochrona i zarządzanie zasobami środowiska przyrodniczego i Działania: 3.1 Infrastruktura ochrony środowiska przyrodniczego, 3.2 Poprawa jakości powietrza, efektywności energetycznej oraz rozwój i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz 3.3 Zarządzanie środowiskiem przyrodniczym. Wartość ogółem projektów realizowanych w ramach tych działań wyniosła 510 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 333 mln zł. Do największych z nich należą m.in.:

- ✓ Skanalizowanie i zwodociągowanie północnej części gminy Lubrza (wartość ogółem: 33,9 mln zł, dofinansowanie UE: 22 mln zł, Beneficjent: Gmina Lubrza);
- ✓ Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji Czerwieńsk (wartość ogółem: 27 mln zł, dofinansowanie UE: 15 mln zł, Beneficjent: Gmina Czerwieńsk);
- ✓ Ochrona przeciwpowodziowa obszaru w zlewni Kanału Siedlickiego - Etap I (wartość ogółem: 13,8 mln zł, dofinansowanie UE: 9,5 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie reprezentowane przez Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze).

W zakresie Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007 – 2013 podejmowane były działania wpisujące się w realizację Celu operacyjnego 1.6. w ramach Priorytetu I. Gospodarka wodno-ściekowa, II. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi, IV. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska, V. Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych, IX. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna oraz X. Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii. Wartość ogółem projektów realizowanych w ramach tych działań wyniosła 2 mld zł, w tym dofinansowanie UE: 873 mln zł.

W ramach Priorytetu I. i Działania 1.1 Gospodarka wodno – ściekowa w aglomeracjach powyżej 15 tys. RLM POLIŚ zrealizowano w województwie lubuskim projekty o łącznej wartości 1 028 111 135,19 zł, w tym dofinansowanie UE wyniosło 518 068 670,70 zł. Największym z nich jest „Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na obszarze Związku Celowego Gmin MG-6” – projekt o wartości ponad 221,6 mln zł (dofinansowanie UE: 113,2 mln zł), realizowany przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. z Gorzowa Wlkp. na terenie Gorzowa Wlkp. oraz gmin: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok.

W zakresie Priorytetu II projekty realizowane były w ramach Działania 2.1 Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych. Największym z nich był projekt „Gospodarka odpadami w obrębie powiatów żarskiego i żagańskiego”, realizowany przez Zakład Zagospodarowania Odpadów Sp. z o.o. z Żar: jego wartość ogółem wynosi 42,6 mln zł, w tym dofinansowanie UE: prawie 19,9 mln zł.

W ramach Priorytetu IV– Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska w województwie lubuskim zrealizowanych zostało 9 projektów. Największym z nich była budowa zakładu przerobu złomu, odpadów aluminiowych i produkcji stopów odlewniczych - etap I przez firmę Alumetal Nowa Sól Sp. z o.o.: projekt o wartości prawie 105,3 mln zł otrzymał dofinansowanie UE w wysokości 20 mln zł.

Priorytet V - dotyczy projektów służących ochronie przyrody i kształtowaniu ekologicznych postaw. W ramach Działania 5.1 Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej, na terenie gmin Dobiegniew i Strzelce Krajeńskie realizowany był przez Gminę Dobiegniew projekt pn.: „Zmniejszenie presji na obszary Drawieńskiego Parku Narodowego poprzez wzmocnienie funkcji turystycznej terenów rekreacyjnych Gminy Dobiegniew”, o wartości ogółem 5,7 mln zł (w tym dofinansowanie UE: prawie 4,8 mln zł). W ramach Działania 5.2 na terenie lubuskiego (powiat nowosolski, wschowski i żagański) realizowany był przez Fundację EkoRozwoju z Wrocławia projekt „Drogi dla Natury - aleje przydrożne jako korytarze ekologiczne dla pachnicy dębowej”, którego

wartość (ogółem, dla wszystkich siedmiu województw w nim uczestniczących) wyniosła niemal 4,5 mln zł, w tym dofinansowanie UE: prawie 3,8 mln zł. W Działaniu 5.3 zrealizowano m.in. projekt pn.: „Programy ochrony: torfowisk alkalicznych (7230) oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków - skalnicy torfowiskowej, lipiennika Loesela, miodokwiatu krzyżowego i gwiazdnicy grubolistnej”, zrealizowany przez Klub Przyrodników ze Świebodzina (wartość ogółem: prawie 1,3 mln zł, dofinansowanie UE: niemal 990 tys. zł). W ramach Działania 5.4 na terenie lubuskiego realizowany był projekt Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska pn.: „Budowa wspólnej platformy wymiany informacji oraz systemu szkoleń zawodowych w parkach narodowych” o wartości ogółem (dla wszystkich województw objętych projektem) 1,1 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ponad 952 tys. zł.

W Priorytecie IX, realizowane były na terenie województwa lubuskiego projekty w ramach 3 Działań. Największym z nich była budowa farmy wiatrowej wraz z niezbędną infrastrukturą towarzyszącą w obrębie miejscowości Golice (gm. Słubice). Beneficjentem projektu była firma Golice Wind Farm Sp z o.o., o wartości ogółem ponad 223 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 40 mln zł.

Priorytet X, Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii obejmuje w Lubuskiem 3 projekty związane z budową sieci gazociągów: „Gazociąg Polkowice-Żary” – projekt obejmujący zasięgiem województwo lubuskie i dolnośląskie, o łącznej wartości (dla obu województw) ponad 100 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 14,3 mln zł), „Gazociąg Szczecin – Lwówek” – projekt realizowany w województwach: lubuskim, zachodniopomorskim oraz wielkopolskim, o łącznej (dla wszystkich województw) wartości 556,7 mln zł (dofinansowanie UE: niemal 164,8 mln zł) oraz „Stworzenie równego dostępu do sieci gazowej na terenie powiatu gorzowskiego”, realizowany na terenie gmin: Kostrzyn nad Odrą i Witnica, o łącznej wartości 21,5 mln zł (w tym dofinansowanie UE: prawie 7,1 mln zł).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Wartość projektów realizowanych w RPO - Lubuskie 2020 w obszarze infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska wynosi 146,8 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 112 mln zł (głównie w zakresie priorytetu 3. Gospodarka niskoemisyjna). Większość projektów dotyczyła termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej. W cel ten wpisują się również projekty związane z rozwojem zbiorowego transportu publicznego z zastosowaniem rozwiązań proekologicznych oraz budowy ścieżek rowerowych, które przyporządkowane zostały do celów 2.1 Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej oraz 2.2 Usprawnienie systemu transportu publicznego.

Kluczowym dla realizacji działań związanych z infrastrukturą energetyczną i ochroną środowiska jest PO liŚ. Wartość projektów, w ramach priorytetu 1. Zmniejszenie emisyjności gospodarki, priorytetu 2. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu oraz priorytetu 7. Poprawa bezpieczeństwa energetycznego wynosi 654 mln zł, w tym dofinansowanie UE 342,9 mln zł. Projekty o największym dofinansowaniu:

- ✓ Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji Sława, wartość dofinansowania UE wynosi 68 mln zł;
- ✓ Uzupelnienie systemu zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków oraz poprawa efektywności energetycznej Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp., wartość dofinansowania UE 42 mln zł;
- ✓ Zagospodarowanie wód opadowych na terenie Miasta Gorzowa Wlkp. - Etap I, wartość dofinansowania UE wynosi 38 mln zł;
- ✓ Gospodarka ściekowa na terenie aglomeracji Zielona Góra – Etap IV, wartość dofinansowania UE 36 mln zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Optymalizacja rozwoju infrastruktury energetycznej województwa została określona w Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego m.in. w zakresie OZE, jak również podjęto działania służące poprawie zarządzania energią i efektywnością energetyczną. Zarząd Województwa lubuskiego wspiera przedsięwzięcia zmierzające do uruchomienia kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin-Brody.

Województwo Lubuskie pod względem zasobów kopalin energetycznych stanowi zaplecze kraju i jest potencjalnie jednym z ważniejszych dla polskiej gospodarki potencjalnym dostawcą surowców energetycznych. Województwo lubuskie posiada także potencjał zasobowy złóż rud miedzi, soli, wód leczniczych i wód termalnych.

Zarząd Województwa Lubuskiego podjął rozmowy na temat kwestii prognozowanych złóż miedzi i srebra w rejonie Nowej Soli oraz Mozowa, a Sejmik Województwa Lubuskiego przyjął w 2014 r. stanowisko poparcia dla szybkiego uruchomienia w Lubuskim kopalni miedzi i srebra.

Działania poświęcone zadaniom z zakresu ochrony środowiska zawarto w dokumencie pn. „Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2015” (POŚ WL) z perspektywą do 2019 roku, który określa cele w zakresie poprawy i właściwego wykorzystania środowiska naturalnego. W odniesieniu do celu operacyjnego 1.6 SRWL 2020, POŚ WL określa kierunki rozwoju dotyczące ochrony wód powierzchniowych, podziemnych, gospodarki odpadami i ochroną powierzchni ziemi, OZE. Realizowane są również roczne programy z zakresu ochrony powietrza i ochrony przed hałasem dla ośrodków wojewódzkich i poszczególnych odcinków dróg. W 2016 r. zaktualizowany został Wojewódzki Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, ponadto opracowano program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa lubuskiego. Przeprowadzono publiczne kampanie edukacyjno - informacyjne mające na celu podnoszenie stanu świadomości ekologicznej społeczeństwa Województwa Lubuskiego, m.in. w związku z nowymi obowiązkami samorządów w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi i wprowadzeniem do obrotu baterii i akumulatorów.

W kontrakcie Terytorialnym Województwa Lubuskiego zapisano przedsięwzięcia dotyczące lokalnych klastrów energii.

Cel operacyjny 1.7 Rozwój potencjału turystycznego województwa

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 1.7 realizowane były ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w ramach Priorytetu V. Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej, Działanie 5.1 Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej, a ich wartość ogółem wyniosła 465 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 149 mln zł. Największe z tych projektów to:

- ✓ Budowa Centrum Rekreacyjno-Sportowego w Zielonej Górze (wartość projektu: 150,8 mln zł, dofinansowanie UE: 31 mln zł, Beneficjent: Miasto Zielona Góra);
- ✓ Budowa Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonia Gorzowska (wartość ogółem: 136,9 mln zł, dofinansowanie UE: 32,7 mln zł, Beneficjent: Miasto Gorzów Wielkopolski);
- ✓ Budowa kompleksu turystyczno- rekreacyjnego w Żaganiu (wartość ogółem: 33 mln zł, dofinansowanie UE: mln zł, Beneficjent: Pałac Książęcy Sp. z o.o.).

W ramach Działania 5.1. LRPO dofinansowany został również projekt „Lubuskie aktywne i turystyczne”, którego główne zadania, oprócz działań promocyjnych, obejmują: drogowe oznakowanie atrakcji turystycznych województwa, w tym miejsc na Lubuskim Szlaku Wina i Miodu, budowę 10 przystani wodnych na rzekach Odrze i Warcie wraz z ich drogowym oznakowaniem turystycznym oraz budowę Lubuskiego Centrum Winiarstwa. Projekt o wartości ogółem 12 mln zł został dofinansowany ze środków UE w kwocie 8 mln zł, a jego Beneficjentem jest Województwo Lubuskie.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Wartość projektów realizowanych w RPO - Lubuskie 2020 związanych z potencjałem turystycznym województwa (w zakresie priorytetu 4. Środowisko i kultura, działanie 4.4. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego i działanie 4.5. Kapitał przyrodniczy regionu) wyniosła 34 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 24,6 mln zł.

Przykłady projektów wpisujących się w realizację celu:

- ✓ Rozbudowa i nadbudowa budynku regionalnego Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze wraz z restauracją zabytkowego parku, Wartość dofinansowania UE: 16 mln zł

- ✓ Zachowanie i zwiększenie dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego Pałacu Książęcego i elementów Zespołu Parkowo Pałacowego w Żaganiu, Wartość dofinansowanie UE: 2,7 mln zł
- ✓ Zagospodarowanie Parku Przyzaskowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Łagowie, Wartość dofinansowania UE: 1 mln zł.

Projekty z regionu lubuskiego realizujące cel 1.7. zostały dofinansowane również z PO IiŚ w ramach priorytetu 2. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu, działanie 2.4. Ochrona przyrody i edukacja ekologiczna (wartość dofinansowania UE: 9,7 mln zł).

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Rozwój potencjału turystycznego województwa został określony w „Programie Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020”, który ma wyznaczone kierunki rozwoju jak: zbudowanie konkurencyjnego wizerunku turystycznego regionu, stworzenie kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej, rozwój infrastruktury turystycznej, wzmocnienie platformy kooperacji wokół turystyki w regionie, rozwój turystyki transgranicznej oraz rozwój wiodących form turystyki. Realizacja zadań wynikających z Programu możliwa jest poprzez ścisłą współpracę z regionalną branżą turystyczną oraz jednostkami samorządu terytorialnego.

W województwie lubuskim znajduje się siedem parków krajobrazowych w tym Park Krajobrazowy „Łuk Mużakowa”, zarządzanych przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego (ZPKWL). Park Mużakowski oraz Geopark Łuk Mużakowa zostały wpisane na listę UNESCO. ZPKWL zajmuje się promocją parków, edukacją młodzieży, a przede wszystkim czynną ochroną przyrody.

Cel operacyjny 1.8 Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Jednym z celów operacyjnych SRWL 2020 jest „Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej”. Cel ten realizowany był poprzez działania podejmowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 uzupełnia wspólną politykę rolną i wspiera proces modernizacji oraz rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej i wsi. PROW obejmuje 22 działania, które są wdrażane w ramach 4 osi priorytetowych, dotyczących poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego (Oś 1), poprawy środowiska naturalnego i obszarów wiejskich (Oś 2), polepszania jakości życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej (Oś 3) oraz aktywizacji społeczności lokalnych (Oś 4 LEADER). Instytucją zarządzającą programem jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast rolę agencji płatniczej pełni Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Wszystkie te działania są finansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz współfinansowane z krajowego budżetu.

Łączna kwota zrealizowanych płatności ogółem w ramach PROW 2007-2013 odpowiadających celowi operacyjnemu 1.8 SRWL 2020 wyniosła 1,7 mld zł (w tym dofinansowanie UE: 1,3 mld zł).

W zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” realizowane były w województwie projekty przede wszystkim w ramach: Osi 4 - Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa – działanie 4.1 Rozwój obszarów zależnych od rybactwa, oraz działanie 4.2 Wsparcie na rzecz współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej; Osi 2 - Akwakultura, Rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury – działanie 2.2 Działania wodno-środowiskowe, działanie 2.1 Inwestycje w chów i hodowlę ryb; Osi 1 - Działania na rzecz adaptacji floty rybackiej - działania 1.5 Rekompensaty społeczno-ekonomiczne w celu zarządzania krajową flotą rybacką. Łącznie, w ramach wszystkich Osi PO RYBY, wartość projektów wyniosła 76 mln zł, w tym dofinansowanie EFR: 57 mln zł.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w ramach Poddziałania 4.1 – Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych oraz 4.2 – Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój wspiera realizację celu 1.8 SRWL 2020. Kwota zrealizowanych płatności ogółem w ramach PROW 2014-2020 na dzień 30.06.2017 r. wyniosła 6,5 mln zł, w tym dofinansowanie ze środków UE: 4 mln zł.

Celem głównym PROW 2014–2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Instytucją zarządzającą programem jest minister właściwy do spraw rozwoju wsi, natomiast rolę agencji płatniczej pełni Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Działania podejmowane w ramach PROW współfinansowane są z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Realizacja celu operacyjnego 1.8. Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wspierana jest przez wdrażanie Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do 2019 roku w zakresie wspierania przedsięwzięć środowiskowych, poprawę jakości gleb zapobieganiu ich degradacji. Wsparciem dla tych działań były programy rozwojowe „Program udrażniania wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020” oraz „Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim”. Ponadto Departament Rolnictwa Środowiska i Rozwoju wsi realizował zadania z zakresu wspierania i promocji produktów regionalnych.

Ważnym zadaniem w ramach tego celu operacyjnego jest wspieranie i promocja postępu biologicznego w rolnictwie poprzez dofinansowanie prac badawczych związanych z porejestrowym doświadczalnictwem odmianowym roślin uprawnych – stacją koordynującą przedmiotowe prace w imieniu Centralnego Ośrodka Badania Roślin Uprawnych, w województwie lubuskim jest Stacja Doświadczalna Oceny Odmian w Świebodzinie.

Zadaniem zrealizowanym w zakresie odtwarzania tradycji winiarskich było utworzenie Lubuskiego Centrum Winiarstwa położonego na terenie winnicy w gminie Zabór, a także budowanie tożsamości regionalnej, integrację środowisk winiarskich oraz rekultywację tradycji związanych z uprawą winorośli i produkcją wina na terenie Ziemi Lubuskiej. Winiarstwo pozostaje jednak w większym stopniu elementem kampanii kształtującej tożsamość turystyczną województwa lubuskiego i nie wpływało dotąd zasadniczo na potencjał gospodarczy rolnictwa.

W latach 2012-2017 podjęto szereg inicjatyw promujących wytwarzania żywności wysokiej jakości poprzez promowanie na krajowych targach branżowych produktów znajdujących się na Liście Produktów Tradycyjnych i lokalnych browarów i produktów browarniczych. W latach 2014-2016 podejmowane były działania w zakresie wspierania rozwoju pszczelarstwa poprzez m.in. wpisanie miodów i ziołomiodu na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Ogółem na liście produktów tradycyjnych znalazło się 66 produktów z województwa lubuskiego, najwięcej z branży: napoje, produkty mięsne oraz wyroby cukiernicze i piekarnicze. Dla porównania z województwa dolnośląskiego zarejestrowano 49 produktów, a z zachodniopomorskiego 45.

4.1.3. Podsumowanie

Analiza wskaźników monitorujących cel strategiczny 1 pokazuje obszary w których województwo osiągnęło zakładany poziom rozwoju, ale również wskazuje na obszary wymagające większego wsparcia, gdzie osiągnięcie wartości docelowej będzie trudne lub mało realne.

Analiza wskaźników pozwala stwierdzić pewne problemy strukturalne regionu. W tym kontekście należy wskazać dość trwałą strukturę pracujących w regionie (zdominowaną przez usługi, ale ze znaczącym udziałem pracujących w przemyśle) przy jednoczesnym wzroście produktywności i wahaniami udziału przemysłu w strukturze pracujących w ostatnich kilku latach. Na tym tle bardzo słabo wypada województwo lubuskie w nakładach na B+R, co może świadczyć o pracochłonnym charakterze lokowanych na terenie województwa inwestycji. Ponadto usprawnienie mechanizmów transferu innowacji charakteryzowały się cyklicznymi wahaniami.

Pomimo wysokiego potencjału przyrodniczego i turystycznego, województwo lubuskie charakteryzuje się najniższym stopniem wykorzystania miejsc noclegowych w kraju. Wskaźnik ten od 2013 r. ma tendencję wzrostową, jednakże nie należy oczekiwać, że zostanie osiągnięta wartość docelowa.

Bardzo dobre osiągnięcia widoczne są w zmianach w kształceniu na poziomie uczelni wyższych, gdzie nastąpił znaczący wzrost odsetka absolwentów na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych. W Województwie Lubuskim nastąpił wyraźny wzrost zatrudnienia, warto podkreślić, że zmiany w strukturze zatrudnienia nie odznaczały się jednoznacznym trendem. Odnotowano wzrost zatrudnienia w usługach, zgodnie z prognozami nastąpił spadek zatrudnienia w rolnictwie. Najtrudniej ocenić powodzenie zmian w zatrudnieniu w przemyśle. Wskaźnik udziału przemysłu w strukturze zatrudnienia powinien być dyskutowany w kontekście produktywności, innowacyjności i konkurencyjności międzynarodowej przemysłu z jednej strony, a rodzajem świadczonych usług z drugiej. Zatem nieosiągnięcie wartości docelowej nie musi być oceniane w sposób pejoratywny, jeśli równocześnie zachodzą będą korzystne zmiany jakościowe.

Województwo Lubuskie głównie dzięki funduszom europejskim z programu RPO - Lubuskie 2020 i PO IiŚ osiągnęło znaczące postępy w rozwoju infrastruktury energetycznej, w tym OZE. Założony poziom udziału OZE został już dwukrotnie przekroczony. Zważywszy na wymagania Unii Europejskiej dotyczące minimalnego udziału OZE oraz potencjał województwa lubuskiego w zakresie odnawialnych źródeł energii (głównie geotermalny i hydroenergetyczny), tendencja ta dalej będzie wzrostowa. W skali kraju województwo lubuskie znajduje się na 7 pozycji.

Środki przekazywane na realizację celu strategicznego 1 pochodziły głównie z LRPO 2007-2013, POIiŚ 2007-2013 i POIG 2007-2013 oraz RPO - Lubuskie 2020 i PO IR.

Realizacja pierwszego celu strategicznego jest jednocześnie największą szansą rozwojową regionu oraz jego największym i najtrudniejszym wyzwaniem. Zaplecze naukowo-badawcze oraz poziom innowacyjności regionu wykazuje trudności w zakresie możliwości rozwoju sektora B+R. Region nie posiada w tym obszarze ugruntowanej pozycji na rynku krajowym. Rozwój innowacji, napływ nowych inwestorów, rozwój szkolnictwa wyższego, organizacja ważnych wydarzeń o charakterze krajowym i międzynarodowym – zjawiska te skoncentrowane są w ośrodkach wojewódzkich w regionie. Wsparciem dla przedsiębiorczości akademickiej jest Uniwersytet Zielonogórski, w ramach którego funkcjonuje Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii oraz Park Naukowo-Technologiczny w Nowym Kisielinie. Duży wkład w tworzenie i rozwijanie warunków sprzyjających rozwijaniu inicjatyw gospodarczych oraz w transfer technologii i badań wdrożeniowych ma Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku oraz Centrum Energetyki Odnawialnej w Sulechowie.

W związku ze zmianami demograficznymi oraz zmianami na regionalnym rynku pracy stopniowo dokonują się przekształcenia w szkolnictwie wyższym. W 2009 nastąpiło połączenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wlkp. z niepubliczną Wyższą Informatyczną Szkołą Zawodową, którą następnie przekształcono w 2016 r. w Akademię im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Z dniem 1 września 2017 r. nastąpiło połączenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie z Uniwersytetem Zielonogórskim. PWSZ została Wydziałem Zamiejscowym. Samorząd Województwa Lubuskiego w 2016 r. wraz z uczelniami wyższymi z województwa lubuskiego rozpoczął prace nad kierunkami rozwoju szkolnictwa wyższego w regionie.

Kluczowym wyzwaniem dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jest generowanie atrakcyjnych miejsc pracy. Dużą szansą na realizację tego kierunku interwencji jest wykorzystanie złóż węgla brunatnego. Rozwój gospodarczy regionu uzależniony jest nie tylko od rozwoju sektora B+R i transferu innowacji, ale także od rozwoju sektora energetycznego. Wykorzystanie zasobów złóż, poprzez utworzenie kompleksu wydobywczo-energetycznego może znacząco wpłynąć na przewartościowanie gospodarki regionu. Przyczyni się jednocześnie do dużych zmian na rynku pracy. Przede wszystkim jednak jest to obszar strategiczny ze względu na prowadzoną w kraju politykę w zakresie bezpieczeństwa energetycznego. Jednocześnie należy podkreślić, iż zgodnie z założeniami SRWL 2020 udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem stopniowo wzrasta, a w rankingu województw Polski Zachodniej, województwo lubuskie zajmuje drugie miejsce.

Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich, w ramach wdrażania przedsięwzięć wykazanych w Zintegrowanych Inwestycjach Terytorialnych oraz rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich

w ramach Kontraktu Lubuskiego rozpoczął się poprzez implementację środków polityki regionalnej Unii Europejskiej na lata 2014-2020.

Jednym z kierunków rozwoju gospodarczego województwa jest wykorzystanie potencjału turystycznego. Lubuskie posiada walory, które predysponują do rozwoju nietypowych form turystyki m.in. takich jak enoturystyka, turystyka militarna i wodniacka. Rozwój form turystyki realizowany jest w oparciu o Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020. Województwo lubuskie aktywnie uczestniczyło targach turystycznych o zasięgu krajowym i międzynarodowym oraz współpracowało z punktami informacji turystycznej. Barięą dla rozwoju turystyki jest brak efektywnej platformy współpracy w obszarze turystyki pomiędzy samorządem regionalnym a JST, których aktywna koordynacja działań z zakresu komunikacji marketingowej i promocji produktów turystycznych sprzyjała będzie realizacji tego celu strategicznego.

Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej następuje w szczególności poprzez poprawę jakości gleb, wspieranie przedsięwzięć środowiskowych, gospodarkę odpadami, poprawę jakości powietrza i wód. Infrastruktura na obszarach wiejskich, dzięki dotacjom z UE, zanotowała pozytywny wzrost wartości i użyteczności. Zwiększyła się atrakcyjność tych obszarów dla osadnictwa, jednak stan dróg gminnych na obszarach wiejskich w dalszym ciągu wymaga dofinansowania. Województwo lubuskie w skali kraju charakteryzuje się dużymi gospodarstwami, mimo to nadal występuje na jego terenie znaczne rozdrobnienie agrarne. Małe gospodarstwa ze względu na niewystarczającą ilość środków nie podejmują się modernizacji gospodarstw.

4.2. Cel strategiczny 2 - Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna

Wysoka dostępność transportowa jest nieodzownym warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Utrzymanie istniejącej infrastruktury i rozbudowa nowych sieci połączeń znacząco wpłynie na atrakcyjność inwestycyjną regionu, umożliwi wykorzystanie potencjału turystycznego oraz poprawi jakość życia mieszkańców. Do wszechstronnego rozwoju województwa przyczyni się także wzrost dostępu do szerokopasmowego internetu oraz rozwój e-usług. Rozwój technologii informacyjnych wymaga podejmowania działań, które eliminują zagrożenie wykluczenia cyfrowego części społeczeństwa, szczególnie osób starszych, zamieszkujących obszary wiejskie i ubogich.

Drugi cel strategiczny realizowany jest przez trzy cele operacyjne:

2.1 Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej.

2.2 Usprawnienie systemu transportu publicznego.

2.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego.

4.2.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020

Ocena dotychczasowych działań podjętych w ramach realizacji celu strategicznego nr 2 oparta została na podstawie wskaźników statystycznych, środków finansowych przeznaczonych z programów operacyjnych na realizację poszczególnych działań (zob. załącznik nr 2 A i B) oraz informacji rzeczowo – finansowych z departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego i jednostek podległych oraz wykonania budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. załącznik nr 3).

Do ogólnej oceny celu strategicznego wyznaczono 3 wskaźniki, dla których w SRWL 2020 określono wartości bazowe i docelowe, tj.:

- liczba mieszkańców w strefach (30, 60, 90 min) dostępności drogowej Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.,
- odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer (z dostępem do Internetu),
- odsetek podmiotów gospodarczych posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego.

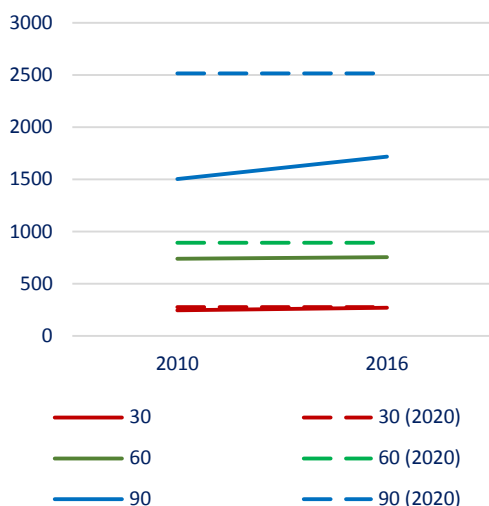
Analiza wskaźników dotyczy stopnia spełnienia wartości docelowych, jak również odniesienia się do sytuacji w Polsce i innych województwach, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w pięciu województwach współpracujących w ramach Strategii Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020.

Wskaźniki statystyczne potwierdzają, że w zakresie celu strategicznego 2 odnotowano istotne postępy. Widoczny jest wyraźny skok jakościowy w zakresie dostępności technologicznej i komunikacyjnej dokonany po 2012 roku.

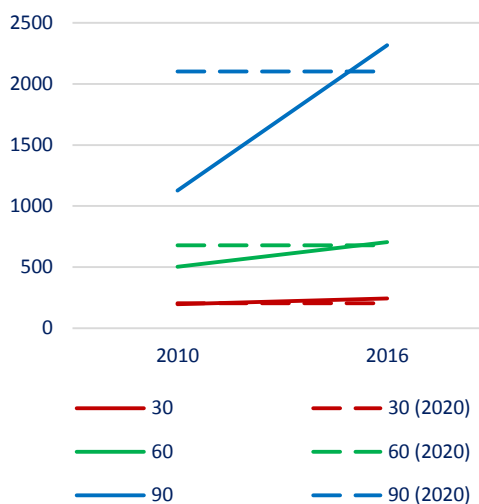
Wskaźnik: Liczba mieszkańców w strefach (30, 60, 90 min) dostępności drogowej Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.

Wartość bazowa (2010):		Wartość docelowa (2020):		Wartość analizowana (2016):	
Zielona Góra 30 min: 245 tys. 60 min: 739 tys. 90 min: 1502 tys.	Gorzów Wlkp. 30 min: 198 tys. 60 min: 503 tys. 90 min: 1128 tys.	Zielona Góra 30 min: 276 tys. 60 min: 891 tys. 90 min: 2515 tys.	Gorzów Wlkp. 30 min: 204 tys. 60 min: 680 tys. 90 min: 2102 tys.	Zielona Góra 30 min: 270 tys. 60 min: 753 tys. 90 min: 1718 tys.	Gorzów Wlkp. 30 min: 244 tys. 60 min: 706 tys. 90 min: 2316 tys.

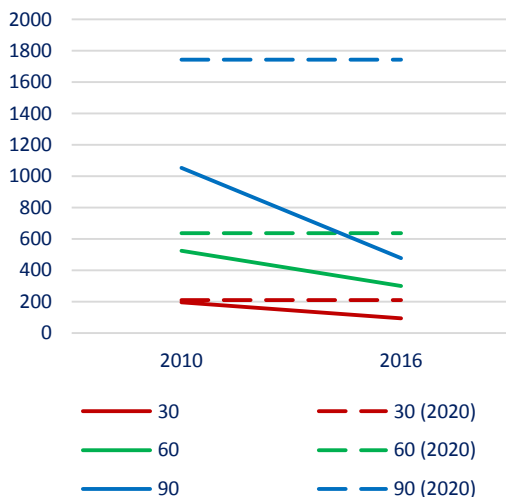
Wykres 14. Liczba mieszkańców w strefie dostępności drogowej Zielonej Góry (30, 60, 90 minut)

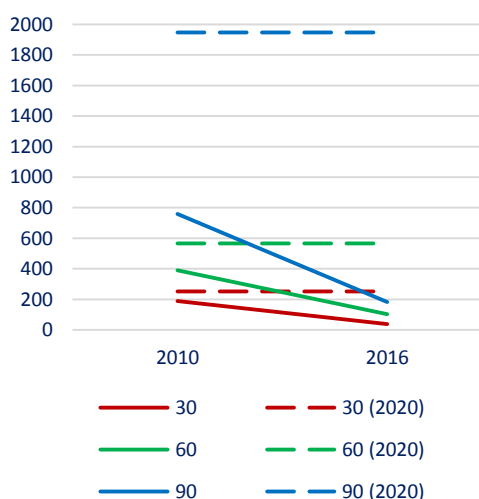
Wykres 15. Liczba mieszkańców w strefie dostępności drogowej Gorzowa Wlkp. (30, 60, 90 minut)

Wykres 16. Liczba mieszkańców w strefie dostępności kolejowej Zielonej Góry (30, 60, 90 minut)

Wykres 17. Liczba mieszkańców w strefie dostępności kolejowej Gorzowa Wlkp. (30, 60, 90 minut)

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Wskaźniki: liczba mieszkańców w strefie dostępności drogowej i kolejowej Zielonej Góry oraz Gorzowa Wielkopolskiego zostały oszacowane przez ekspertów z IGIPZ PAN (nie należą one do zbiorów statystyki publicznej, a autorzy nie kontynuują badań w tym zakresie). W związku z tym wyliczenie ich wartości pośrednich stanowi pewną trudność metodologiczną. Bazując na danych o liczbie ludności z 2016 r. i aktualnych (pocz. listopada 2017 r.) czasach dojazdu do miejscowości (uwzględniając oczywiście gminy innych województw oraz gminy niemieckie)

uzyskano obraz poprawy sytuacji w przypadku Zielonej Góry (Wykres 14) oraz zdecydowanej poprawy w przypadku Gorzowa Wlkp. (Wykres 15). Reasumując, w przypadku omawianego wskaźnika występują przesunięcia między pomiarem czasu dojazdu a liczbą ludności zamieszkującą dany obszar. Dodatkowo zmiana wskaźnika jest warunkowana nie tylko rozwojem infrastruktury drogowej, ale również zmianą liczby ludności w gminach znajdujących się w poszczególnych izochronach.

Zdecydowanie inaczej prezentują się dane dotyczące liczby mieszkańców w strefach dostępności kolejowej. Różnice metodyczne nie pozwalają wyciągać wniosków na temat zmian tego wskaźnika zarówno w przypadku Zielonej Góry (Wykres 16), jak i Gorzowa Wlkp. (Wykres 17). Wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem byłoby przyjęcie jednej metody liczenia tej dostępności, przy założeniu jej jawności w celu możliwości dokonywania porównań w przyszłości.

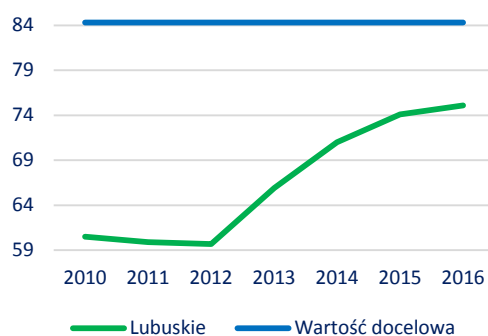
Ponadto, należy podkreślić, że Województwo lubuskie w skali ogólnokrajowej należy do obszarów o relatywnie niskim natężeniu ruchu pociągów pasażerskich. Dostęp większości ośrodków miejskich do rozwiniętej sieci kolejowej jest mocno zróżnicowany w zależności od stanu technicznego infrastruktury kolejowej. Szereg odcinków posiada znaczenie lokalne i mimo formalnego istnienia w rejestrach zarządcy infrastruktury (PKP PLK), niektóre z nich nie są obecnie eksploatowane⁷.

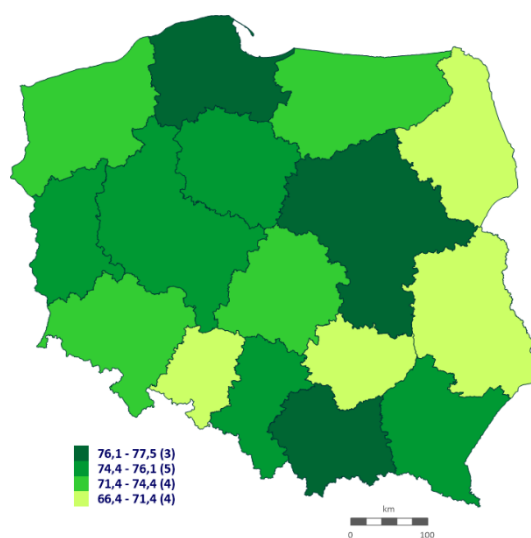
⁷ Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego, Uchwała nr 110/1387/16 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 7 czerwca 2016 r., Zielona Góra 2016, s. 34-50.

Wskaźnik: Odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer (z dostępem do Internetu)		
Wartość bazowa (2010): 60,5%	Wartość docelowa (2020): 84,3%	Wartość analizowana (2016): 75,1%

Wykres 18. Odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer (z dostępem do Internetu) (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 14. Odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer (z dostępem do Internetu) (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

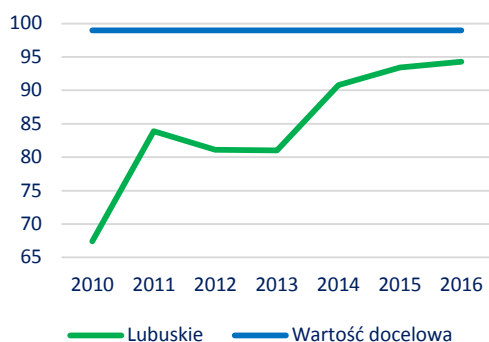
W 2010 roku odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu w województwie lubuskim wynosił niewiele ponad 60%, a według założeń do 2020 roku ma on wzrosnąć do 84,3%. W 2016 roku osiągnął poziom 75,1% (zob. Wykres 18). Pomimo że po wyraźnym wzroście w 2013 i 2014 roku, tempo realizacji założeń nieco zmalało, to jednak z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że w 2020 roku przekroczona zostanie oczekiwana wartość docelowa wskaźnika.

Na tle kraju województwo lubuskie wypadło pozytywnie. W 2016 roku odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu był w tym regionie wyższy od średniej dla Polski. Poziom powyżej 70% wartości wskaźnika charakteryzuje większość województw w Polsce, a województwo lubuskie zajęło 6. miejsce w rankingu regionów (Mapa 14).

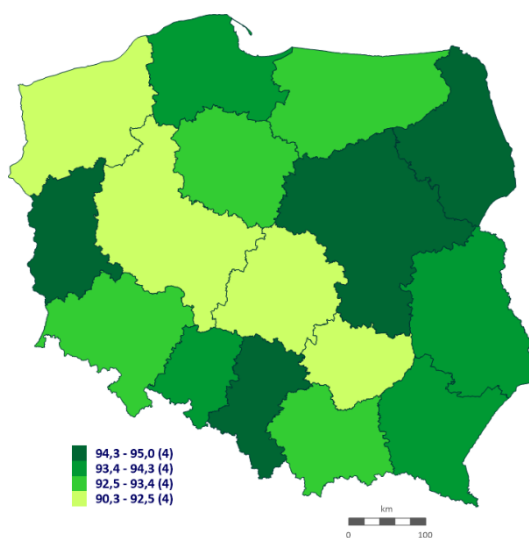

Wskaźnik: Odsetek podmiotów gospodarczych posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego		
Wartość bazowa (2010): 67,0%	Wartość docelowa (2020): 99,0%	Wartość analizowana (2016): 94,3%

Wykres 19. Odsetek podmiotów gospodarczych posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 15. Odsetek podmiotów gospodarczych posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

W przypadku wskaźnika – odsetek przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego – założono, że do 2020 roku wzrośnie on do 99%. Można mówić o prawdopodobnym powodzeniu w realizacji założeń, bowiem od 2013 roku odsetek systematycznie wzrasta, a w 2016 roku osiągnął wartość 94,3% (zob. Wykres 19). Podobnie jednak, jak w przypadku poprzedniego wskaźnika (odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu) największy poziom zmiany nastąpił w latach 2013-2014 (w tym przypadku także 2010-2011), a od tego czasu wzrost charakteryzuje się niższą dynamiką.

Województwo lubuskie wpisało się w ogólnopolski trend wzrostu przedsiębiorstw z dostępem do sieci, a w 2016 roku znajdowało się w czołówce kraju (4. miejsce wśród wszystkich regionów), osiągając wartość wyższą od średniej krajowej (zob. Mapa 15).

4.2.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 2

Ocena postępu rzeczowo - finansowego celu strategicznego 2. została przeprowadzona na podstawie wykorzystanych środków z regionalnych programów operacyjnych oraz krajowych programów operacyjnych. Dane pozyskano z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (zob. szerz. Załącznik nr 2 A) oraz z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL2014 wg podpisanych umów na dofinansowanie (stan na 31 grudnia 2017 r.), (zob. szerz. Załącznik nr 2 B). W ocenie uwzględniono również sprawozdania przekazane przez departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze i jednostki podległe oraz wykonanie budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. szerz. Załącznik nr 3).

Cel strategiczny 2. realizowany był także dzięki szeregowi przedsięwzięć podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 (POLiŚ), a także Programowi Operacyjnemu Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 (POIG) Zestawienie środków finansowych pozyskanych w ramach POLiŚ, POIG 2007-2013 znajdują się w załączniku nr 2 A. W kolejnej perspektywie unijnej do realizacji celu wykorzystano środki z programów: Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 (RPO - Lubuskie 2020), Programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (POLiŚ 2020) oraz Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 (PO PC 2020).

Wykorzystanie środków z LRPO oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w ramach celu strategicznego nr 2 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 A):

Zgodnie z danymi pozyskanymi z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (stan na dzień 31.12.2017 r.), wartość ogółem projektów dofinansowanych w ramach: Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, wpisujących się w realizację celu strategicznego 2., wyniosła ponad 1 mld zł, w tym dofinansowanie UE: 691 mln zł; Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 wyniosła blisko 119 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 77,6 mln zł oraz Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 wyniosła 3,7 mld zł, w tym dofinansowanie UE: 2,6 mld zł;

Wykorzystanie środków z RPO - Lubuskie 2020 oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020 w ramach celu strategicznego nr 2 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 B):

Na realizację celu strategicznego 2 „Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna” wpływają przede wszystkim projekty realizowane w ramach PO liŚ (Wartość projektów: 2,7 mld zł, w tym dofinansowanie UE: 1,5 mld zł), a także RPO - Lubuskie 2020 (Wartość projektów: 576 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 431 mln zł) i PO PC (Wartość projektów: 186 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 100,7 mln zł).

W latach 2012-2017 nakłady poniesione przez Samorząd Województwa (uwzględniające również dotacje ze środków rządowych, środki własne jednostek podległych czy dotacje jst województwa lubuskiego) na realizację Celu 2. oszacowano w wysokości ok. 675 mln zł (zob. szerz. załącznik nr 3).

Cel operacyjny 2.1 Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej oraz 2.2 Usprawnienie systemu transportu publicznego

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

W zakresie Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 cele operacyjne 2.1 oraz 2.2 realizowane były poprzez przedsięwzięcia podejmowane w ramach Priorytetu I. Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, Działania 1.1 Poprawa stanu infrastruktury transportowej w regionie. Wartość projektów realizowanych w ramach tego Działania wyniosła ogółem: ok. 799 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 586 mln zł. Do największych projektów z tego zakresu należą m.in.:

- ✓ Modernizacja linii kolejowej nr 358 Zbąszynek - Gubin na odcinku Zbąszynek - Czerwieńsk wraz z budową łącznicy Pomorsko - Przylep omijającej stację Czerwieńsk, etap I (wartość ogółem: 73 mln zł,

dofinansowanie UE: 35,6 mln zł, Beneficjent: PKP Polskie Linie Kolejowe Spółka Akcyjna Centrum Realizacji Inwestycji Region Śląski);

- ✓ Budowa obwodnicy Babimostu w ciągu dróg woj. nr 303/304 (wartość ogółem: 49,8 mln zł, dofinansowanie UE: 40 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Zakup pasażerskiego taboru kolejowego do obsługi połączeń organizowanych przez województwo lubuskie (wartość ogółem: 47,6 mln zł, dofinansowanie UE: 40,5 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Budowa obwodnicy Nowej Soli - Etap I (wartość ogółem: 46,9 mln zł, dofinansowanie UE: 37,8 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Budowa obejścia m. Nowy Kisielin łączącego drogi woj. nr 279 i 282 (wartość ogółem: 39,7 mln zł, dofinansowanie UE: 32,6 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Budowa obwodnicy Ośna Lubuskiego w ciągu drogi woj. nr 137 i 134 (wartość ogółem: 28,6 mln zł, dofinansowanie UE: 23,9 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Przebudowa ulicy Wyszyńskiego z budową rond i niezbędnej infrastruktury w Gorzowie Wlkp. (wartość ogółem: 24 mln zł, dofinansowanie UE: 15,8 mln zł, Beneficjent: Miasto Gorzów Wielkopolski).

Priorytet VI. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T Programu Infrastruktura i Środowisko, Działanie 6.1 Rozwój sieci drogowej TEN-T reprezentują na terenie województwa lubuskiego dwa projekty, których Beneficjentem jest Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad - oba związane z budową drogi ekspresowej S3: „Budowa drogi ekspresowej S3 odcinek Szczecin - Gorzów Wlkp.” oraz „Budowa drogi ekspresowej S3, odcinek Gorzów Wlkp. - Nowa Sól, na odcinku Gorzów Wlkp. – Sulechów”. Pierwszy z nich, obejmujący zasięgiem województwo lubuskie oraz zachodniopomorskie ma wartość (łącznie dla obu województw) 2,3 mld zł (w tym dofinansowanie UE: ok. 1,5 mld zł), wartość ogółem drugiego wynosi 2,1 mld zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 2,1 mld zł.

W ramach Priorytetu VII. POLiŚ realizowane były w województwie lubuskim projekty związane z transportem przyjaznym środowisku, przede wszystkim w Działaniu 7.1 Rozwój transportu kolejowego oraz jeden projekt w Działaniu 7.5 Poprawa stanu śródlądowych dróg wodnych („Odbudowa zabudowy regulacyjnej rzeki Odry - przystosowanie do III kl. drogi wodnej, Etap I”). Wartość ogółem tych projektów wynosi 445,9 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 283,9 mln zł. Największy z nich, obejmujący swoim zasięgiem województwa: lubuskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie oraz zachodniopomorskie, to „Zakup taboru dla PKP Intercity S.A. do realizacji kolejowych przewozów pasażerskich - zakup 20 elektrycznych zespołów trakcyjnych” o łącznej wartości (dla wszystkich województw) 1,16 mld zł (dofinansowanie UE: ponad 658 mln zł), realizowany przez PKP Intercity S.A.

Działania związane z transportem podejmowane były w Lubuskiem także w ramach Priorytetu VIII Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe – ich łączna wartość wynosi 67,5 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 54,4 mln zł. Największe z nich to: „Przebudowa Trasy Północnej w Zielonej Górze w ciągu drogi krajowej nr 32” (wartość ogółem: ponad 35 mln zł, dofinansowanie UE: prawie 26,8 mln zł, Beneficjent: Zielona Góra - Miasto na prawach powiatu) oraz „Zakup śmigłowców dla SP ZOZ Lotnicze Pogotowie Ratunkowe” – projekt realizowany przez SP ZOZ Lotnicze Pogotowie Ratunkowe w Warszawie na terenie województw: lubuskiego, mazowieckiego, opolskiego oraz wielkopolskiego, o wartości ogółem (łącznie dla wszystkich województw) prawie 115 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 97,7 mln zł.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Wartość projektów w RPO - Lubuskie 2020, dotycząca budowy nowej i modernizacji istniejącej infrastruktury komunikacyjnej (cel 2.1 SRWL 2020) wynosi 299,8 mln zł, w tym wartość dofinansowania UE: ok. 224,5 mln zł. Najważniejsze przedsięwzięcia, które są realizowane w priorytecie 5. Transport, w działaniu 5.1. Transport drogowy:

- ✓ Budowa mostu przez rzekę Odrę wraz z budową nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 282 – Etap II, Wartość dofinansowania UE: 58,9 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Zarząd Dróg Wojewódzkich w Zielonej Górze

- ✓ Budowa ul. Aglomeracyjnej w Zielonej Górze wraz ze ścieżkami rowerowymi, Wartość dofinansowania UE wynosi 26 mln zł
- ✓ Przebudowa ulicy Kostrzyńskiej w Gorzowie Wlkp, Wartość dofinansowania UE: 26 mln zł.

W ramach PO liŚ realizacja projektów odbywa się w następujących priorytecie 3. Rozwój sieci drogowej TEN-T i transportu multimodalnego (działanie 3.1. Rozwój drogowej i lotniczej sieci TEN-T), priorytecie 4. Infrastruktura drogowa dla miast (działanie 4.2. Zwiększenie dostępności transportowej ośrodków miejskich leżących poza siecią drogową TEN-T i odciążenie miast od nadmiernego ruchu drogowego), oraz priorytecie 5. Rozwój transportu kolejowego w Polsce (działanie 5.2. Rozwój transportu kolejowego poza TEN-T). Przedsięwzięcia w tym obszarze finansowane w PO liŚ:

- ✓ Budowa drogi ekspresowej S3 (odcinek Nowa Sól Płd. – w. Kaźmierzów, odc. Sulechów (w. Kruszyna) - Nowa Sól), Wartość dofinansowania UE: 1,2 mld zł (z uwzględnieniem przebiegu na terenie woj. dolnośląskiego), Beneficjent: GDDKiA
- ✓ Budowa południowej obwodnicy miasta Zielona Góra w ciągu drogi krajowej, Wartość dofinansowania UE: 114 mln zł, Beneficjent: Miasto Zielona Góra
- ✓ Modernizacja wschodniego wylotu DK nr 22 w Gorzowie Wlkp. na odcinku od ronda Sybiraków do granic miasta, Wartość dofinansowania UE: 49 mln zł, Beneficjent: Miasto Gorzów Wlkp.
- ✓ Poprawa stanu technicznego obiektów inżynierskich, etap I – Modernizacja estakady kolejowej w Gorzowie Wielkopolskim, Wartość dofinansowania UE: ok. 81 mln zł, Beneficjent: PKP PLK S.A.

Realizacja celu 2.2. dotyczącego usprawnienia systemu transportu publicznego odbywa się poprzez projekty finansowane z RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 3. Gospodarka niskoemisyjna, działanie 3.3. Ograniczenie niskiej emisji w miastach (wartość dofinansowania UE: 105 831 393,47 zł) oraz w PO liŚ w priorytecie 6. Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach, działanie 6.1. Rozwój publicznego transportu zbiorowego w miastach (wartość dofinansowania UE: 326 mln zł).

Projekty w ramach RPO - Lubuskie 2020 z najwyższym dofinansowaniem:

- ✓ Przyjazna Komunikacja Publiczna - Centra Obsługi Pasażerów Nowosolskiego Subobszaru Funkcjonalnego, wartość dofinansowania UE: 35,8 mln zł, beneficjent: Gmina Nowa Sól - Miasto;
- ✓ Budowa infrastruktury rowerowej na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry - Miasto Zielona Góra, wartość dofinansowania UE: 30,7 mln zł.

Projekty finansowane w ramach PO liŚ:

- ✓ Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze, wartość dofinansowania UE: 167 mln zł;
- ✓ System zrównoważonego transportu miejskiego w Gorzowie Wlkp. - tabor tramwajowy i infrastruktura techniczna, wartość dofinansowania UE: 74,6 mln zł;
- ✓ System zrównoważonego transportu miejskiego w Gorzowie Wlkp., wartość dofinansowania UE: 84 mln zł.

Powyższe projekty wpisują się również w cel operacyjny 1.6 Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska w SRWL 2020.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął w 2016 r. „Program Rozwoju Transportu Województwa” Lubuskiego (PRT WL). Jest to niezwykle ważny dokument, niezbędny przy realizowaniu inwestycji transportowych w ramach RPO - Lubuskie 2020. Prace nad nim umożliwiły także zaplanowanie szeregu działań skierowanych na poprawę systemu transportowego w regionie. Dokument ten umożliwi w sposób optymalny wykorzystać dostępne środki w ramach 5 Osi Priorytetowej RPO - Lubuskie 2020 Transport , co w przeciągu najbliższych lat przełoży się na rozwój województwa lubuskiego.

Zarząd Dróg Wojewódzkich odpowiada za modernizowanie i rozbudowę głównych dróg w regionie wraz z rozbudową infrastruktury towarzyszącej oraz za zwiększanie dostępności komunikacyjnej regionu.

Na lubuskich drogach w 2015 i 2016 r. wykonano łącznie 115 inwestycji. W większości były to prace odbywające się w ciągu już istniejących dróg, ale nie brakowało również wielu nowych projektów o strategicznym znaczeniu dla województwa lubuskiego. Można wskazać np. budowę obwodnicy Drezdenka (II etapy – koszt ponad 20 mln zł), czy też budowę 3 mostów.

Województwo Lubuskie w obszarze wsparcia infrastruktury kolejowej zrealizowało przedsięwzięcia związane z modernizacją regionalnych linii kolejowych oraz zakupem nowego taboru kolejowego dla regionalnych połączeń kolejowych. pociągi elektryczne Na lubuskie tory wyjechały pociągi elektryczne, które są komfortowe, klimatyzowane, mają system nawigacji GPS, system liczenia pasażerów, posiadają najwyższe europejskie parametry zderzeniowe. Są też przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, można w nich korzystać z sieci WiFi. W 2016 r. z obu lubuskich stolic uruchomiono bezpośrednie połączenia kolejowe z Berlinem. Dzięki rozmowom prowadzonym między województwem lubuskim, a Brandenburgią udało się wynegocjować dodatkowe korzyści dla pasażerów. Lubuszanie kupując bilet na pociąg mogą wykorzystać go do darmowych przejazdów komunikacją miejską w niemieckiej stolicy.

W zakresie rozwoju transportu lotniczego, zgodnie z przyjętymi kierunkami interwencji SRWL 2020, podejmowane są działania na rzecz rozwoju lotniska w Babimoście.

Rozbudowa i modernizacja Regionalnego Portu Lotniczego Zielona Góra w Babimoście wraz z infrastrukturą”. Port lotniczy Zielona Góra/Babimost rozwija się w znacznej mierze dzięki realizacji projektów dofinansowanych ze środków UE (LRPO 2007-2013) realizowanych przez samorząd województwa. Dofinansowane zostały następujące zadania: budowa drogi patrolowej, oznaczenie pionowe drogi startowej i dróg kołowania, budowa strażnicy Lotniskowej Służby Ratowniczo-Gaśniczej i remont płyty postoju samolotów i drogi.

Budowa Hali Kontroli Przylotów wraz z Wyposażeniem w 2015 roku w ramach LRPO 2007-2013. Hala Kontroli Przylotów została wykonana pod potrzeby służb celnych i straży granicznej i spełnia w głównej mierze rolę obiektu kontroli granicznej, a dodatkowo służy pasażerom do odbioru bagażu rejestrowanego.

Przyjęto „Plan generalny portu lotniczego Zielona Góra - Priorytety i kierunki działań rozwoju operacji lotniczych, zawierający Strategię Rozwoju Portu Lotniczego Zielona Góra/Babimost. Plan Generalny dla Portu Lotniczego Zielona Góra w Babimoście uzyskał w dniu 25.05.2015 r. pozytywną ocenę i akceptację w ULC, a w dniu 24.09.2015 r. został zatwierdzony przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju. Inwestycje wykonane przez Samorząd Województwa Lubuskiego:

- budowa drogi patrolowej, koszt inwestycji ok. 860 tys. zł;
- budowa sieci elektroenergetycznej zasilającej pionowe znaki nawigacyjne, koszt inwestycji ok 860. tys. zł;
- budowa strażnicy Lotniskowej Służby Ratowniczo-Gaśniczej, koszt inwestycji ok. 3 mln zł;
- naprawa/remont nawierzchni Płyty Postoju Samolotów nr 1 i Drogi Kołowania „Echo”, koszt inwestycji 640 tys. zł;
- naprawa/remont oświetlenia projektorowego PPS nr 1 i DK „Echo”;
- budowa Hali Kontroli Przylotów (rozpoczynamy roboty budowlane), koszt inwestycji 3,2 mln zł.

Inwestycje wykonane przez spółkę Polskie Porty Lotnicze: ogrodzenie lotniska, monitoring lotniska i części terminalowej, stacja paliw. Inwestycje wykonane przez innych użytkowników lotniska: ILS/DME/DVOR – wykonany przez PAŻP; AWOS (automatyczny system meteo) – wykonany przez Spółkę Romny Enterprise wraz z Spółką Lotnisko Zielona Góra/Babimost.

W 2017 r. lotnisko otrzymało Certyfikat lotniska użytku publicznego potwierdzający spełnienie standardów wymaganych przez Unię Europejską oraz znalazło się w siatce połączeń międzynarodowych.

Lotnisko w Babimoście obsłużyło w 2017 r. blisko 17,7 tys. pasażerów. W poszczególnych latach liczba obsłużonych pasażerów wynosiła: 12.290 (2012), 12.196 (2013), 10.682 (2014), 15.550 (2015), 8.745 (2016).⁸ Nastąpił też wyraźny wzrost liczby obsługiwanych pasażerów w 2017 r. o 88% w stosunku do roku poprzedniego.

---

⁸ Dane Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

Cel operacyjny 2.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 2.3 dofinansowane były ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w ramach Priorytetu I. Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, Działanie 1.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego. Ich wartość ogółem wyniosła ok. 220 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 105 mln zł, a do największych należą:

- ✓ Szerokopasmowe lubuskie - budowa sieci szkieletowo-dystrybucyjnej na terenie białych plam w województwie lubuskim (wartość ogółem: 141,9 mln zł, dofinansowanie UE: 43 mln zł, Beneficjent: Orange Polska S.A.);
- ✓ Lubuski e-Urząd (wartość ogółem: 25 mln zł, dofinansowanie UE: 21 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Lubuska Sieć Teleradiologii e-zdrowie w diagnostyce obrazowej (wartość ogółem: 19,5 mln zł, dofinansowanie UE ok. 15 mln zł, Beneficjent: Uniwersytet Zielonogórski);
- ✓ e-Drzonków (wartość ogółem: 6 mln zł, dofinansowanie UE: 4 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie);
- ✓ Utworzenie systemu e-usług dla mieszkańców w Miejskim Ośrodku Sportu i Rekreacji w Zielonej Górze (wartość ogółem: ok. 3,5 mln zł, dofinansowanie UE: ok. 2,5 mln zł, Beneficjent: Miasto Zielona Góra);
- ✓ Budowa zintegrowanego systemu e-usług w Szpitalu Wojewódzkim SP ZOZ w Zielonej Górze (wartość ogółem: 3 mln zł, dofinansowanie UE: 2,5 mln zł, Beneficjent: Szpital Wojewódzki Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze).
- ✓ Budowa zintegrowanego systemu e-usług dla Lubuszan w ramach portalu e-kultura Regionalnego Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze": Regionalny portal multimedialny (informacyjny, sieciujący i edukacyjny); Integracja z Social Media; Wyszukiwarka artystów, prac artystycznych i wydarzeń; Multimedialna publikacja wydarzeń kulturalnych; Rejestrowanie użytkowników/artystów/organizacji kulturalnych; Współredagowanie treści przez Partnerów; Publikacja dzieł artystycznych; Zarządzanie informacją kulturalną; Publikacja i filtrowanie przysyłanych informacji; Tworzenie profili artystycznych zarejestrowanych użytkowników; E - book generator; E - kosztorys wydruku; E - learning; E - kreator nagraniowy; E- konkursy; E - kalendarz; Lubuski Leksykon Kultury. (wartość ogółem ok. 400 tys. zł, dofinansowanie UE ok. 300 tys. zł).

W ramach Działania 1.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego realizowane były również w Zielonej Górze, Sławie, Lubsku, Sulęcinie, Gubinie i Krośnie Odrzańskim projekty związane z budową lub rozbudową systemu informacji przestrzennej (GIS), o łącznej wartości 7,2 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 5,2 mln zł.

W ramach POIG działania wpisujące się w Cel strategiczny 2. podejmowane były w Osi priorytetowej 8. Społeczeństwo informacyjne – zwiększanie innowacyjności gospodarki. Ogólna wartość realizowanych w województwie lubuskim projektów wynosi ok. 119 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 78 mln zł. Największym z nich jest projekt pn.: „Zielon@ Gór@”, realizowany przez Miasto Zielona Góra, o wartości prawie 6,3 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 5,3 mln zł.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Projekty wpisujące się w ten cel operacyjny uzyskały dofinansowanie w RPO - Lubuskie 2020 w ramach priorytetu 2. Rozwój Cyfrowy, działanie 2.1. Rozwój społeczeństwa informacyjnego (wartość dofinansowania UE: 100 759 878,62 zł) oraz w PO PC w priorytecie 1. Powszechny dostęp do szybkiego internetu, działanie 1.1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego internetu o wysokich przepustowościach i priorytecie 3. Cyfrowe kompetencje społeczeństwa, działanie 3.1. Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych (wartość dofinansowania UE: 100,7 mln zł).

Projekty finansowane w ramach RPO - Lubuskie 2020 związane były z wdrażaniem e-usług w jednostkach samorządu terytorialnego, instytucjach publicznych, szpitalach. Poniżej przykłady projektów z najwyższym dofinansowaniem:

- ✓ Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez wdrożenie kompleksowego systemu e-usług dla ludności świadczonych przez przedsiębiorstwa wodociągowo – kanalizacyjne na terenie 9 powiatów województwa lubuskiego: krośnieńskiego, międzyrzeckiego, nowosolskiego, słubickiego, sulęcińskiego, wschowskiego, zielonogórskiego, żagańskiego i żarskiego, wartość dofinansowania UE: 20,7 mln zł, beneficjent: Międzyrzeckie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji;
- ✓ Rozwój e-usług w szpitalach powiatowych w Międzyrzeczu, Sulęcinie i Sulechowie oraz w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Międzyrzeczu, wartość dofinansowania UE: 10,4 mln zł, beneficjent: Szpital Międzyrzecki;
- ✓ Wdrożenie i rozwój e-usług w administracji samorządowej oraz podnoszenie bezpieczeństwa teleinformatycznego, wartość dofinansowania: 7,9 mln zł, beneficjent: Gmina Niegosławice.

Powyższe projekty wpisują się również w cel operacyjny 4.5 Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych.

W ramach PO PC znaczna część projektów związana była z budową magistrali umożliwiających dostęp do szerokopasmowego internetu. Realizowane były również projekty dotyczące działań szkoleniowych na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych. Część projektów wpisywała się również w cel operacyjny 3.1 Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych.

Projekty PO PC z najwyższym dofinansowaniem realizowane przez ORANGE POLSKA:

- ✓ Zielonogórski Orange Światłowód, wartość dofinansowania UE: ok. 46,9 mln zł
Efektem projektu będzie zapewnienie dostępu do Internetu 30 137 gospodarstwom domowym oraz 271 jednostkom edukacyjnym zlokalizowanym na terenie powiatów w południowej części województwa lubuskiego;
- ✓ Gorzowski Orange Światłowód, wartość dofinansowania UE: 24 mln zł
Efektem projektu będzie zapewnienie dostępu do Internetu dla 15 597 gospodarstw domowych oraz 147 jednostek edukacyjnych zlokalizowanych na terenie powiatów w północnej części województwa lubuskiego.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

W zakresie celu operacyjnego 2.3 rozwój społeczeństwa informacyjnego powołano w 2010 r. Lubuską Radę ds. Społeczeństwa Informacyjnego, która pełni funkcję ciała opiniotawczo-doradczego. Jej zadaniem było wspieranie Zarządu Województwa Lubuskiego przy realizacji projektów: Lubuska Sieć Szerokopasmowa oraz Lubuski e-Urząd. Zapoczątkowano rozwój e-usług, gdzie niezbędna była budowa szyny danych umożliwiająca komunikację różnych systemów, rozbudowa lub wdrożenie systemu klasy ERP (Enterprise Resource Planning), systemu HIS (Hospital Information System), systemu do raportowania i analiz klasy BI.

Oprócz zadań inwestycyjnych realizowanych głównie z programów unijnych UMWL w 2016 r. zainicjowano projekt „Technologiczne Dzieciaki” - lubuskie dzieci mają możliwość zapoznania się z najnowszymi technologiami poprzez wspólną, twórczą zabawę i eksperymentowanie. W 2017 r. w warsztatach uczestniczyło 320 dzieci z lubuskich szkół.

4.2.3. Podsumowanie

Analiza wskaźników monitorujących cel strategiczny 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna pokazuje, że województwo osiągnęło w tym obszarze znaczne rezultaty.

W przypadku wskaźnika dotyczącego czasu dojazdu drogowego do miejscowości Gorzów Wlkp. uzyskano zdecydowaną poprawę. Zmiana wskaźnika jest warunkowana nie tylko rozwojem infrastruktury drogowej, ale również zmianą liczby ludności w gminach znajdujących się w poszczególnych izochronach.

Zdecydowanie inaczej prezentują się dane dotyczące liczby mieszkańców w strefach dostępności kolejowej, na co wpływ mają różnice metodyczne, które nie pozwalają wyciągać wniosków na temat zmian tego wskaźnika zarówno w przypadku Zielonej Góry, jak i Gorzowa Wlkp.

Bardzo dobre efekty osiągnięto we wskaźniku dotyczącym odsetka gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu, który w 2016 r. był w lubuskim wyższy od średniej dla Polski. Poziom powyżej 70% wartości wskaźnika charakteryzuje większość województw w Polsce, a województwo lubuskie zajmowało 6. miejsce w rankingu regionów. Ponadto Województwo lubuskie wpisało się w ogólnopolski trend wzrostu przedsiębiorstw z dostępem do sieci, a w 2016 roku znajdowało się w czołówce kraju (4. miejsce wśród wszystkich regionów), osiągając wartość wyższą od średniej krajowej.

Cel strategiczny 2. jest obszarem, w którym odnotowano największe sukcesy realizacji Strategii. Kluczowym osiągnięciem ostatnich lat jest budowa drogi krajowej S3 oraz utworzenie bezpośredniego połączenia kolejowego między Zieloną Górą a Gorzowem Wielkopolskim. Postęp realizowanych inwestycji drogowych i kolejowych budzi spore nadzieje na kolejne lata – dokończenie budowy S3, ale także budowę mostów i zwiększenie dostępności transportu wodnego (modernizacja dróg wodnych). Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że projekty infrastrukturalne ocenione zostały jako najłatwiejsze do zaplanowania, realizowania i finalizowania. Jednocześnie jest to taki obszar, który JST realizują od wielu lat i mają w tym największe doświadczenie.

Największą barierą realizacji przedsięwzięć z zakresu infrastruktury jest wielość organizacji, które koordynują te działania, szczególnie w transporcie drogowym i kolejowym. Wpływa to nie tyle na samo niepowodzenie inwestycji, co na czas ich realizacji. Projekty często kończą się z dużym opóźnieniem.

Realizacja celu strategicznego 2. dotyczy także rozwoju infrastruktury teleinformatycznej. W minionych latach zakończono projekt budowy sieci szerokopasmowego internetu. Jest to osiągnięcie dostrzegane w regionie i kraju. Zapoczątkowany został także rozwój rynku e-usług, tj. np. e-Zdrowie, e-Muzeum, e-Kultura.

4.3. Cel strategiczny 3 - Społeczna i terytorialna spójność regionu

Osiągnięcie spójności społecznej i terytorialnej regionu jest jedną z miar realizacji SRWL 2020. Realizacja celu ma przyczynić się do rozwoju usług publicznych (edukacyjnych, kulturalnych społecznych, sportowo-rekreacyjnych) oraz infrastruktury społecznej. Obszar spójności społecznej obejmuje także działania z zakresu promocji włączenia zawodowego i społecznego. Działania podjęte w ramach celu mają jednocześnie zminimalizować negatywne efekty trendów demograficznych (starzejące się społeczeństwo, niż demograficzny, migracja młodych osób). W wymiarze terytorialnym w ramach celu założono wsparcie rozwoju obszarów wiejskich, które skutkować ma włączeniem tych obszarów problemowych w procesy rozwojowe regionu i kraju. Wdrażanie projektów i programów ma natomiast przyczynić się do zmniejszenia negatywnych skutków wynikających m.in. z uwarunkowań pogodowych i przeciwdziałać klęskom żywiołowym.

Trzeci cel strategiczny realizowany jest przez sześć celów operacyjnych:

- 3.1 Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych.
- 3.2 Zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna.
- 3.3 Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej.
- 3.4 Promocja włączenia zawodowego i społecznego.
- 3.5 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.
- 3.6 Wsparcie budowy oraz modernizacji systemów i infrastruktury zapobiegania zagrożeniom.

4.3.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020

Ocena dotychczasowych działań podjętych w ramach realizacji celu strategicznego nr 3 oparta została na podstawie wskaźników statystycznych, środków finansowych przeznaczonych z programów operacyjnych na realizację poszczególnych działań (zob. załącznik nr 2 A i B) oraz informacji rzeczowo – finansowych z departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego i jednostek podległych oraz wykonania budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. załącznik nr 3).

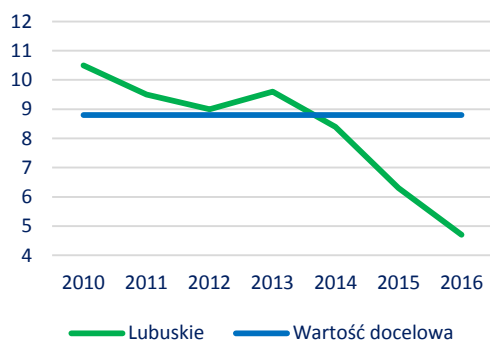
Do ogólnej oceny celu strategicznego wyznaczono 5 wskaźników, dla których w SRWL 2020 określono wartości bazowe i docelowe, tj.

- stopa bezrobocia wg BAEL,
- liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej,
- wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym,
- ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków,
- urodzenia żywe na 1 tys. mieszkańców.

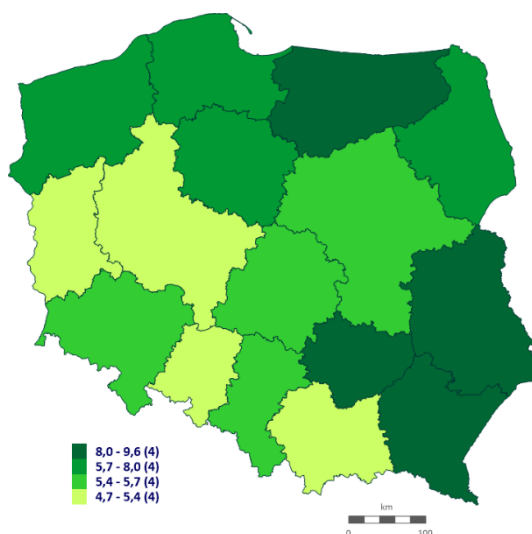
Analiza wskaźników dotyczy stopnia spełnienia wartości docelowych, jak również odniesienia się do sytuacji w innych województwach.

Wskaźnik: Stopa bezrobocia wg BAEL		
Wartość bazowa (2010): 10,5%	Wartość docelowa (2020): 8,8%	Wartość analizowana (2016): 4,7%

Wykres 20. Stopa bezrobocia wg BAEL (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 16. Stopa bezrobocia wg BAEL (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

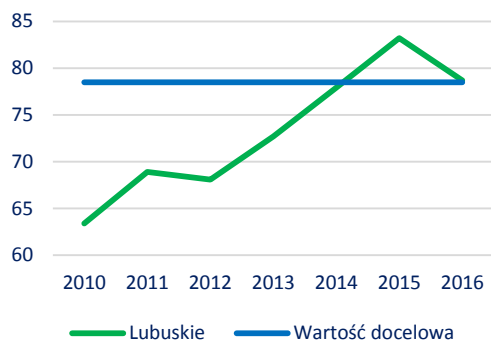
Stopa bezrobocia (wg BAEL) w województwie lubuskim ma wynieść 8,8% w 2020 roku. Wartość docelowa została oszacowana zbyt ostrożnie – oczekiwana wartość bezrobocia osiągnięta została już w 2014 roku, kiedy poziom stopy bezrobocia wynosił 8,4% (zob. Wykres 20). Dwa lata później stopa bezrobocia osiągnęła poziom prawie dwukrotnie niższy od wartości oczekiwanej (4,7% w 2016 roku).

Tendencja spadku poziomu bezrobocia w województwie lubuskim wpisała się w ogólnopolski trend, jednak podkreślić należy, że w 2016 roku stopa bezrobocia w województwie lubuskim była najniższa w Polsce, a wartość poniżej 5% występowała jeszcze tylko w sąsiednim województwie wielkopolskim (por. Mapa 16).

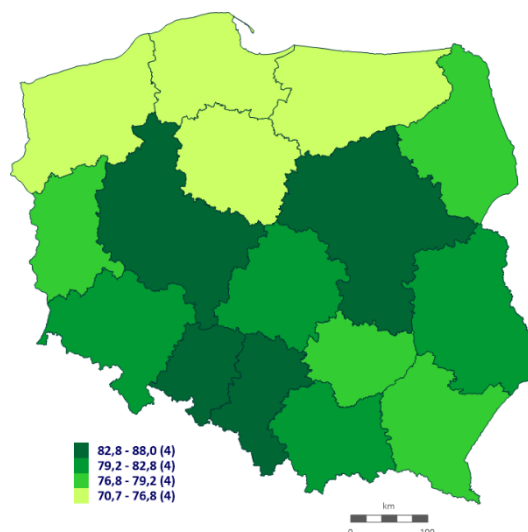
Wskaźnik: Liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej

Wartość bazowa (2010): 63,4%	Wartość docelowa (2020): 78,5%	Wartość analizowana (2016): 78,7%
--	--	---

Wykres 21. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 17. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej, 2016

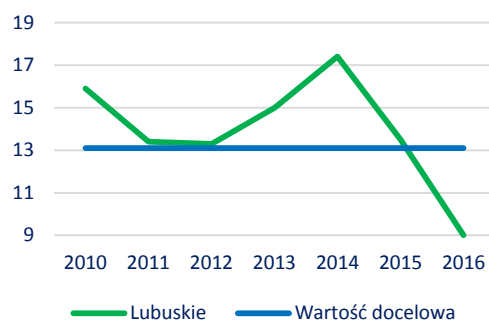
Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Wskaźnik – odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym – w założeniach powinien wzrosnąć w latach 2010-2020 od 63,4% do 78,5%. Wartość oczekiwana wskaźnika została przekroczona już w 2015 roku. W ostatnim roku odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym zmalał do poziomu 78,7%, co daje 10. miejsce w skali kraju (zob. Wykres 21, Mapa 17). Realizacja wartości docelowych wskaźnika podobnie przedstawiała się w obu podregionach, choć zauważyć należy, że w ostatnim roku jego poziom nieznacznie spadł poniżej wartości oczekiwanej w podregionie gorzowskim (76,8% przy wartości docelowej 78,3%), a w podregionie zielonogórskim wartość cały czas utrzymywała się powyżej oczekiwanej (79,9% przy wartości docelowej 78,3%).

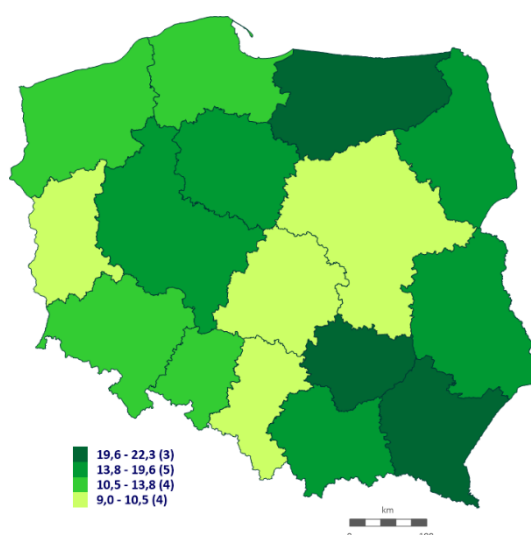
Poziom wartości wskaźnika w województwie lubuskim (pomimo spadku) należy oceniać pozytywnie – jego wartość w 2016 roku odpowiada realizacji ponad 100% założonej zmiany do 2020 roku – a tendencja spadkowa w ostatnim roku charakteryzuje wszystkie województwa, co sugeruje, że wpływ na taką sytuację mają uwarunkowania krajowe. Przypuszczalnie może mieć to związek ze zmianą polityki państwa i wprowadzeniem programu 500+ (co w wielu rejonach poskutkowało pozostaniem kobiet w domu i samodzielną opieką nad dziećmi), a także zmianami prawnymi i wycofaniem ustawy wprowadzającej obowiązek szkolny dla dzieci w wieku 6 lat, co z kolei spowodowało zbyt małą liczbą miejsc w przedszkolach w roku szkolnym 2016/2017.

Wskaźnik: Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym		
Wartość bazowa (2010): 15,9%	Wartość docelowa (2020): 13,1%	Wartość analizowana (2016): 9,0%

Wykres 22. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 18. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

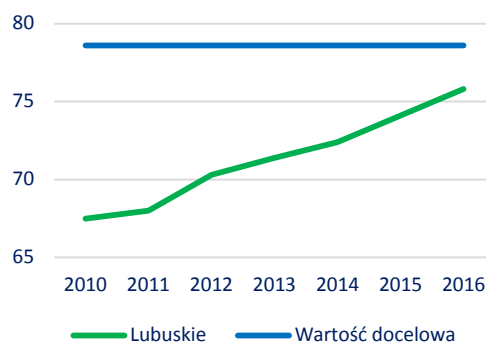
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym charakteryzuje się dużą zmiennością w okresie 2010-2016 (zob. Wykres 22). Zgodnie z założeniami w 2020 roku ma on spaść z 15,9% (w 2010 roku) do 13,1%. W 2016 roku wartość wskaźnika wyniosła 9%, zatem już na tym etapie z dużą nadwyżką zrealizowano oczekiwaną wartość docelową.

Już w roku bazowym wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym była jedną z niższych w kraju (tylko w 4 województwach była niższa). Tendencja spadkowa od 2014 roku i wyraźne zmniejszenie odsetka ludności zagrożonej ubóstwem relatywnym związana jest ze wzrostem jakości życia w województwie lubuskim (w tym między innymi najniższą w kraju stopą bezrobocia).

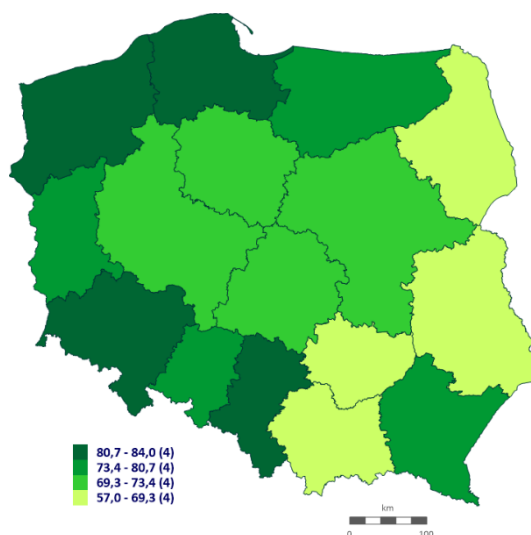
W 2016 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym był najniższy w kraju (Mapa 18). Zbliżony poziom charakteryzował jedynie województwo łódzkie, w pozostałych regionach wartość tego wskaźnika przekroczyła 10% (wskaźnik niski także na Mazowszu i Śląsku).

Wskaźnik: Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków		
Wartość bazowa (2010): 67,5%	Wartość docelowa (2020): 78,6%	Wartość analizowana (2016): 75,8%

Wykres 23. Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 19. Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

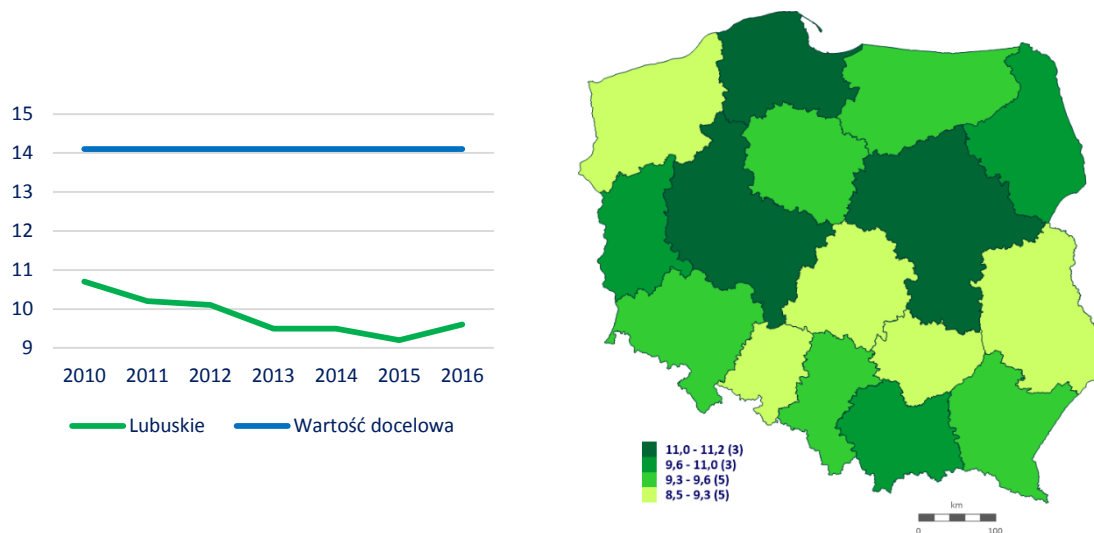
Obecnie stale wzrasta poziom wyposażenia ludności w podstawową infrastrukturę środowiskową (w tym sieć kanalizacyjną i wodociągową), zwłaszcza na obszarach wiejskich. Taka tendencja obserwowana jest również w przypadku wykorzystywania przez mieszkańców oczyszczalni ścieków. Od roku bazowego odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków systematycznie wzrastał (67,5% w 2010 roku do 75,8% w 2016 roku), przy relatywnie stałym poziomie dynamiki tego wzrostu (zob. Wykres 23).

Realizację tego wskaźnika należy ocenić pozytywnie, a dotychczasowy trend wzrostu sugeruje powodzenie w realizacji zakładanej wartości docelowej. Uzyskana w 2016 roku wartość była wyższa od średniej krajowej i sytuuje województwo lubuskie na 6. miejscu spośród wszystkich regionów (Mapa 19). Jest to jeden z nielicznych spośród monitorowanych obszarów, gdzie wartości początkowe dla obu podregionów są wyraźnie różne (w 2010 roku 74,1% – podregion gorzowski; 63,5% – podregion zielonogórski). W okresie 2010-2016 zauważyć jednak można stopniowe zmniejszanie się dysproporcji pomiędzy podregionami – w gorzowskim odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wzrósł o 4,9 p.p., podczas gdy w zielonogórskim o 10,3 p.p.

Wskaźnik: Urodzenia żywe na 1 tys. mieszkańców

Wartość bazowa (2010): 10,7	Wartość docelowa (2020): 14,1	Wartość analizowana (2016): 9,6
--	--	--

Wykres 24. Urodzenia żywe na 1 tys. mieszkańców w województwie lubuskim w latach 2010-2016   **Mapa 20. Urodzenia żywe na 1 tys. mieszkańców, 2016**

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

Negatywne zmiany kolejnego wskaźnika wpisują się ogólnopolski trend. Tendencja zmian wartości wskaźnika liczby urodzeń żywych na 1 tys. mieszkańców do 2015 roku była wyraźnie spadkowa, dopiero w 2016 roku zanotowano jego nieznaczny wzrost (9,6 w 2016 roku) (zob. Wykres 24).

Analiza wartości dla okresu 2010-2016 sugeruje, że realizacja zakładanej wartości docelowej może być znacznie utrudniona (założono, że w latach 2010-2020 roku liczba urodzeń żywych na 1 tys. mieszkańców ma wzrosnąć od 10,7 do 14,1), a być może nawet niemożliwa. Wpływ na poziom wartości tej zmiennej mają niekorzystne procesy zachodzące wśród polskiego społeczeństwa, takie jak migracje, liczba zawieranych małżeństw czy starzenie się społeczeństwa (zob. Dziemianowicz i in. 2015). Znaczenie ma również poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym m.in. dostępność do opieki zdrowotnej. Poza kilkoma wyraźnie wyróżniającymi się województwami (mazowieckie, małopolskie, pomorskie, wielkopolskie), w których liczba urodzeń żywych jest zdecydowanie najwyższa oraz kilkoma wyraźnie odstającymi negatywnie (świętokrzyskie, opolskie), pozostałe regiony (w tym województwo lubuskie) charakteryzuje zbliżony poziom (por. Mapa 20). Przy uwzględnieniu zróżnicowania wewnątrz regionu, zauważyć należy, że nieznacznie lepiej wypada podregion zielonogórski. Tam, w 2016 roku odnotowano 9,6 urodzeń żywych na 1 tys. mieszkańców (założono, że w latach 2010-2020 wartość wzrośnie od poziomu 10,6 do 14,1), zaś w podregionie gorzowskim wartość ta wyniosła 9,5 (przy założeniu, że wzrośnie 10,8 do 14,1).

4.3.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 3

Ocena postępu rzeczowo - finansowego celu strategicznego 3 została przeprowadzona na podstawie wykorzystanych środków z regionalnych programów operacyjnych oraz krajowych programów operacyjnych. Dane pozyskano z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (zob. szerz. Załącznik nr 2 A) oraz z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL2014 wg podpisanych umów na dofinansowanie stan na 31 grudnia 2017 r., (zob. szerz. Załącznik nr 2 B). W ocenie uwzględniono również sprawozdania przekazane przez departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze i jednostki podległe oraz wykonanie budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. szerz. Załącznik nr 3).

Projekty wpisujące się w Cel strategiczny 3. realizowane były w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013 (LRPO), Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 (POLiŚ) i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW). W kolejnej perspektywie unijne do realizacji celu wykorzystano środki z programów: Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 (RPO - Lubuskie 2020), Programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (POLiŚ 2020), Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 (POWER 2020) oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2020) i Programu Operacyjnego „Rybnictwo i Morze” na lata 2014-2020 (PO RYBY).

Wykorzystanie środków z LRPO oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w ramach celu strategicznego nr 3 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 A):

Zgodnie z danymi pozyskanymi z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (stan na dzień 31.12.2017 r.), wartość ogółem projektów dofinansowanych w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, wpisujących się w realizację celu strategicznego 3., wyniosła 398 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 259,8 mln zł), natomiast w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 – 642 269 493,56 zł (w tym dofinansowanie UE: 542 658 547,80 zł). W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 wyniosła 63,9 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 47,6 mln zł); Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 wyniosła 112 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 67 mln zł).

Wykorzystanie środków z RPO - Lubuskie 2020 oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020 w ramach celu strategicznego nr 3 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 B):

Projekty wpisujące się w cel strategiczny 3. „Społeczna i terytorialna spójność regionu” uzyskały dofinansowanie w ramach RPO - Lubuskie 2020 (wartość projektów: ok. 656 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 446 mln zł) PO liŚ (wartość projektów: ok. 186 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 146 mln zł), PO WER (wartość projektów: 117 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 107 mln zł) a także PROW (wartość projektów: 112 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 67 mln zł) i PO RYBY (wartość projektów: 280 tys. zł, w tym dofinansowanie UE: 91,6 tys. zł). Cel realizowały również projekty PO PC w priorytecie 1. Powszechny dostęp do szybkiego internetu, działanie 1.1. Wylimitowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego internetu o wysokich przepustowościach, w zakresie dostępu do sieci szerokopasmowej w placówkach edukacyjnych (projekty te przyporządkowano do celu operacyjnego 2.3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego).

W latach 2012-2017 nakłady poniesione przez Samorząd Województwa (uwzględniające również dotacje ze środków rządowych, środki własne jednostek podległych czy dotacje jst województwa lubuskiego) na realizację Celu 3. oszacowano w wysokości ok. 806 mln zł (zob. szerz. załącznik nr 3).

Cel operacyjny 3.1 Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

W zakresie Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 cel operacyjny 3.1 realizowany był poprzez przedsięwzięcia podejmowane w ramach Priorytetu IV. Rozwój i modernizacja infrastruktury

społecznej, Działanie 4.2 Rozwój i modernizacja infrastruktury edukacyjnej. Wartość projektów zrealizowanych w tym zakresie wyniosła ogółem 304 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 193 mln zł. Do największych projektów należą:

- ✓ Budowa Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego (wartość ogółem: 30 mln zł, dofinansowanie UE: 24,6 mln zł, Beneficjent: Uniwersytet Zielonogórski);
- ✓ Modernizacja budynku dydaktycznego fizjoterapii w Gorzowie Wlkp., przy ulicy Orłąt Lwowskich 4-6 (wartość ogółem: 28,9 mln zł, dofinansowanie UE: 22 mln zł, Beneficjent: Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej z siedzibą w Gorzowie Wlkp.);
- ✓ Dostosowanie infrastruktury Szpitala Wojewódzkiego SP ZOZ w Zielonej Górze do potrzeb Kierunku Lekarskiego (wartość ogółem: 23,8 mln zł, dofinansowanie UE: 20 mln zł, Beneficjent: Szpital Wojewódzki Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze);
- ✓ Budowa Regionalnego Centrum Edukacji Ponadgimnazjalnej w Kostrzynie nad Odrą (wartość ogółem: 19,8 mln zł, dofinansowanie UE: 5,9 mln zł, Beneficjent: Powiat Gorzowski);
- ✓ Przebudowa Domu studenta "Wcześniak" w Zielonej Górze (wartość ogółem: 14,7 mln zł, dofinansowanie UE: 11,7 mln zł, Beneficjent: Uniwersytet Zielonogórski);
- ✓ Przebudowa budynku dydaktycznego nr 5 na potrzeby Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim przy ul. Chopina 52 (wartość ogółem: ok. 14,5 mln zł, dofinansowanie UE: 6,7 mln zł, Beneficjent: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wlkp.);
- ✓ Laboratorium Środowiskowe (wartość ogółem: 10,7 mln zł, dofinansowanie UE: 9 mln, Beneficjent: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim).

Z udziałem środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 zrealizowano projekty, których wartość ogółem wyniosła ok. 172 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 145,5 mln zł. Zrealizowano następujące projekty w ramach Priorytetu III i IX PO KL:

Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.4 Otwartość systemu edukacji w kontekście uczenia się przez całe życie. W ramach tego działania przez Województwo Lubuskie / Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze realizowany był w mieście Żary i gminie Lubska projekt „Praktyki nauczycielskie w przedsiębiorstwach powiatu żarskiego receptą na podniesienie jakości kształcenia zawodowego” (wartość ogółem: 951 tys. zł, dofinansowanie UE: 808 tys. zł);

Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działania:

- ✓ 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty (projekty „Stypendia motywacyjne dla najzdolniejszych uczniów w województwie lubuskim”, realizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, o łącznej wartości 3,7 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 3 mln zł);
- ✓ 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego – w ramach tego Działania zrealizowano projekty o łącznej wartości ogółem 7 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 6 mln zł). Należą do nich: Lubuska Szkoła Zawodów (wartość ogółem: 4,5 mln zł, dofinansowanie UE: 3,8 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze), Gorzowska edukacja zawodowa na rzecz rynku pracy (wartość ogółem: 1,5 mln zł, dofinansowanie UE: 1,3 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Gorzowie Wielkopolskim), Medyk na piątkę! - program rozwoju Medycznego Studium Zawodowego w Zielonej Górze (wartość ogółem: 576 tys. zł, w tym dofinansowanie UE: 490 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/ Medyczne Studium Zawodowe w Zielonej Górze), Medyk z postępem (wartość ogółem: ok. 421 tys. zł, dofinansowanie UE: ok. 358 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Medyczne Studium Zawodowe w Zielonej Górze) oraz Medyk na piątkę - nowoczesna szkoła (wartość ogółem: 343 tys. zł, dofinansowanie UE: 291 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Medyczne Studium Zawodowe).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Projekty dotyczące tego celu dofinansowane zostały w ramach RPO - Lubuskie 2020 w ramach priorytetu 8. Nowoczesna edukacja (działanie 8.1. Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej, działanie 8.2. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych, działanie 8.4. Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego) oraz priorytetu 9. Infrastruktura społeczna (działanie 9.3. Rozwój infrastruktury edukacyjnej). Wartość dofinansowania UE w tym programie wyniosła 120,5 mln zł.

Część z projektów wpisywała się również w cel operacyjny 1.3 Podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego rynku pracy

Przykłady projektów dofinansowanych w RPO - Lubuskie 2020:

- ✓ Świat nauki – nowe standardy edukacji w szkołach zielonogórskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego, wartość dofinansowania UE: 20,8 mln zł, beneficjent: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Samodzielny Oddział w Zielonej Górze;
- ✓ Przebudowa i rozbudowa budynku przedszkola w miejscowości Przytocznej, ul. Parkowa 7, beneficjent: gmina Przytoczna, wartość dofinansowania UE: 5 mln zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Inwestycje w wysokiej jakości lubuskie kadry dokonuje się także poprzez stypendia Marszałka Województwa Lubuskiego, które przyznawane są zgodnie z uchwałą Sejmiku Województwa Lubuskiego z 30 czerwca 2008 roku w sprawie udzielania stypendiów naukowych, twórczych i artystycznych dla uczniów z terenu Województwa Lubuskiego. Stypendia są formą promocji tych młodych Lubuszan, którzy realizując swoje aspiracje przyczyniają się do pomnażania dorobku intelektualnego regionu. W latach 2012-2017 przyznano stypendia naukowe dla 110 uczniów z lubuskich szkół. Przyznawane są również „Stypendia motywacyjne Marszałka Województwa Lubuskiego” uczniom szkół ponadgimnazjalnych w województwie lubuskim, szczególnie uzdolnionym w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych.

Cel operacyjny 3.2 Zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 3.2 dofinansowane były ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w ramach Priorytetu IV. Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej Działanie 4.1 Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia. Ich wartość ogółem wyniosła 93,7 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 65 mln zł, a do największych należą:

- ✓ Modernizacja SPZOZ w Sulęcinie w zakresie Bloku Operacyjnego, Oddziału Chirurgicznego z Pododdziałem Onkologicznym i Poradni Specjalistycznych (wartość ogółem: 21 mln zł, dofinansowanie UE: 16,7 mln zł, Beneficjent: Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulęcinie);
- ✓ Modernizacja szpitala w Sulechowie poprzez rozbudowę w celu dostosowania do wymogów określonych w obowiązujących przepisach prawa (wartość ogółem: 20 mln zł, dofinansowanie UE: 12 mln zł, Beneficjent: Powiat Zielonogórski);
- ✓ Utworzenie Lubuskiego Ośrodka Neurochirurgii i Neurotraumatologii w Szpitalu Wojewódzkim SP ZOZ w Zielonej Górze (wartość ogółem: 11,9 mln zł, dofinansowanie UE: 8 mln zł, Beneficjent: Szpital Wojewódzki Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze);
- ✓ Modernizacja Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Drezdenku (wartość ogółem: 11,6 mln zł, dofinansowanie UE: 5 mln zł, Beneficjent: Powiat Strzelecko – Drezdenecki).

W zakresie Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 i Priorytetów: XII. Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia oraz XIII. Infrastruktura szkolnictwa

wyższego na terenie województwa lubuskiego realizowane są projekty związane z rozwojem systemu ratownictwa medycznego (Działanie 12.1) o łącznej wartości ok. 32 mln zł, w tym dofinansowanie UE: ok. 21 mln zł. Największy z nich to „Utworzenie Centrum Urazowego w Szpitalu Wojewódzkim SP ZOZ w Zielonej Górze” – projekt o wartości ogółem 15,7 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 9,5 mln zł), zrealizowany przez Szpital Wojewódzki Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze. W ramach Priorytetu XIII POIiŚ zrealizowany został w województwie lubuskim jeden projekt: „Przebudowa budynku dydaktycznego Wydziału Elektrotechniki, Informatyki i Telekomunikacji Uniwersytetu Zielonogórskiego” – jego wartość ogółem wyniosła 27 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 21,7 mln zł, a Beneficjentem był Uniwersytet Zielonogórski.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Projekty związane z ochroną zdrowia uzyskały dofinansowanie w RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 6. Regionalny Rynek Pracy, działanie 6.7.Profilaktyka i rehabilitacja zdrowotna osób pracujących i powracających do pracy oraz wspieranie zdrowych i bezpiecznych miejsc pracy oraz w priorytecie 9. Infrastruktura Społeczna, działanie 9.1. Infrastruktura zdrowotna i usług społecznych (wartość dofinansowania UE: 86,8 mln zł). Przedsięwzięcia w tym celu operacyjnym zostały wsparte również w PO IiŚ w ramach priorytetu 9. Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia (wartość dofinansowania UE: 30,6 mln zł) oraz PO WER w priorytecie 9. Wsparcie dla obszaru zdrowia (wartość dofinansowania UE: 8 mln zł).

Przykładowe projekty w poszczególnych programach:

a) RPO - Lubuskie 2020:

- ✓ Budowa Centrum Zdrowia Matki i Dziecka w Szpitalu Uniwersyteckim im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o., wartość dofinansowania UE: 56 mln zł;
- ✓ Rozbudowa Wielospecjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością o Ośrodek Radioterapii, w celu zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych w obszarze chorób nowotworowych, wartość dofinansowania UE: 21,6 mln zł;
- ✓ "Lubuszanie skutecznie przeciw nowotworom – wsparcie realizacji programów zdrowotnych ukierunkowanych na wykrywanie i zapobieganie nowotworom złośliwym jelita grubego, szyjki macicy, piersi wśród mieszkańców województwa lubuskiego", wartość dofinansowania UE: 3 mln zł, beneficjent: Województwo Lubuskie.

b) PO IiŚ:

- ✓ Zakup akceleratorów do Ośrodka Radioterapii w Wielospecjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim w Gorzowie Wlkp. Sp. z o.o., wartość dofinansowania UE: 17 mln zł;
- ✓ Modernizacja Szpitalnego Oddziału Ratunkowego wraz z doposażeniem w sprzęt i aparaturę medyczną w Szpitalu Międzyrzeckim Sp. z o.o., wartość dofinansowania UE: 5,8 mln zł.

c) PO WER:

- ✓ Monoprofilowe centrum symulacji medycznej dla pielęgniarstwa Uniwersytetu Zielonogórskiego, wartość dofinansowania UE: 1,9 mln zł.

W ramach PO WER były realizowane również projekty dotyczące doskonalenia kompetencji kadr medycznych oraz programy profilaktyki zdrowotnej o wartości ogółem 9,5 mln zł, w tym dofinansowanie z UE 8 mln zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Departament Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze realizuje działania z zakresu promocji zdrowia i kształtowanie prozdrowotnych postaw mieszkańców województwa lubuskiego (kampanie informacyjne, prozdrowotne) oraz poprawy organizacji świadczeń usług zdrowotnych podmiotów leczniczych podległych WL. Wśród stałych i rozpoznawalnych już inicjatyw można wymienić np. Lubuski Piknik Zdrowia. Wszystkie przedsięwzięcia realizowane są w ramach kampanii promocji marki „Lubuskie warte zachodu” – „Zdrowe lubuskie”, przy ścisłej współpracy z jednostkami medycznymi województwa oraz Ministerstwem Zdrowia. Kierunki rozwoju polityki zdrowotnej regionu zostały określone w „Lubuskiej Strategii ochrony Zdrowia na lata 2014-2020”, ponadto realizowane są programy rozwojowe w tym obszarze i programy profilaktyczne np. „Lubuszanie

skutecznie przeciw nowotworom – wsparcie realizacji programów zdrowotnych ukierunkowanych na wykrywanie i zapobieganie nowotworom złośliwym jelita grubego, szyjki macicy, piersi wśród mieszkańców województwa lubuskiego”, „Zdrowe płuca Lubuszan” „Partnerstwo dla Transplantacji w Województwie Lubuskim”.

Ważnym kierunkiem interwencji wskazanym w SRWL 2020 było utworzenie kierunku studiów kształcących lekarzy w województwie lubuskim na Uniwersytecie Zielonogórskim w roku akademickim 2015/2016. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego przy współpracy z Uniwersytetem Zielonogórskim i Szpitalem Wojewódzkim SPZOZ im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze uruchomił kierunek lekarski na Wydziale Lekarskim i Nauk o Zdrowiu. Współpraca szpitala i UZ związana jest z kształceniem w zawodach medycznych oraz na potrzeby działalności badawczej w powiązaniu z udzielaniem świadczeń zdrowotnych i promocji zdrowia oraz zadań badawczych. Kolejnym krokiem było przekształcenie w styczniu 2016 r. szpitala w Wojewódzki Szpital Kliniczny w Zielonej Górze sp. z o.o, a następnie w sierpniu 2017 r. w Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze sp. z o.o. w formie spółki z dwoma właścicielami – Uniwersytetem Zielonogórskim (51 proc.) i Województwem Lubuskim (49 proc.).

Ponadto z kierunkiem lekarskim na UZ rozpoczął współpracę gorzowski szpital zapewniając zaplecze dydaktyczne dla studentów. Zgodnie z umową podpisaną przez obie jednostki szpitalny Oddział Hematologii i Chorób Rozrostowych Układu Krwiotwórczego z Pododdziałem Diennej Chemioterapii oraz Zakład Medycyny Nuklearnej zyskują status klinicznych i udostępnione zostaną uczelni w ramach kształcenia w zawodach medycznych.

Sukcesem zakończyła się realizacja oddłużenia szpitala wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. Zarząd Województwa Lubuskiego, działając na podstawie zgody na przekształcenie wyrażonej przez Sejmik Województwa Lubuskiego, w latach 2012-2013 zorganizował i przeprowadził proces przekształcenia Samodzielnego Publicznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. w spółkę kapitałową z jednoczesnym jego oddłużeniem. Po przekształceniu z 270 mln zł długu przy szpitalu została kwota 82 mln zł. Z tego 80 mln zł to pożyczka wobec właściciela, czyli Samorządu Województwa Lubuskiego, rozłożona na 15 lat z pierwszą spłatą w grudniu 2014 r. W połowie stycznia 2014 r. urząd złożył w resorcie zdrowia ostateczne rozliczenie dotacji o wartości 102 mln zł. Całą kwotę udało się wydać zgodnie z jej przeznaczeniem.

Wśród kluczowych inwestycji w zakresie zdrowia znalazło się Centrum Zdrowia Matki i Dziecka (CZMiD), które powstanie przy wojewódzkim szpitalu klinicznym w Zielonej Górze. Działania w tym zakresie rozpoczęto w 2016 r. CZMiD ma na celu odseparowanie oddziałów dziecięcych od oddziałów, gdzie przebywają dorośli, zwiększenie zakresu udzielanych świadczeń m.in. o anestezjologię i intensywną terapię, onkologię, stanowiska oparzeniowe, odizolowany odcinek zakaźny. Dofinansowanie do projektu wynosi 56 mln zł w ramach RPO - Lubuskie 2020.

Drugą istotną inwestycją był zainicjowanie w 2016 r. budowy Ośrodka Radioterapii w Gorzowie Wlkp., który zwiększy dostępność do wysokiej jakości usług w obszarze chorób nowotworowych. Całość ma kosztować 65 mln zł. Powstaną m.in.: poradnie specjalistyczne z zakresu leczenia onkologicznego, zakład radioterapii z dwoma akceleratorami, oddział radioterapii na 25 łóżek i podobnej wielkości hostel. Do ośrodka trafi też najwyższej jakości sprzęt np. tomograf z opcją wirtualnej symulacji i 2 akceleratory.

Ważną inwestycją dla regionu było również otwarcie Bazy Lotniczego Pogotowia Ratunkowego HEMS na początku 2015 r. w Przylepie, oraz drugiej w 2016 r. tymczasowej bazy Lotniczego Pogotowia Ratunkowego umiejscowionej przy gorzowskim szpitalu. Dzięki bazie pogotowie może funkcjonować już teraz, czekając na docelowy obiekt, który ma powstać w 2018 r.

Cel operacyjny 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty z Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 wpisujące się cel operacyjny 3.3. z zakresu kultury i sportu realizowano w ramach Priorytetu V. Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej, Działanie 5.1 Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej. Projekty

zrealizowane z Działania 5.1 LRPO 2007-2013 zostały przypisane do celu operacyjnego 1.7 Rozwój potencjału turystycznego województwa SRWL 2020. Należy zwrócić uwagę, że wiele projektów realizowanych w poszczególnych działaniach w programach operacyjnych, można przyporządkować do więcej niż jednego celu operacyjnego SRWL 2020. W takich przypadkach, w załączniku 2a kwoty zakwalifikowano tylko do jednego z celów operacyjnych. Przyporządkowanie działań w programach operacyjnych do celów operacyjnych SRWL 2020 przedstawia załącznik nr 4.

Wśród największych projektów kulturalnych i sportowych zrealizowanych z LRPO 2007-2013 można wymienić:

- Budowa Centrum Rekreacyjno-Sportowego w Zielonej Górze (wartość projektu: 150,8 mln zł, dofinansowanie UE: 31 mln zł, Beneficjent: Miasto Zielona Góra);
- Budowa Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonia Gorzowska (wartość ogółem: 136,9 mln zł, dofinansowanie UE: 32,7 mln zł, Beneficjent: Miasto Gorzów Wielkopolski).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Dofinansowanie projektów dotyczących tego celu operacyjnego realizowane było w ramach RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 4. Środowisko i kultura, działanie 4.4. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego (wartość dofinansowania UE: 38 mln zł). Przykładowe projekty:

- ✓ Przebudowa i rozbudowa budynku na potrzeby Młodzieżowego Centrum Kultury i Edukacji "Dom Harcerza" w Zielonej Górze, wartość dofinansowania UE: 9,5 mln zł;
- ✓ Żarski Park Kultury i Nauki - przebudowa z rozbudową instytucji kultury w Żarach, wartość dofinansowania UE: 1,6 mln zł;
- ✓ Rozbudowa budynku świetlicy wiejskiej wraz z infrastrukturą techniczną i zagospodarowaniem terenu w Kłodawie, wartość dofinansowania UE: 1,2 mln zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Województwo Lubuskie działania w tym zakresie realizuje na podstawie m.in.: dwuletnich Programów Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego, programu „Boiska do Piłki Siatkowej – Lubusik – sportowe Lubuskie na lato” czy „Lubuskich siłowni pod chmurką”; programów ministerialnych „Umiem pływać”, „Mały Mistrz”, „Multisport”; czy „Moje Boisko – Orlik 2012”. W 2017 r. przyjęto Program Inwestycyjny pn. „Rekreacja nad lubuską wodą” skierowany do jst. Przyznawane są również stypendia sportowe Marszałka Województwa Lubuskiego dla szczególnie uzdolnionych zawodników z klubów województwa lubuskiego.

Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji imienia Zbigniewa Majewskiego w Drzonkowie swoją ofertę sportową skierował zarówno do mieszkańców, jak i zawodowej kadry sportowej. WOSiR im. Z. Majewskiego w Drzonkowie organizuje zawody rangi krajowej i międzynarodowej, m.in.: Mistrzostwa Polski w Pięcioboju Nowoczesnym, Międzynarodowe Mistrzostwa Juniorów w Pięcioboju Nowoczesnym, odbyły się również: Olimpiada Młodzieży w tenisie stołowym, szermierce, pływaniu, Międzynarodowy Turniej Tenisa Stołowego Niepełnosprawnych, Halowe Mistrzostwa Polski na wózkach w tenisie ziemnym, Mistrzostwa Polski Juniorów w Akrobatyce Sportowej, Mistrzostwa Świata Juniorów w Akrobatyce Sportowej, Zawody Ogólnopolskie WKKW - Mem. D. Soroki.

Na podstawie przyjętego „Planu inwestycyjnego Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji imienia Zbigniewa Majewskiego w Drzonkowie” w latach 2009-2017 przeprowadzono kompleksową modernizację całego obiektu wykorzystując własne środki finansowe, oraz otrzymane z funduszy europejskich w perspektywie 2007-2013 i 2014-2020 i środków ministerstwa. Łączna wartość przeprowadzonych inwestycji w latach 2010-2016 wyniosła 57.479.550,58 zł. Realizowane są dalsze inwestycje modernizacyjne.

Dokumentem programowy rozwoju kultury, oprócz SRWL 2020 jest Strategia rozwoju kultury Województwa Lubuskiego z 2004 r. W 2017 r. podjęto prace nad aktualizacją tego dokumentu. Współpraca w zakresie stworzenia bogatej oferty kulturalnej możliwa jest poprzez ścisłą współpracę z jednostkami podległymi, takimi jak: Lubuski Teatr im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze; Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp.; Filharmonia Zielonogórska im. Tadeusza Bairda w Zielonej Górze; Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze;

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze; Muzeum Lubuskie im. J. Dekerta w Gorzowie Wlkp.; Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli; Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze; Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gorzowie Wlkp.

Przyjęto także aktualizację wieloletniego planu inwestycji priorytetowych, planowanych do realizacji poprzez wojewódzkie samorządowe instytucje kultury w latach 2016-2020. Plan określa niezbędne inwestycje i źródła ich finansowania. Wsparcie uzyskają m.in. Filharmonia Zielonogórska, RCAF, lubuskie teatry i muzea czy Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. K. Norwida w Zielonej Górze.

W 2016 r. dzięki staraniom Województwa Lubuskiego rząd wpisał do Kontraktu Terytorialnego 6 projektów z województwa lubuskiego tj. Piastowskie dziedzictwo Świętej Jadwigi Śląskiej w Krośnie Odrzańskim; Renowacja średniowiecznych murów obronnych wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych w Strzelcach Krajeńskich; Rozbudowa i modernizacja Muzeum Ziemi Lubuskiej; Modernizacja Lubuskiego Teatru im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze; Kompleksowy remont zespołu poaugustiańskiego w Żaganiu - etap I; Dziedzictwo sakralne Dolnej Warty.

Oprócz wsparcia instytucji kulturalnych przyznawane są również Nagrody Kulturalne Marszałka Województwa Lubuskiego za wybitne osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury oraz nagrody za wspieranie i promowanie życia kulturalnego regionu Złoty Dukat Lubuski – nagrody honorowe.

W 2017 r. przyjęto zaktualizowany „Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2017-2020”, natomiast w latach 2012-2017 udzielano z budżetu Województwa Lubuskiego dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego.

Cel operacyjny 3.4 Promocja włączenia zawodowego i społecznego

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 3.4 realizowane były ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013, wartość projektów ogółem wyniosła ok. 460 mln, w tym dofinansowanie z UE 388 mln zł.

Zrealizowano następujące projekty w ramach:

Priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich, Działanie 6.1 Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie. Wartość ogółem tych projektów wyniosła 3,9 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 3,3 mln zł. Należą do nich:

- ✓ Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych poprzez szkolenia umożliwiające podjęcie pracy kierowcy (wartość ogółem: 2 mln zł, dofinansowanie UE: 2 mln zł, Beneficjent: Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Zielonej Górze);
- ✓ "Po dyplom !" studia podyplomowe dla pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia (wartość ogółem: 582 tys. zł, dofinansowanie UE: 495 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze);
- ✓ Lubuska Akademia Kompetencji (wartość ogółem: ok. 581 tys. zł, dofinansowanie UE: ok. 494 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie / Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie);
- ✓ Szkolenia dla pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia Województwa Lubuskiego (wartość ogółem: ok. 267 tys. zł, dofinansowanie UE: ok. 227 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze);
- ✓ Szkolenia dla instytucji rynku pracy zaangażowanych w partnerstwo lokalne (wartość ogółem: ok. 161 tys. zł, dofinansowanie UE: ok. 137 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze).

Priorytetu VII Promocja integracji społecznej, Działania:

- ✓ 7.1 Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji, w ramach którego realizowane były przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze projekty pn.: Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy integracji społecznej w województwie lubuskim, o łącznej wartości 10,7 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 9 mln zł;
- ✓ 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej - wartość ogółem projektów realizowanych w ramach tego działania wyniosła 6,8 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 5,8 mln zł. Należą do nich: realizowany we wszystkich lubuskich powiatach projekt „Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej subregionu zielonogórskiego”, o wartości ogółem 5,4 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 4,6 mln zł, którego Beneficjentem jest Województwo Lubuskie/Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze, „Życie Lubuszan. Współczesność i perspektywy” (wartość ogółem: 1,2 mln zł, dofinansowanie UE: 1 mln zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie/Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego/Departament Infrastruktury Społecznej) oraz „Młodzież aktywna - program wsparcia dla zagrożonych wykluczeniem” (wartość ogółem: 225 tys. zł, dofinansowanie UE: 191 tys. zł, Beneficjent: Województwo Lubuskie / Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii);
- ✓ 7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji, w ramach którego Samorząd Województwa Lubuskiego / Regionalne Centrum Animacji Kultury zrealizował projekty o łącznej wartości ogółem ok. 131 tys. zł (w tym dofinansowanie UE: 111 tys. 914,00 zł, dofinansowanie UE: 42 tys. zł), Akademia folkloru - warsztaty śpiewaczo – taneczne (wartość ogółem: 49 tys. zł, dofinansowanie UE: 42 tys. zł) oraz Integracja poprzez taniec (wartość ogółem: 31 tys. zł, dofinansowanie UE: 26,5 tys. zł).

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Realizacja celu odbywa się z udziałem dofinansowania RPO - Lubuskie 2020 w ramach priorytetów 6. Regionalny Rynek Pracy, 7. Równowaga społeczna i Priorytet 9. Infrastruktura Społeczna (wartość dofinansowania UE: 184 mln zł), a także w PO WER w priorytetach 1. Osoby młode na rynku pracy i 2. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji (wartość dofinansowania UE: 98,9 mln zł).

Projekty realizowane w ramach RPO - Lubuskie 2020 miały na celu aktywizację społeczno-zawodową osób bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem, a także miały poprawiać dostęp do świadczeń związanych z usługami opiekuńczymi. Przykładowe projekty:

- ✓ Lubuski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, wartość dofinansowania UE: 14 mln zł, beneficjent: Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój”;
- ✓ Rozkręcamy społeczny biznes, wartość dofinansowania UE: 12,8 mln zł, beneficjent: Fundacja na rzecz Collegium Polonicum;
- ✓ Rozbudowa infrastruktury społecznej z przeznaczeniem na świadczenie usług rehabilitacyjnych, opiekuńczych oraz mieszkania chronione w Zielonej Górze, wartość dofinansowania UE: 4,8 mln zł, beneficjent: Miasto Zielona Góra.

Projekty realizowane w PO WER dotyczyły głównie wsparcia osób młodych na rynku pracy. Znaczna część projektów dotycząca aktywizacji osób młodych pozostających bez pracy, realizowana była przez lubuskie powiatowe urzędy pracy. Wartość dofinansowania UE do tych projektów w ramach PO WER wyniosła: 70,8 mln zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze wdraża działania wynikające ze „Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014–2020” i jej 6 Programów: Kierunki prorodzinnej polityki województwa lubuskiego (Lubuski Tydzień Seniora, Mikołajki dla dzieci z rodzin wykluczonych społecznie, Karta dużej rodziny); Wspierania działań pomocy społecznej na rzecz wyrównywania poziomu życia mieszkańców województwa lubuskiego (wsparcie gmin i powiatów, dożywianie dzieci, wsparcie organizacji pozarządowych); Integracji społecznej osób niepełnosprawnych (dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji, wsparcie organizacji pozarządowych, zakup sprzętu rehabilitacyjnego dla jednostek ochrony służby zdrowia, realizacja projektu „Strefa Aktywności Obywatelskiej”); Kształcenia i szkolenia zawodowego kadr pomocy

społecznej w województwie lubuskim (zorganizowano szkolenia dla kadry pomocy społecznej); Przeciwdziałania przemocy w rodzinie (realizacja projektu „Lubuskie przeciw przemocy” oraz „Lubuska Niebieska Tarcza Wobec Przemocy” realizacja szkolenia dla przedstawicieli zespołów interdyscyplinarnych); Wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. W strukturach ROPS znajduje się Obserwatorium Integracji Społecznej w Zielonej Górze, które wydało Biuletyn oraz opracowało raporty z badania np. „Diagnoza wybranych aspektów warunków życia środowisk popegeerowskich w województwie lubuskim”; „Rola pracownika socjalnego we współczesnym Świecie – zagrożenia i perspektywy”; „Specyfika zawodu oraz warunków pracy pracowników socjalnych” czy „Diagnoza pieczy zastępczej w powiatach województwa lubuskiego”.

W odpowiedzi na potrzebę rozwoju poradnictwa społecznego i stworzenia sieci wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zainicjowano „Partnerstwo dla wolontariatu” Idea partnerstwa zrodziła się w związku z rosnącą potrzebą objęcia pomocą psychologiczną (terapeutyczną i wychowawczą) dzieci i młodzieży z problemami dostosowawczymi. Dzięki niej na terenie województwa lubuskiego ma powstać sieć poradni młodzieżowych oraz mobilnych punktów pomocy, które miałyby dyżury w mniejszych miejscowościach na terenie województwa. W czerwcu 2016 r. idea ta zyskała poparcie Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka. List intencyjny podpisało 17 organizacji i instytucji publicznych z województwa lubuskiego.

Cel operacyjny 3.5 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Cel operacyjny 3.5 realizowany był poprzez przedsięwzięcia podejmowane w ramach Priorytetu IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013, o łącznej wartości 10 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 8 mln zł). Należą do nich dwa projekty zrealizowane przez Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku: Komputerowa edukacja w Gminie Przytoczna (wartość ogółem: ok. 49 tys. zł, dofinansowanie UE: 41 tys. zł) oraz Z komputerem łatwiej w Gminie Gubin (wartość ogółem: ok. 45 tys. zł, dofinansowanie UE: ok. 38 tys. zł).

W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki Wiejskiej oraz Oś 4. LEADER) zrealizowano płatności na działania wpisujące się w cel strategiczny 3. w łącznej kwocie 422 245 064,00 zł (w tym dofinansowanie UE: 581 mln zł).

W ramach PROW 2007-2013, w celu operacyjnym 3.5 wybudowano ponad 550 km sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, oddano do użytku 8 oczyszczalni ścieków 10 przebudowano, rozbudowano bądź zmodernizowano, wybudowano, przebudowano bądź wyposażono 279 świetlic i domów kultury, powstało ponad 14 km ścieżek rowerowych lub szlaków turystycznych, 50 kościołów wpisanych do rejestru zabytków zyskało nową elewację lub dach, wyremontowano 87 obiektów sakralnych, powstały 200 obiekty sportowe i place zabaw, urządzono 6 terenów zielonych i parków, wyremontowano lub wyposażono 5 muzeów i zorganizowano ponad 200 imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych. Ponadto zawarto umowy z trzema gminami na montaż mikroinstalacji prosumenckich na terenie Gminy Świebodzin, gminy Międzyrzecz i gminy Przytoczna.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich realizowany był głównie poprzez działania podejmowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Programu Operacyjnego „Rybacko i Morze” na lata 2014-2020.

Łączna kwota zrealizowanych płatności ogółem w ramach PROW 2014-2020 dla priorytetu 3.5 wyniosła w Lubuskiem 112 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 67 mln zł. Płatności te dokonywane były dla przedsięwzięć realizowanych w ramach sześciu działań PROW, przy czym największą wartość płatności ogółem (niemal 58,4 mln zł) zrealizowano w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne”.

Wsparcie z programów PROW uzyskały także Lokalne Grupy działające na terenie województwa lubuskiego. Pozyskane pieniądze organizacje przeznaczały na: podniesienie kompetencji osób z obszaru LSR;

rozwój produktów lokalnych i rynków zbytu oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego; czy rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej i technicznej oraz budowę lub modernizację dróg lokalnych.

Program Operacyjny „Rybacko i Morze” na lata 2014-2020 jest krajowym instrumentem wdrażania Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR), wchodzącego w skład Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych. Przewidziane w nim kierunki wsparcia obejmują nie tylko sektor rybacki, ale także rybołówstwo morskie, rybactwo śródlądowe, akwakulturę oraz rozwój lokalny kierowany przez społeczność (Rybackie Lokalne Grupy Działania). Instytucją Zarządzającą PO RYBY 2014-2020 jest minister właściwy ds. rybołówstwa.

W ramach Programu Operacyjnego „Rybacko i Morze” na lata 2014-2020 wartość przyznanej pomocy ogółem wyniosła w województwie lubuskim 280 tys. zł (w tym EFR: 91,6 tys. zł) i zrealizowana została w ramach Priorytetu 4, Działania 4.2 – Realizacja lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność.

Cel operacyjny 3.6 Wsparcie budowy oraz modernizacji systemów i infrastruktury zapobiegania zagrożeniom

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Inwestycje z zakresu melioracji wodnych podstawowych i zabezpieczenia przeciwpowodziowego realizował Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze. Przedsięwzięcia wykonano m.in. w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 (34,3 mln zł), a także z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (201,5 mln zł). Łącznie w latach 2015-2017 objęto pracami: 43 czynne przepompownie na łączną kwotę 12,9 mln zł; 2047,229 km wałów przeciwpowodziowych na łączną kwotę 7,4 mln zł; 6189,436 km cieków na łączną kwotę 41,3 mln zł.

Należy zwrócić uwagę, że wiele projektów realizowanych w poszczególnych działaniach w programach operacyjnych, można przyporządkować do więcej niż jednego celu operacyjnego SRWL 2020. W takich przypadkach, w załączniku 2a kwoty zakwalifikowano tylko do jednego z celów operacyjnych. Przyporządkowanie działań w programach operacyjnych do celów operacyjnych SRWL 2020 przedstawia załącznik nr 4. Projekty z tego obszaru zostały przypisane do celu operacyjnego 3.5 SRWL 2020.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Realizacja celu odbywała się poprzez projekty finansowane w ramach RPO - Lubuskie 2020 (wartość dofinansowania UE: ok. 16,5 mln zł) oraz PO IiŚ (wartość dofinansowania UE: ok. 146 mln zł).

W RPO - Lubuskie 2020 realizowane były m.in. następujące projekty:

- ✓ Tworzenie systemu ratownictwa i ochrony przed pożarami, powodzią i innymi zagrożeniami poprzez doposażenie OSP w samochody ratowniczo-gaśnicze i specjalistyczny sprzęt ratowniczy, wartość dofinansowania UE: 9 mln zł;
- ✓ Rzeką Nysa Łużycka - budowa obwałowań prawostronnych na wysokości miejscowości Przewóz, wartość dofinansowania 2 mln zł;
- ✓ Kielcz - budowa wału p.pow. rzeki Odry w km 424+000-424+500, wartość dofinansowania 2,7 mln zł;

Projekty realizowane w ramach PO IiŚ:

- ✓ Ochrona przed powodzią miasta Słubice, wartość dofinansowania UE: 115 mln zł;
- ✓ Zagospodarowanie wód opadowych na terenie Miasta Gorzowa Wlkp. - Etap I, wartość dofinansowania UE: 38 mln zł;
- ✓ Budowa kanalizacji deszczowej na os. Czarkowo w ul. Łężyca - Budowlanych w Zielonej Górze, wartość dofinansowania UE: ok. 770 tys. zł.

III. Ocena działalności samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze, jako wojewódzka samorządowa jednostka organizacyjna wykonywał zadania Marszałka w zakresie podstawowych melioracji wodnych i zapewnienia

bezpieczeństwa przeciwpowodziowego poprzez budowę i modernizację wałów przeciwpowodziowych. LZMiUW w Zielonej Górze pozyskał w latach 2012-2014 środki finansowe z następujących programów: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 – 152.341,60 zł; LRPO 2007-2013 – 35.807,90 zł; Programu dla Odry 2006 – 11.225,70 zł; WFOŚiGW – 9.719,90 zł; budżetu państwa – 322.600,00 zł. Z dniem 1 stycznia 2018 roku w miejsce LZMiUW rozpoczęła działalność państwowa osoba prawna pod nazwą: Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie Zarząd Zlewni w Zielonej Górze.

W 2016 r. Województwo Lubuskie przystąpiło do projektu „Projektu ochrony przeciwpowodziowej w dorzeczu Odry i Wisły”, który przewiduje w latach 2016-2019 zabezpieczenie przeciwpowodziowe dorzecza Odry – ochrona Słubic, Nowej Soli oraz odcinka Wężyska-Chlebowo. Inwestycje przeciwpowodziowe finansowane są ze środków m.in. Banku Światowego, Funduszu Spójności, budżetu państwa.

Wsparcie służb ratowniczych i porządkowych w regionie lubuskim możliwe było m.in. w ramach programu RPO - Lubuskie 2020, gdzie w 2017 r. zakupiono dla ochotniczych straży pożarnych z województwa lubuskiego 13 średnich samochodów ratowniczo-gaśniczych o wartości blisko 11 mln zł.

Natomiast w ramach współpracy z lubuską policją Sejmik Województwa Lubuskiego przeznaczył w 2017 r. 83 tys. zł na zakup bezzałogowego statku powietrznego, który będzie wykorzystywany do operacji rozpoznawczych, a także poszukiwawczo-ratowniczych. W celu poprawy bezpieczeństwa na lubuskich akwenach Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe Województwa Lubuskiego otrzymało w 2017 r. dwa nowe skutery wodne.

4.3.3. Podsumowanie

Analiza wskaźników realizacji celu strategicznego 3 - Społeczna i terytorialna spójność regionu osiągnęła bardzo zadawalający poziom, pomimo sukcesów osiągniętych w tym celu, wyraźnie widać kwestie problemowe, które w dalszym ciągu wymagają znaczącego wsparcia ze strony Samorządu Województwa.

Bardzo duże postępy osiągnięto w przypadku spadku bezrobocia. Tendencja spadku poziomu bezrobocia w województwie lubuskim wpisuje się w ogólnopolski trend, jednak podkreślić należy, że w 2016 roku stopa bezrobocia w województwie lubuskim była najniższa w Polsce, a wartość poniżej 5% występowała jeszcze tylko w sąsiednim województwie wielkopolskim. Tym samym przełożyło się to na wzrost jakości życia w regionie, który możliwy był dzięki wykorzystaniu środków unijnych. Nastąpił spadek wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym, który w 2016 r. był najniższy w kraju. Osiągnięto również wartości docelowe już w 2014 r. w przypadku wskaźnika – odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W ostatnich dwóch latach w całym kraju odnotowano wahania (tendencja spadkowa) w tym wskaźniku, przypuszczalnie związane jest to ze zmianą polityki państwa i wprowadzeniem programu 500+ oraz zmianami prawnymi i wycofaniem ustawy wprowadzającej obowiązek szkolny dla dzieci w wieku 6 lat.

Znaczne postępy zostały również osiągnięte w obszarze wyposażenia ludności w podstawową infrastrukturę środowiskową (w tym sieć kanalizacyjną i wodociagową) oraz oczyszczalni ścieków, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Pomimo wyraźnego spadku bezrobocia i zaobserwowanego trendu w aktywizacji osób bezrobotnych w perspektywie 2007-2013, obszar edukacji zawodowej wymaga w dalszym ciągu szczególnego wsparcia. Podwyższenie zasobu kapitału ludzkiego jest działaniem komplementarnym z rozwojem B+R. Powodzenie rozwoju sprawnie działającego sektora B+R uzależnione jest od dostępu do wykwalifikowanych pracowników. Kluczowym czynnikiem jest więc transfer wiedzy i nabywanie nowych umiejętności.

Realizację celu strategicznego 3. można postrzegać dwuwymiarowo. Z jednej strony, dostrzegane są duże sukcesy w tym obszarze wdrażania Strategii, z drugiej należy wskazać, że region ma jeszcze dużo do osiągnięcia. Aktywnie realizowana jest polityka zdrowotna i społeczna oraz kulturalna. Największym zagrożeniem dla realizacji celu są negatywne trendy demograficzne – niż demograficzny, starzejące się społeczeństwo, migracje młodych ludzi, na które władze regionu muszą reagować m.in. przez wsparcie i promocję rodzin wielodzietnych, rozwój opieki zdrowotnej (szczególnie opieki paliatywnej), a przede wszystkim rozwój w zakresie edukacji. Negatywne trendy demograficzne, zmiana struktury wiekowej są największym zagrożeniem dla realizacji tego celu. Dlatego w kolejnych latach potrzebne będą wzmoczone działania władz regionalnych skierowane do młodzieży, ale również seniorów.

Realizacja celu 3. jest ściśle powiązana z celem 1. – odzwierciedla te same problemy dotyczące rynku pracy. W związku z tym, w duży nacisk położono na wsparcie edukacji zawodowej (m.in. projekt dotyczący modernizacji kształcenia zawodowego w lubuskich powiatach w ramach RPO - Lubuskie 2020 wskazany w celu 1.3.). Podwyższenie zasobu kapitału ludzkiego jest działaniem komplementarnym z rozwojem B+R. Wiedza osób funkcjonujących w B+R przyczyni się także do rozwoju działań w zakresie realizacji celu III – edukacji i upowszechnienia jej zarówno w kręgach akademickich jak i w całym społeczeństwie. Powodzenie rozwoju sprawnie działającego sektora B+R uzależnione jest od dostępu do wykwalifikowanych pracowników. Kluczowym czynnikiem jest więc transfer wiedzy i nabywanie nowych umiejętności.

Według prognoz demograficznych województwo lubuskie charakteryzowało się będzie stabilną liczbą ludności. Zmieni się natomiast jej struktura wiekowa, prognozowany jest spadek liczby osób w wieku produkcyjnym i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Wzrost obciążenia ekonomicznego przebiegał będzie w regionie w szybszym tempie niż w kraju. Prowadzi to do wniosku, że w kolejnych latach potrzebne będą wzmożone działania władz regionalnych z zakresu opieki społecznej i zdrowotnej, w szczególności skierowane do osób starszych.

Lubuskie zmagają się stale z problemami, które wynikają z negatywnych trendów społecznych tj. zmianą modelu rodziny, bezrobociem, ubóstwem, złą sytuacją psychospołeczną ludności, niepełnosprawnością, istnieniem grup społecznych zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Inwestycje w infrastrukturę społeczną i komunikacyjną finansowane z funduszy UE wpływają także stopniowo na wzrost jakości życia w regionie.

Ocena zmian wskaźników statystycznych nie jest oczywista, gdyż część z nich bardziej niż od działań w regionie zależna jest od tendencji ogólnokrajowych czy też europejskich (przykładowo spadająca liczba urodzeń w wyniku zmian demograficznych). Należy jednak podkreślić, że w zakresie, który przynajmniej częściowo jest zależny od działań samorządu, tendencje są pozytywne. Spadające bezrobocie wspomaga proces zmniejszania ubóstwa, a zmiany ustawowe zostały wykorzystane do zrealizowania bardzo dużego postępu w zakresie dostępu dzieci do edukacji przedszkolnej. Jeżeli więc nie nastąpi znaczące pogorszenie się koniunktury gospodarczej, należy oczekiwać, że większość wskaźników celu trzeciego rozwijana będzie zgodnie z planem lub nawet lepiej.

Zaobserwowano wyraźny trend podnoszenia kwalifikacji przez osoby aktywne zawodowo, jak również aktywizację osób bezrobotnych, działania w tym zakresie realizowane były przede wszystkim z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

Nakłady inwestycyjne na rozwój ośrodków kulturalnych i sportowych województwa przekładają się na wzrost liczby imprez kulturalnych i sportowych, a przede wszystkim liczby osób korzystających z nowej oferty tych instytucji.

Wyraźne działania zostały poczynione w zakresie profilaktyki zdrowotnej i promowania zdrowego stylu życia, poprzez kampanie promocyjne „Zdrowe Lubuskie”. W celu poprawy usług zdrowotnych przekształcono Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wlkp. w spółkę kapitałową z jednoczesnym jego oddłużeniem, docelowo powstał Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze sp. z o.o., związane to było z utworzeniem kierunku lekarskiego na Uniwersytecie Zielonogórskim. Podjęte działania w zakresie poprawy warunków zdrowia w regionie zapoczątkowały uzyskaniem przez województwo lubuskie jednego z najlepszych systemów opieki zdrowotnej w Polsce - trzecia pozycja w Indeksie Sprawności Ochrony Zdrowia 2016.

Nastąpił znaczny rozwój bazy sportowej w szczególności Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji im. Zbigniewa Majewskiego w Drzonkowie, ale również infrastruktury sportowej w lubuskich gminach (boiska do piłki nożnej, siatkowej, Orlików, siłowni pod chmurką). Promocja kultury fizycznej, jako zdrowego stylu życia możliwa była również poprzez wdrożenie programów sportowych, stypendialnych.

Wyraźna aktywizacja i rozwój obszarów wiejskich nastąpił dzięki środkom finansowym pochodzącym z PROW 2007-2013 i PROW 2014-2020 zarówno w zakresie poprawy infrastruktury wodociągowej, melioracyjnej, stacji uzdatniania wody, wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych. Ważne znaczenie miało wsparcie Lokalnych Grup Działania.

Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze wykonywał zadania w zakresie podstawowych melioracji wodnych i zapewnienia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego poprzez budowę i modernizację wałów przeciwpowodziowych. Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe realizowane było głównie ze środków unijnych oraz Banku Światowego.

4.4. Cel strategiczny 4 - Region efektywnie zarządzany

Województwo Lubuskie określiło jako jeden z głównych celów stworzenie regionu efektywnie zarządzanego poprzez ścisłą współpracę z partnerami społeczno-gospodarczymi samorządu tj. organizacjami pozarządowymi, lokalnymi przedsiębiorcami, urzędami administracji publicznej i jednostkami samorządu terytorialnego na wszystkich szczeblach. Uzyskanie efektywnego poziomu zarządzania regionem, będzie zależało od jakości stworzonych instytucjonalnych sieci powiązań, sprawnej administracji oraz programowania i zarządzania przedsięwzięciami w zakresie planowania i realizacji polityki regionalnej. Istotnym zadaniem władz jest także wsparcie kapitału społecznego, kulturowego i kreatywnego oraz kształtowanie i wzmacnianie tożsamości regionalnej. Natomiast do poprawy wizerunku regionu, na mapie Polski i Europy, przyczynić się mają zintensyfikowane działania promocyjne z zakresu promocji marki Lubuskie, jak również wzmocnienie współpracy międzyregionalnej (m.in. z regionami partnerskimi), transgranicznej (m.in. euroregionami Sprewa-Nysa-Bóbr i Pro Europa Viadrina) oraz z instytucjami unijnymi.

Czwarty cel strategiczny realizowany jest przez pięć celów operacyjnych:

4.1 Tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocja marki Lubuskie.

4.2 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

4.3 Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej.

4.4 Wzmocnienie integralności systemów zarządzania strategicznego i planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym.

4.5 Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych.

4.4.1 Ocena wskaźników realizacji przyjętych w SRWL 2020

Ocena dotychczasowych działań podjętych w ramach realizacji celu strategicznego nr 4 oparta została na podstawie wskaźników statystycznych, środków finansowych przeznaczonych z programów operacyjnych na realizację poszczególnych działań (zob. załącznik nr 2 A i B) oraz informacji rzeczowo – finansowych z departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego i jednostek podległych oraz wykonania budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. załącznik nr 3).

Do ogólnej oceny celu strategicznego wyznaczono 3 wskaźniki, dla których w SRWL 2020 określono wartości bazowe i docelowe.

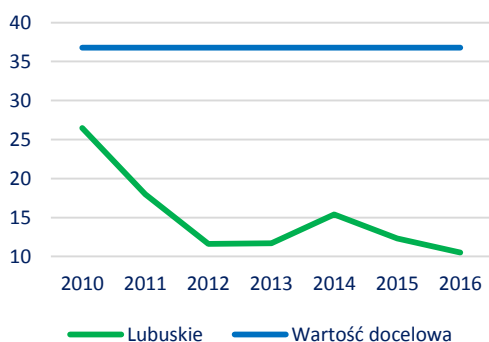
- udział wydatków inwestycyjnych w relacji do budżetów gmin,
- odsetek powierzchni województwa objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- odsetek osób korzystających z usług on-line świadczonych przez urzędy.

Analiza wskaźników dotyczy stopnia spełnienia wartości docelowych, jak również odniesienia się do sytuacji w innych województwach.

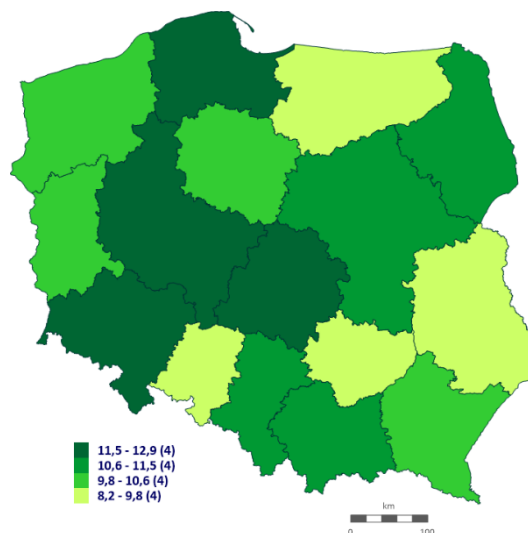
Wskaźnik: Udział wydatków inwestycyjnych w relacji do budżetów gmin

Wartość bazowa (2010): 26,5%	Wartość docelowa (2020): 36,8%	Wartość analizowana (2016): 10,5%
--	--	---

Wykres 25. Udział wydatków inwestycyjnych w relacji do budżetów gmin (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 21. Udział wydatków inwestycyjnych w relacji do budżetów gmin (%), 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Strateg.

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

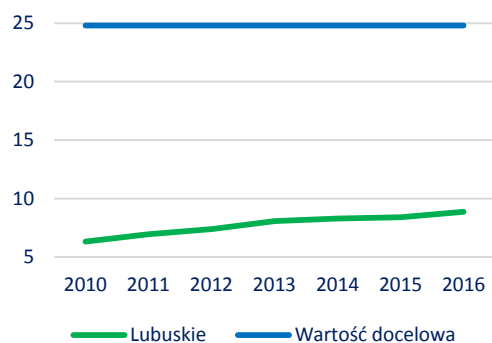
Poziom udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem ulega wahaniom, co wynika z faktu, że chęć podejmowania ryzyka inwestycyjnego przez JST związana jest z wieloma uwarunkowaniami zewnętrznymi, w tym np. dostępnością środków unijnych. Zgodnie z założeniami, w okresie 2010-2020 powinien on wzrosnąć z 26,5% do 36,8%. Do 2013 roku tendencja zmian wartości tego wskaźnika była jednak w województwie lubuskim wyraźnie spadkowa (zob. Wykres 25). Po wzroście w 2014 roku znów nastąpił spadek i choć ze względu na zbyt krótki szereg czasowy trudno mówić o trendzie, to za niepokojące uznać należy, że w 2016 roku poziom udziału wydatków inwestycyjnych był aż ponad trzykrotnie niższy niż oczekiwano (10,5% w 2016 roku). Realizację wartości docelowej tego wskaźnika należy uznać za mało prawdopodobną.

Poziom wydatków majątkowych w budżetach samorządu terytorialnego jest ściśle powiązany z absorpcją środków unijnych, a jego wyraźny wzrost w 2014 roku sugeruje nagromadzenie projektów inwestycyjnych na zakończenie perspektywy finansowej 2007-2013 (zob. Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, Warszawa, czerwiec 2015 r.). Wspólnie z województwem podkarpackim, lubuskie zajmuje 9. miejsce wśród wszystkich regionów i choć niski poziom wydatków inwestycyjnych charakteryzuje wszystkie województwa, to w województwie lubuskim wynik wciąż (podobnie jak w latach poprzednich) był niższy od średniej krajowej. W 2016 roku wyższy udział wydatków inwestycyjnych zanotowano w podregionie gorzowskim (11,5% przy 9,8% w podregionie zielonogórskim), jednak w obu przypadkach wartość była wyraźnie niższa od oczekiwanej (odpowiednio 37,4% w podregionie gorzowskim i 36,4% w podregionie zielonogórskim).

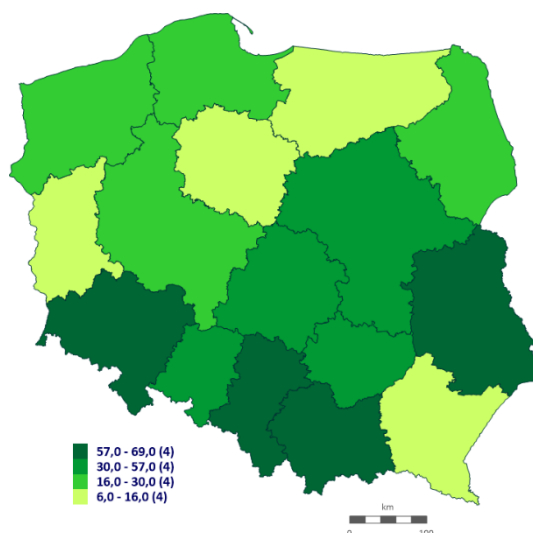
Wskaźnik: Odsetek powierzchni województwa objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Wartość bazowa (2010): 6,3%	Wartość docelowa (2020): 24,8%	Wartość analizowana (2016): 8,9%
--------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------------

Wykres 26. Odsetek powierzchni województwa objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 22. Odsetek powierzchni województwa objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (%), 2016

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

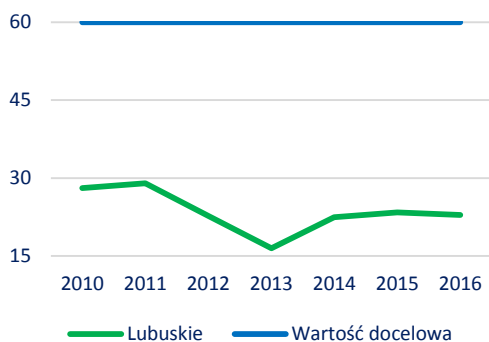
Województwo lubuskie charakteryzuje się niskim odsetkiem powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Od 2010 roku (6,3%) można zaobserwować systematyczny, ale jednak bardzo powolny wzrost udziału powierzchni pokrytej miejscowymi planami (zob. Wykres 26). W 2016 roku jego poziom wyniósł 8,9%, co oznacza, że jest on prawie trzykrotnie niższy od oczekiwanej w 2020 roku wartości. Realizację wartości docelowej tego wskaźnika również należy uznać za mało prawdopodobną.

Województwo lubuskie słabo wypada pod tym względem na tle kraju (3. miejsce od końca) (Mapa 22), wyraźnie odstając od średniej wartości dla kraju (w 2016 roku 30,2%).

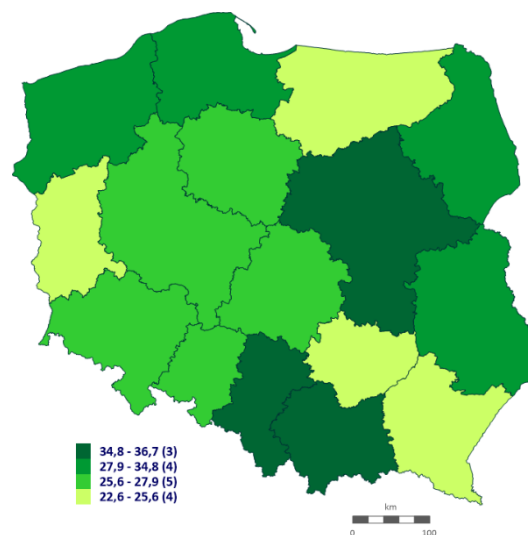
Wskaźnik: Odsetek osób korzystających z usług *on-line* świadczonych przez urzędy

Wartość bazowa (2010): 21,1%	Wartość docelowa (2020): 60,0%	Wartość analizowana (2016): 23,0%
--	--	---

Wykres 27. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (%) w województwie lubuskim w latach 2010-2016

Mapa 23. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (%), 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Strateg.

Źródło: opracowanie Geoprofit „Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020”, listopad 2017.

W 2010 roku w kontaktach z administracją publiczną z Internetu korzystało 28,1% mieszkańców województwa lubuskiego, a w 2016 roku już tylko niespełna 23% (Wykres 27).

Od 2010 roku poziom wartości wskaźnika w województwie lubuskim ulega jednak wahaniom i nie wykazuje wyraźnego trendu wzrostowego ani spadkowego. W SRWL 2020 określono, że odsetek osób korzystających z takich usług⁹ w 2020 roku ma wynieść 60%. Oznacza to, że w 2016 roku poziom realizacji zakładanej zmiany był wyraźnie ujemny. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że osiągnięcie oczekiwanej wartości docelowej w 2020 roku będzie niemożliwe.

Niższy odsetek osób kontaktujących się z urzędami drogą elektroniczną był w tym czasie tylko w województwie świętokrzyskim (Mapa 23). Poziom wykorzystania usług on-line przez mieszkańców kontaktujących się z urzędami jest generalnie niski w skali całego kraju, jednak ostatni rok charakteryzował się wyraźnym wzrostem tego odsetka we wszystkich województwach z wyjątkiem lubuskiego¹⁰ i warmińsko-mazurskiego.

⁹ W SRWL 2020 zastosowano wskaźnik „Odsetek osób korzystających z usług on-line świadczonych przez urzędy (%)”. Ze względu na brak aktualnych danych (dostępne do roku 2012) w ewaluacji wykorzystano wskaźnik „Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną” (liczony w badaniu „Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego” jako odsetek osób w wieku 16-74 lata korzystających z Internetu w kontaktach prywatnych z administracją publiczną”) (Źródło: Metryczka wskaźnika na stronie <http://strateg.stat.gov.pl>).

¹⁰ Ciekawych wniosków dostarcza badanie przeprowadzone przez Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne. W świetle przeprowadzonych badań (34 gminy) okazuje się, że urzędy w niewielkim stopniu wdrażają możliwość wykorzystywania usług on-line. 94% przebadanych jednostek samorządowych wskazało, że możliwość realizacji usługi drogą elektroniczną jest wdrożona dla zaledwie 0-10% usług realizowanych przez administrację (*Diagnoza efektywności usług administracyjnych świadczonych przez lubuskie samorządy gminne*, LROT, 2015).

4.4.2. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w ramach celu strategicznego nr 4

Ocena postępu rzeczowo - finansowego celu strategicznego 4 została przeprowadzona na podstawie wykorzystanych środków z regionalnych programów operacyjnych oraz krajowych programów operacyjnych. Dane pozyskano z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (zob. szerz. Załącznik nr 2 A) oraz z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL2014 wg podpisanych umów na dofinansowanie (stan na 31 grudnia 2017 r.), (zob. szerz. Załącznik nr 2 B). W ocenie uwzględniono również sprawozdania przekazane przez departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze i jednostki podległe oraz wykonanie budżetu Województwa Lubuskiego za lata 2012-2016 i planu budżetu Województwa Lubuskiego na 2017 rok. (zob. szerz. Załącznik nr 3).

Przedsięwzięcia wspierające rozwój innowacyjnej gospodarki regionalnej podejmowane były w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013 (LRPO) oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 oraz w zakresie środowiska z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 (POLiŚ). Działania odpowiadające celowi operacyjnemu 4.2 SRWL 2020 podejmowane były również w ramach programów operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej, do których należą realizowane na terenie województwa lubuskiego: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013 oraz Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013. W kolejnej perspektywie unijne do realizacji celu wykorzystano środki z programów: Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 (RPO - Lubuskie 2020), Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 (POWER 2020) oraz Programu Współpracy INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014-2020 i Programu Współpracy INTERREG VA Polska – Saksonia 2014-2020.

Wykorzystanie środków z LRPO oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w ramach celu strategicznego nr 4 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 A):

Zgodnie z danymi pozyskanymi z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 (stan na dzień 31.12.2017 r.), wartość ogółem projektów dofinansowanych w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, wpisujących się w realizację celu strategicznego 4., wyniosła 71 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 60,5 mln zł), natomiast w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 – 80,8 mln zł (w tym dofinansowanie UE: 68,6 mln zł). Działania odpowiadające celowi operacyjnemu 4.2 SRWL 2020 podejmowane były również w ramach programów operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej, do których należą realizowane na terenie województwa lubuskiego: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013 oraz Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013.

Wykorzystanie środków z RPO - Lubuskie 2020 oraz krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020 w ramach celu strategicznego nr 4 (zob. szerz.: Załącznik nr 2 B):

Projekty wpisujące się w cel strategiczny 4 „Region efektywnie zarządzany” uzyskały dofinansowanie w ramach RPO - Lubuskie 2020 (wartość projektów: 94 436 129,13 zł, w tym dofinansowanie UE: 81 559 090,30 zł) oraz PO WER (wartość projektów: 10 842 343,70 zł, w tym dofinansowanie UE: 9 147 283,46 zł).

W latach 2012-2017 nakłady poniesione przez Samorząd Województwa (uwzględniające również dotacje ze środków rządowych, środki własne jednostek podległych czy dotacje jst województwa lubuskiego) na realizację celu 4. oszacowano w wysokości ok. 30,8 mln zł (zob. szerz. załącznik nr 3).

Cel operacyjny 4.1. Tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocja marki Lubuskie

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty odpowiadające temu celowi operacyjnemu, realizowane były w ramach poszczególnych działań programów operacyjnych, które wpisują się również w realizację innych celów SRWL 2020. Kwoty projektów i działań zakwalifikowano tylko do jednego z celów SRWL 2020, co przedstawia załącznik 2 A.

Tworzenie wizerunku regionu atrakcyjnego gospodarczo możliwe było m.in. dzięki wykorzystaniu środków z programu LRPO Priorytet I. Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu Działanie 1.2 Tworzenie obszarów aktywności gospodarczej i promocja gospodarcza. Projekty zrealizowane w ramach tego programu zostały przyporządkowane do celu 1.2. SRWL 2020. Natomiast projekty zrealizowane z Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 i Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013 zostały zakwalifikowane do celu 4.2 SRWL 2020.

Przykładowe projekty dot. promocji gospodarczej zrealizowane ze środków UE w perspektywie 2007-2013:

- ✓ *Promocja Gospodarcza Województwa Lubuskiego*, beneficjent Województwo Lubuskie, wartość projektu ogółem 2 mln zł, w tym dofinansowanie UE 1,5 mln zł. LRPO 1.2. Częścią projektu była m.in. kampania promocyjna województwa lubuskiego „Zainwestuj w Lubuskie”;
- ✓ *Promocja gospodarcza Regionalnego Parku Przemysłowego w Skwierzynie*, beneficjent gmina Skwierzyna, wartość projektu ogółem ok. 600 tys. zł, w tym dofinansowanie UE ok. 500 tys. zł. LRPO 1.2;
- ✓ *Centrum Marketingu w obszarze rozwoju gospodarczego i promocji turystyki Euromiasta Gubin-Guben*, beneficjent wiodący gmina Gubin o statusie miejskim, wartość dofinansowania 202 tys. euro. PO EWT PL-BB 2007-2013;
- ✓ *Łużycka Wystawa Gospodarcza*, beneficjent wiodący gmina Żary o statusie miejskim, wartość dofinansowania 6,5 tys. euro. PO EWT SN - PL 2007-2013.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Projekty wpisujące się w ten cel operacyjny zostały dofinansowane w ramach RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 1. Gospodarka i innowacje, działanie 1.4. Promocja regionu i umiędzynarodowienie sektora MŚP (wartość dofinansowania UE: 10,6 mln zł). Przedsięwzięcia te były w dużej mierze zbieżne z celem operacyjnym 1.2 Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej. Dotyczyły one głównie promocji gospodarczej regionu i wsparcia lubuskich firm w działaniach promocyjnych (np. udziału w targach) w kraju i na świecie.

Przykładowe projekty:

- ✓ „Wspólna promocja gospodarcza Gorzowa Wielkopolskiego, Bogdańca, Deszczna, Kłodawy i Santoka – etap II”, wartość dofinansowania UE: 3,2 mln zł;
- ✓ Promocja gospodarcza województwa lubuskiego poprzez organizację kampanii promocyjnych sektora turystycznego o zasięgu krajowym i międzynarodowym oraz regionalnych targów turystycznych, wartość dofinansowania UE: 2,5 mln zł;
- ✓ Kompleksowa promocja potencjału gospodarczego województwa lubuskiego poprzez kampanie promocyjne o zasięgu krajowym i międzynarodowym, wartość dofinansowania UE: 2,3 mln zł;
- ✓ Promocja gospodarcza województwa lubuskiego poprzez organizację i udział w zagranicznych targach i misjach gospodarczych, wartość dofinansowania UE: 2 mln zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze podjął działania mające na celu stworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocję marki „Lubuskie Warte Zachodu” poprzez wykorzystanie potencjału regionu. Samorząd Województwa Lubuskiego zdobył I miejsce w konkursie Wolters Kluwers Polska „Markowy Samorząd 2013”, za konsekwencję w budowaniu dobrego wizerunku regionu, dynamiczny rozwój i dobre wskaźniki.

Promocja województwa i marki odbywała się przy współpracy z instytucjami kulturalnymi, sportowymi, winiarzami, organizacjami pozarządowymi (np. otwarty konkurs ofert na wsparcie realizacji zadań publicznych w ramach promocji Województwa Lubuskiego czy Festiwal „Przystanek Woodstock” w Kostrzynie n. Odrą).

Promocja województwa lubuskiego odbywa się również m.in. podczas wydarzeń muzycznych: Jazz Celebrations; Festiwal Muzyki w Raju; XXIV Międzynarodowe Spotkanie Zespołów Cygańskich Romane Dywesa 2012; Królewski Festiwal Muzyki we Wschowie; koncerty chóru Cantablie z Sulechowa, Międzynarodowy Festiwal „Dni muzyki nad Odrą”.

Promocję Województwa Lubuskiego i lubuskiego szlaku wina i miodu realizowano m.in. poprzez: serial TVP „Rodzinka”; VII Konwent Winiarzy Polskich w Łańcucie; wystawa „7 Nowych Cudów Polski”; opracowanie i wydanie autorskiego albumu o województwie lubuskim z autorskimi fotografiami Bogusława Światały; I i II edycja Lubuskiego Maratonu Szlakiem Wina i Miodu; emisja programu „Polska według Kreta”; wydanie albumu „Lubuskie tu jest najpiękniej”; promocję lubuskich winnic w magazynach turystycznych: PANI, TRAVEL, Wysokie obcasy; wydanie mapy turystycznej „Szlak wina, miodu i kulinariów lubuskich”.

Promocja poprzez sport miała miejsce m.in. podczas: meczu Polska reszta świata na żużlu w Gorzowie Wlkp.; Memoriału Siatkarskiego J.H. Wagnera w Zielonej Górze; występów Zespołu Tanecznego TRANS; Mistrzostw Polski Młodzików w lekkiej atletyce w Słubicach; Finału Zwodów XVIII Ogólnopolskiej Olimpiady Młodzieży w Lekkiej Atletyce w Krakowie; meczu KSSSE AZS PWSZ Gorzów Basket ROW Rybnik; meczy żużlowych z udziałem ZKŻ w Zielonej Górze; rozgrywek meczowych z udziałem KSSSE AZS PWSZ; meczy żużlowych z udziałem Patryka Dudka; meczu drużyny piłki nożnej KSF Zielona Góra; biegu „Świebodzińska 10-tka”; zawodów tanecznych Masters Rock’Roll; meczu eliminacji mistrzostw Europy Polska Portugalia.

Cel operacyjny 4.2 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Europejska Współpraca Terytorialna była w latach 2007-2013 wyodrębnionym celem polityki spójności UE, związanym z realizacją współpracy w wymiarze transgranicznym, transnarodowym i międzyregionalnym. W województwie lubuskim współpraca transgraniczna realizowana była w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) - Brandenburgia 2007-2013 oraz Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska - Saksonia 2007-2013 oraz Programu Współpracy INTERREG VA Polska – Saksonia 2014-2020 i Program Współpracy INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014-2020.

Projekty w ramach EWT o mniejszej wartości dofinansowania wspierane były ze środków Funduszu Małych Projektów (do wysokości 15 tys. euro udziału ze środków EFRR) oraz Projektów Sieciowych (maksymalne łączne dofinansowanie EFRR 51 tys. euro). Są to projekty, które mają służyć pielęgnowaniu transgranicznej współpracy, wymiany informacji i komunikacji pomiędzy mieszkańcami, stowarzyszeniami i urzędami we wspólnym obszarze wsparcia. Za wdrażanie FMP i PS odpowiedzialne są biura euroregionów: Sprewa-Nysa-Bóbr oraz Pro Europa Viadrina.

Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 jest finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz współfinansowany przez partnerów i uczestników krajowych. Jego zasięg terytorialny obejmuje po stronie polskiej podregion gorzowski i zielonogórski, a po stronie niemieckiej powiaty: Märkisch-Oderland, Oder-Spree, Spree-Neiße oraz dwa miasta na prawach powiatu: Frankfurt nad Odrą i Cottbus. Na dzień 31.12.2017 r. w ramach dofinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) na pograniczu lubusko – brandenburskim zrealizowano 97 projektów, na kwotę ok. 113 mln euro (99,00% alokacji w Programie w ramach priorytetów 1-3 Programu, z wyłączeniem Pomocy technicznej). Beneficjentami wiodącymi z terenu województwa lubuskiego były 43 podmioty, które zrealizowały projekty na łączną sumę ok. 60 mln euro (w tym Fundusz Małych Projektów, z wyłączeniem Pomocy Technicznej).

Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013 finansowany był z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz współfinansowany przez partnerów i uczestników krajowych. Obszar wsparcia programu objął po stronie niemieckiej powiat Görlitz, a po stronie polskiej: podregion

jeleniogórsko-wałbrzyski oraz podregion zielonogórski (powiaty: żarski, żagański, krośnieński, zielonogórski, nowosolski, wschowski, świebodziński). W ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013 suma wypłaconych środków ogółem EFRR wyniosła ok. 95 mln euro, a wartość środków wypłaconych na projekty, w których partnerem wiodącym był podmiot z terenu województwa lubuskiego (w tym Fundusz Małych Projektów Euroregion SNB/Euroregion Neisse) wyniosła ok. 20 mln euro i ok.9 mln euro na projekty, w których podmiot z lubuskiego był jednym z partnerów. Z dofinansowania, w ramach realizacji polsko-niemieckich projektów, korzystały – jako partner wiodący – jednostki samorządowe (powiat żagański, żarski, miasta Żagań i Żary, gminy: Łęknica, Wymiarki, Iłowa, Czerwieńsk, Niegosławice, Kargowa i Babimost), Nadleśnictwo, Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteki oraz Ochotnicza Straż Pożarna w Wymiarkach, Lubski Dom Kultury, Nadleśnictwo Lipinki, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Zielonej Górze oraz Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

W ramach PO WER w priorytecie 4. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, działanie 4.3. Współpraca ponadnarodowa realizowany jest projekt „Uniwersytet dla ludu – niemiecka koncepcja kształcenia ustawicznego w Polsce”, beneficjent: F.H-U. JAR-MAR Centrum Kształcenia "Wiedza dla wszystkich" Rębiasz Jarosław. Jego celem jest nawiązanie sieci współpracy, wymianę informacji i doświadczeń oraz transfer modelu funkcjonowania Volkshochschule z Frankfurtu nad Odrą oraz zaadaptowanie go i wdrożenie na rynku polskim. Wartość dofinansowania UE: 176 tys. zł.

Program Współpracy INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014-2020 ma do dyspozycji budżet 100 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Obszar wsparcia programu obejmuje po stronie niemieckiej powiaty Märkisch-Oderland, Oder-Spree, Spree-Neiße oraz miasta wydzielone – Frankfurt (Oder) i Cottbus), a po stronie polskiej: województwo lubuskie (podregiony: gorzowski i zielonogórski). Celem programu było pogłębienie integracji mieszkańców obszaru wsparcia oraz zwiększenie atrakcyjności i dostępności pogranicza. Największą część środków, tj. 33 mln euro (z EFRR) przeznaczono na projekty współpracy instytucji publicznych i organizacji pozarządowych w różnych dziedzinach życia publicznego, tj. w zakresie kultury, gospodarki, spraw społecznych czy służby zdrowia. W ramach tego priorytetu realizowany jest również Fundusz Małych Projektów, ułatwiający integrację ludności pogranicza i wspierający lokalne stowarzyszenia. Zarządzają nim Euroregiony: Pro Europa Viadrina i Sprewa-Nysa-Bóbr.

Wspierane będą również projekty służące zachowaniu i promowaniu dziedzictwa naturalnego i kulturowego (32 mln euro z EFRR). Program dofinansuje także wspólne inwestycje w infrastrukturę drogową (połączenia do granicy) oraz działania zmierzające do poprawy komunikacji publicznej w regionie (19 mln euro). Środki pozyskują także miękkie projekty edukacyjne, dotyczące m.in. nauki języka, stażów i praktyk w kraju sąsiada czy tworzenia wspólnej oferty kształcenia, w tym ustawicznego (10 mln euro). Wg stanu na dzień 31.12.2017 r. w osiach 1-4 zatwierdzono 38 projektów, stan kontraktacji wyniósł ok. 40 mln euro.

Program Współpracy INTERREG VA Polska – Saksonia 2014-2020 dysponuje środkami w wysokości 70 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Obszar wsparcia programu obejmuje po stronie niemieckiej powiaty Görlitz i Bautzen, a po stronie polskiej: województwo dolnośląskie (podregion jeleniogórski) oraz województwo lubuskie (powiat żarski). Najwięcej środków programu zostało przeznaczonych na zachowanie i rozwój wspólnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (21,7 mln euro). Możliwe do realizacji projekty to te, które służyły ochronie krajobrazu, rewitalizacji i promocji zabytków przyrody i kultury. Dofinansowanie mogły otrzymać również inicjatywy tworzenia i promocji transgranicznych produktów turystycznych, sieci informacyjnych i dydaktycznych. Kolejną grupę będą stanowiły projekty mające na celu poprawę dostępności pogranicza poprzez modernizację infrastruktury drogowej (13,6 mln euro). Program wspierał współpracę instytucji i obywateli obejmującą m.in. współdziałanie właściwych służb w ochronie przed katastrofami, na rzecz ochrony środowiska i realizacji europejskiej dyrektywy wodnej oraz tworzenie i rozbudowę wspólnych systemów komunikacji i informacji (20,4 mln euro). Część środków została przeznaczona również na projekty z zakresu transgranicznej edukacji – tj. organizację dwujęzycznych programów edukacyjnych, targów pracy i innych inicjatyw na przygranicznym rynku pracy (10,1 mln

euro). Według stanu na dzień 31.12.2017 r. beneficjentami wiodącymi z województwa lubuskiego było 6 podmiotów, suma wydatków kwalifikowalnych wyniosła ok. 2,3 mln euro. Trzy projekty stanowiły kontynuację, czyli IV etap projektu *Przygoda z Nysą - zagospodarowanie turystyczne pogranicza polsko-niemieckiego*. Natomiast dwa poświęcone były Parkowi Mużakowskiemu (ochrona, rozwój i promocja europejskiego dziedzictwa kultury) oraz Geoparkowi (zachowanie i promowanie walorów geologicznych Łuku Mużakowa i moreny polodowcowej Zielonego Lasu).

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Dokument „Priorytety współpracy zagranicznej województwa lubuskiego” wyznacza główne cele współpracy w tym obszarze, kierunki geograficzne rozwoju oraz określają udział województwa w stowarzyszeniach i instytucjach międzynarodowych. Województwo lubuskie podpisało 13 umów partnerskich z regionami europejskimi i jedną chińską prowincją. Współpraca partnerska oparta była przede wszystkim na wymianie doświadczeń w zakresie szeroko rozumianej integracji europejskiej i realizacji programów/projektów finansowanych z funduszy europejskich.

Województwo Lubuskie w ramach współpracy międzyregionalnej realizowało projekty z programu Polskiej Pomocy Rozwojowej 2012 oraz wsparcia obywatelskiego i samorządowego wymiaru polityki zagranicznej MSZ RP w 2012 i 2013 r.

Instytucjonalną formą współpracy międzyregionalnej jest Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu "Pro Europa Viadrina" i Euroregion "Sprewa - Nysa - Bóbr" oraz Polsko-Niemiecka Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej, inicjatywa polsko-niemiecka „Partnerstwo Odra”.

Samorząd Województwa Lubuskiego współpracował z 13 regionami z Niemiec, Francji, Słowacji, Grecji, Rosji, Ukrainy, Mołdawii, Białorusi i Chin. Liczba partnerstw zawartych między lubuskimi a miastami/gminami wynosi 248. Lubuskie miasta/gminy i powiaty współpracują z miastami/gminami z 27 krajów zarówno Europy, jak i Ameryki Płn. (USA), Ameryki Płd. (Meksyk) czy Azji (Chiny). Najwięcej partnerstw zawarto z miastami/gminami z regionu przygranicznego Kraju Związkowego Brandenburgia tj. 77, natomiast w przypadku partnerstw zawartych z miastami/gminami z Wolnego Kraju Związkowego Saksonia liczba ta wynosi 7.

Biuro Regionalne Województwa Lubuskiego w Brukseli (BRWL) stanowi jednostkę reprezentującą Województwo Lubuskie w Instytucjach Unii Europejskiej. Zajmowało się m.in. promocją Województwa oraz udzielaniem informacji związanych z polityką regionalną, zmianami prawnymi oraz decyzjami zapadającymi w organach UE. Województwo promowane było pod kątem jego walorów inwestycyjnych, gospodarczych, turystycznych oraz kulturalnych poprzez współorganizację i udział w największych wydarzeniach na terenie Brukseli. Dbało o jak najlepszy wizerunek województwa oraz lobbowało na rzecz jego interesów w Komisji, Parlamencie i Komitecie Regionów. Pośredniczyło w nawiązywaniu kontaktów z partnerami innych krajów UE, we współpracy międzyregionalnej. BRWL na współpracowało z polskimi i zagranicznymi placówkami dyplomatycznymi w Brukseli, w tym m.in. z Ambasadą RP w Królestwie Belgii oraz Stałym Przedstawicielstwem RP przy Unii Europejskiej. Było w stałym kontakcie z Posłami do Parlamentu Europejskiego.

Współpraca gospodarcza i społeczna z sąsiednimi regionami odbywa się na podstawie „Strategii Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020” przyjętej przez Radę Ministrów w kwietniu 2014 r. Dokument wyznacza główne kierunki rozwoju makroregionu i stanowi punkt odniesienia dla programowania działań rozwojowych w ramach programów operacyjnych na lata 2014-2020. Inicjatywa wypracowania Strategii dla Polski Zachodniej podjęta została przez samorządy województw dolnośląskiego, lubuskiego, opolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Głównym celem Strategii jest wzrost konkurencyjności Polski Zachodniej poprzez efektywne wykorzystanie potencjałów makroregionów.

Cel operacyjny 4.3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Wiele projektów realizowanych w poszczególnych działaniach w programach operacyjnych, można przyporządkować do więcej niż jednego celu operacyjnego SRWL 2020. Szczegółowo zostało to przedstawione w załączniku 4 A, jednakże należy podkreślić, że w takich przypadkach, kwoty projektów i działań zakwalifikowano tylko do jednego z celów SRWL 2020, co przedstawia załącznik 2 A.

Projekty dotyczące wzmocnienia potencjału kapitału społecznego oraz kształtowania tożsamości regionalnej realizowane były m.in. z PO KL 2007-2013 z Priorytetu VII - Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 - Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji czy Działanie 7.3 - Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji. Zostały one przyporządkowane do celu 3.4 Promocja włączenia zawodowego i społecznego SRWL 2020. Kolejnym programem odpowiadającym również celowi 4.3. SRWL 2020, był Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 oraz Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013. Wdrożenie tych programów zostało przyporządkowane i szczegółowo opisane w celu operacyjnym 4.2. SRWL 2020. W ramach PO EWT PL-BB 2007-2013 zrealizowano np. takie projekty jak: *Polsko-niemiecki projekt wspólnotowy „Tęcza” („Regenbogen”) zmierzający do pielęgnowania kultury polskiej i niemieckiej, obyczajów i współistnienia narodów w obszarach przygranicznych Niemiec i Polski*, beneficjentem wiodącym był Powiat Gorzowski, a wartość dofinansowania wyniosła 1,8 mln. Euro; *Renowacja Wieży Kościoła Farnego w Euromieście Gubin-Guben - warsztaty transgranicznego rozwoju kultury, sztuki i nauki*, beneficjentem wiodącym był Gmina Gubin o statusie miejskim, a wartość dofinansowania wyniosła ok. 1,2 mln. Euro.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Projekty wpisujące się w ten cel operacyjny realizowane były w RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 4. Środowisko i kultura, działanie 4.4. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego (wartość dofinansowania UE: 38 mln zł). Są one zbieżne z celami operacyjnymi: 3.3 Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej oraz 1.7 Rozwój potencjału turystycznego województwa (projekty realizowane w działaniu pn. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego zostały uwzględnione w opisie celów operacyjnych 1.7 i 3.3.).

III. Ocena działalności samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Wspieranie działań na rzecz zwiększenia aktywności i partycypacji obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym odbywa się poprzez współpracę województwa lubuskiego z organizacjami pozarządowymi w ramach „Programu współpracy Województwa Lubuskiego z organizacjami pozarządowymi” w obszarach: pomocy społecznej, promocji województwa, ochrony zdrowia, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, edukacji, kultury, kultury fizycznej, turystyki regionalnej, integracji europejskiej, przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, działania wynikające z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dotyczące prowadzenia ośrodków adopcyjnych.

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze wspierał przedsięwzięcia dotyczące kultywowanie tradycji kulinarnych i kulturowych naszego regionu. Tradycje kulinarne są istotną częścią naszej tożsamości kulturowej, a pielęgnowanie dziedzictwa kulinarnego w oparciu o produkty tradycyjne i regionalne jest kluczem do rozwoju regionu i szansą dla mieszkańców. W ostatnich latach, żywność produkowana zgodnie z recepturami naszych przodków cieszy się dużym zainteresowaniem, dlatego podjęto działania mające na celu promocję i odtworzenie produktów regionalnych poprzez m.in. organizację imprez: coroczny Konkurs „Nasze Kulinarne Dziedzictwo-Smaki Regionów”, Święto Plonów i Dożynki Prezydenckie w Spale. Charakter integracyjno-promocyjny miały imprezy organizowane przez Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku: „Jesień w Gliźnie”, Targi Rolnicze – Lubniewice, Targi rolnicze „AGRO – TARG, Lubuski Kiermasz Ogrodniczy w Kalsku na których swoje honorowe miejsce znajdują przysmaki wg. receptur naszych przodków. Przedsięwzięcia cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem mieszkańców województwa a także gości.

W ramach wspierania działań na rzecz zwiększenia aktywności i partycypacji obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym przyjęto w 2016 r. „Założenia polityki młodzieżowej województwa lubuskiego” oraz w 2017 r. „Wojewódzki Program na rzecz Osób Starszych”.

Polityka młodzieżowa województwa lubuskiego zainicjowała kampanię „Młodzi On-life”, promującą lubuski program dla młodzieży. W ten sposób władze regionu chciały włączyć młodych ludzi do współpracy i zachęcić ich do pozostania w Lubuskiem. Budżet Inicjatyw Obywatelskich, który w ramach projektu „Lubuskie Inicjatywy Młodzieżowe” wynosił 1 mln zł i przeznaczony został na realizację pomysłów młodych Lubuszan. Na konkurs wpłynęły 653 wnioski. Wysokość dotacji w ramach BIO wyniosła maksymalnie 5 tys. zł. Inicjatorką pilotażowego projektu (po raz pierwszy wystartował w 2017 r.), mającego zaktywizować młodych mieszkańców regionu, była marszałek Elżbieta Anna Polak.

Lubuski Sejmik Dziecięcy zwoływany jest od 2013 roku. Celem inicjatywy było przekazanie uczniom praktycznej wiedzy o funkcjonowaniu samorządu. Dzieci poznają też specyfikę pracy miejsca, w którym powstają uchwały warunkujące rozwój regionu.

Polityka senioralna województwa lubuskiego zainicjowana została powołaniem powołanie Lubuskiej Społecznej Rady Seniorów w październiku 2016 roku. Z jednej strony świadczy to o trosce samorządu województwa o los osób starszych, z drugiej strony stanowi dowód dużego zainteresowania środowisk senioralnych potrzebą przemawiania o swoich problemach własnym głosem oraz współdecydowania o swojej przyszłości. Rada zapewni Seniorom wpływ na poprawę jakości ich życia, przyczyni się do przeciwdziałania wykluczeniu osób starszych oraz podejmie działania zmierzające do umacniania więzi międzypokoleniowych. Rok później obrady rozpoczęła I Lubuski Sejmik Seniorów. Zarząd Województwa Lubuskiego w grudniu 2017 roku przyjął Wojewódzki Program na rzecz Osób Starszych, który będzie obowiązywał od 2018 roku. Dokument powstał w odpowiedzi na potrzebę działań aktywizujących osoby starsze i konieczność tworzenia dla nich przestrzeni służących poprawie jakości życia.

Kształtowanie tożsamości regionalnej powiązane jest ściśle również z popularyzacją historii Ziemi Lubuskiej, badania naukowe w tym zakresie prowadzą naukowcy z Uniwersytetu Zielonogórskiego, ale również Muzeum Ziemi Lubuskiej prowadzi szeroką działalność badawczą i naukową. Badania koncentrują się przede wszystkim na tematyce związanej z historią oraz sztuką miasta i regionu. Istotną rolę odgrywa opracowywanie zbiorów, w tym badania dotyczące proveniencji i atrybucji zabytków. Ważną częścią pracy naukowej jest popularyzowanie jej wyników w formie publikacji oraz wystąpień naukowych. Wśród ważniejszych najnowszych publikacji można wskazać dwutomowe wydanie „Ziemia Lubuska”.

Cel operacyjny 4.4. Wzmocnienie integralności systemów zarządzania strategicznego i planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

Projekty z zakresu planowania przestrzennego realizowane były z programu LRPO 2007-2013 Priorytet I - Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, Działanie: 1.3 - Rozwój społeczeństwa informacyjnego. Samorząd Wojewódzki wdrożył w 2014 r. projekt pn. „Regionalny System Informacji Przestrzennej”, którego wartość ogółem wyniosła 994 tys. zł, w tym dofinansowanie z UE ok. 819 tys. zł. Wdrożenie projektu przyczyniło się do sprawnego zarządzania województwem przy pomocy nowoczesnych technologii i szybko dostępnej informacji oraz podniesiono jakość obsługi interesantów administracji samorządowej oraz jednostek wykorzystujących w swojej działalności regionalne systemy informacji przestrzennej. Powiat Sulęciński zrealizował projekt „Budowa i wdrażanie platform usług elektronicznych dla zintegrowanego systemu wspomaganego zarządzania na poziomie powiatowym oraz tworzenie systemu informacji przestrzennej (GIS)”, którego wartość ogółem wyniosła 692 tys. zł, w tym wartość dofinansowania UE ok. 586 tys. zł.

III. Ocena działalności Samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

W Departamencie Rozwoju Regionalnego powołano Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne (LROT), w ramach konkursu ogłoszonego przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. LROT uruchomiono dzięki

realizacji projektu pn. „Wdrożenie systemu monitorowania polityk publicznych w województwie lubuskim poprzez budowę Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego” z programu PO KL 2007-2013 poddziałania 5.2.1. Projekt realizowano w latach 2013-2015, wartość jego wynosiła ogółem 1,5 mln zł, w tym wartość dofinansowania 1,3 mln zł. W ramach projektu zrealizowano szereg analiz społeczno-gospodarczych, których wyniki wykorzystano w programowaniu strategicznym np.: *Diagnoza jakości i poziomu życia mieszkańców województwa lubuskiego*, Prof. dr hab. Marek Bugdol, Zielona Góra 2015; *Inteligentne specjalizacje województwa lubuskiego*, UMWL, Zielona Góra 2015; *Rolnictwo w województwie lubuskim*, Aleksandra Czapor, Paweł Sas, Zielona Góra 2015; *Diagnoza jakości i poziomu życia mieszkańców województwa lubuskiego*, pod red. nauk. Doroty Szaban, Zielona Góra 2015; a przede wszystkim *Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020*, Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, Warszawa, czerwiec 2015 r.; *Ewaluacja on-going Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020*, Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, Warszawa, listopad 2017 r. We współpracy z Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju corocznie opracowano Przegład Regionalny, gdzie umieszczana jest informacja m.in. na temat sytuacji społeczno – gospodarczej województwa lubuskiego. W 2016 r. opracowano *Założenia polityki młodzieżowej województwa lubuskiego* oraz podjęto prace nad *Kierunkami Rozwoju szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim*. Powstała również ogólnodostępna baza wskaźników monitorowania polityk publicznych w województwie lubuskim oraz baza dokumentów, analiz i instytucji, zamieszczona na portalu pn. obserwuj.lubuskie.pl. Po zakończeniu trwania projektu Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne kontynuuje swoją działalność i jest finansowane z budżetu Samorządu Województwa.

Na rzecz efektywnego zarządzania rozwojem działa Rada ds. Rozwoju Województwa Lubuskiego, która jest organem opiniodawczo-doradczym Zarządu w zakresie planowania strategicznego i rozwoju województwa lubuskiego. Członkami Rady są przedstawiciele najważniejszych w regionie instytucji współodpowiedzialnych za rozwój województwa lubuskiego, w tym m.in.: administracji rządowej i samorządowej, organizacji pozarządowych, uczelni wyższych, jednostek badawczo-rozwojowych oraz organizacji zrzeszających lubuskich przedsiębiorców. Na posiedzeniach w latach 2012-2017 Członkowie Rady dyskutowali m.in. nt. aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, ewaluacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, przyjęli Stanowisko w sprawie projektu Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju.

W roku 2016 przedstawiciele samorządu brali udział w opiniowaniu rządowej Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), a Zarząd Województwa Lubuskiego wystosował konkretne postulaty dotyczące uwzględnienia priorytetów rozwojowych województwa lubuskiego w SOR.

Samorząd województwa aktywnie uczestniczy w dyskusji toczony na poziomie ministerialnym, związanej z aktualizacją Systemu Zarządzania Rozwojem Polski oraz aktualizacją krajowych strategii sektorowych.

Okres 2012-2017 poświęcony był intensywnemu programowaniu strategicznemu i operacyjnemu. Po przyjęciu w 2012 roku zmiany „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego” i zaktualizowanej „Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020” przygotowano i wynegocjowano w Komisji Europejskiej Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, programujący wsparcie w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

W ramach podnoszenia jakości planowania przestrzennego zrealizowano projekt pn. „Regionalny System Informacji Przestrzennej” w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013. Celem stworzenia systemu było zapewnienie rzetelnych, kompleksowych, aktualnych i łatwo dostępnych danych związanych z przestrzenią geograficzną, potrzebnych do zarządzania województwem, planowania strategicznego, przestrzennego i gospodarczego, utrzymania ładu przestrzennego, rozwoju przedsiębiorczości we wszystkich sektorach własności, konserwacji i rozwoju infrastruktury komunalnej, wspomagania służb publicznych oraz obsługi potrzeb mieszkańców w zakresie gospodarki przestrzennej.

W październiku 2014 r. Sejmik podjął uchwałę ws. przystąpienia do sporządzenia nowego PZPWL (w celu dostosowania PZPWL do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przeprowadzenia delimitacji obszarów funkcjonalnych, a także sporządzenia planów zagospodarowania przestrzennego dla Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. Prace są na zaawansowanym etapie.

W latach 2015-2016 wypracowano *Wspólną Koncepcję Przyszłości dla polsko-niemieckiego obszaru powiazań – Wizja 2030*. Opracowanie dotyczy wizji planistyczno-przestrzennej, określającej jak powinien wyglądać obszar po obu stronach Odry i Nisy Łużyckiej w 2030 roku. Dokument powstał w ramach prac Komitetu ds. Gospodarki Przestrzennej Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej, do którego należą województwa: lubuskie, dolnośląskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie oraz kraje związkowe Makleburgii-Pomorza Przedniego, Brandenburgii, Berlina i Saksonii.

Cel operacyjny 4.5 Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych

I. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2007-2013

W Departamencie Rozwoju Regionalnego powołano Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne w ramach projektu pn. „Wdrożenie systemu monitorowania polityk publicznych w województwie lubuskim poprzez budowę Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego”, zrealizowanego z programu PO KL 2007-2013 poddziałania 5.2.1. Projekt realizowano w latach 2013-2015, wartość jego wynosiła ogółem 1,5 mln zł, w tym wartość dofinansowania 1,3 mln zł. W ramach projektu zrealizowano szereg analiz społeczno-gospodarczych, powstała ogólnodostępna baza wskaźników monitorowania polityk publicznych w województwie lubuskim oraz baza dokumentów, analiz i instytucji, zamieszczona na portalu pn. obserwuj.lubuskie.pl. Po zakończeniu trwania projektu Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne kontynuuje swoją działalność i jest finansowane z budżetu Samorządu Województwa.

W zakresie Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 cel operacyjny 4.5 realizowany był poprzez przedsięwzięcia podejmowane w ramach Priorytetu VI. Pomoc techniczna, Działanie 6.1 Wsparcie zarządzania i wdrażania oraz Działanie 6.2 Wsparcie informacji, promocji, badań i oceny programu. Wartość projektów zrealizowanych w zakresie wsparcia zarządzania i wdrażania, wsparcia informacji i promocji wyniosła ogółem 71 mln zł, w tym dofinansowanie UE: 60 mln zł.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 zrealizowano projekty o wartości ogółem 80 mln zł, w tym dofinansowanie UE wyniosło 68,6 mln zł. Projekty wpisujące się w realizację celu operacyjnego 4.5 realizowane były w ramach:

Priorytetu V Dobre rządzenie i Działania 5.2 Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej. Zrealizowano dwa projekty, których Beneficjentem jest Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego: Nowoczesne formy organizacji, standardów i komunikacji w pracy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego (wartość ogółem: 2,6 mln zł, dofinansowanie UE: 2,2 mln zł).

Priorytetu X Pomoc techniczna i Działania 10.1 Pomoc techniczna. Projekty w ramach tego priorytetu realizowane były przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze np. Roczne Plany Działania Pomocy Technicznej PO KL.

II. Regionalne i krajowe programy operacyjne w perspektywie 2014-2020

Cel ten realizują dofinansowane w RPO - Lubuskie 2020 projekty dotyczące wdrożenia e-usług w administracji samorządowej i instytucjach regionalnych (wartość dofinansowania UE: 100,7 mln zł). Projekty te zostały uwzględnione w celu 2.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego. W realizację celu 4.5 wpisują się również projekty realizowane w RPO - Lubuskie 2020 w priorytecie 10. Pomoc techniczna, dotyczące rozwoju instytucjonalnego i kadrowego na rzecz pozyskiwania i wdrażania środków UE (wartość dofinansowania UE projektów w działaniu 10.1. „Wsparcie zarządzania i wdrażania. Komunikacja i badania”: 70,9 mln zł).

W ramach PO WER w priorytecie 2. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji realizowanych jest szereg projektów dotyczących podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników administracji, a w priorytecie 6. Pomoc techniczna dofinansowywane są działania dot. efektywnego wsparcia w zakresie wdrażania PO WER przez Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze. Przedsięwzięcia te wpisują się w realizację celu 4.5 (wartość dofinansowania UE w ramach PO WER w tym celu operacyjnym wynosi 9 mln zł).

Departament Rozwoju Regionalnego realizuje projekt pn. „Konkurs dotacji dla gmin Województwa Lubuskiego na opracowanie lub aktualizację programów rewitalizacji” w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 na podstawie umowy zawartej między Województwem Lubuskim oraz Ministerstwem Rozwoju w dniu 22 stycznia 2016 roku. Wartość ogółem projektu wynosi 3,3 mln zł, w tym dofinansowanie z UE 3,18 mln zł. Zadanie współfinansowane jest w 85% ze środków Funduszu Spójności w ramach PO PT 2014-2020 i w 15% z budżetu państwa, co stanowi 90 % dotacji celowej. W województwie lubuskim objęto wsparciem 45 gmin, w uruchomieniu procesów zmierzających do rewitalizacji obszarów zdegradowanych poprzez pomoc w przygotowaniu programów rewitalizacji, jako dokumentów podstawowych dla prowadzenia tych procesów i służących rozwiązywaniu problemów rewitalizacyjnych na obszarach wymagających szczególnej interwencji, z uwzględnieniem specyfiki i uwarunkowań poszczególnych gmin.

III. Ocena działalności samorządu Województwa Lubuskiego i jednostek podległych

Podwyższanie sprawności działania administracji samorządowej następuje poprzez System Zarządzania Jakością Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, który ułatwia monitorowanie funkcjonowania Urzędu i pozwala na szybką reakcję mającą na celu poprawę poziomu zarządzania i kontroli w Urzędzie. Przyczynia się również do usprawnienia systemu komunikacji wewnętrznej, przepływu dokumentów, a także do wyraźnego podziału odpowiedzialności, zadań i kompetencji. Wykorzystywany jest, jako narzędzie mające wspomóc pracowników Urzędu przy zaspokajaniu indywidualnych potrzeb społeczności lokalnej. System Zarządzania Jakością to uporządkowany zbiór przepisów, zasad i procedur, które stanowią gwarancję sprawnego działania.

W ramach projektu „Lubuski e-Urząd” wdrażanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze wprowadzono produkt Elektroniczny System Obiegu Dokumentów (ESOD). Projektem objęte są praktycznie wszystkie gminy i powiaty – na 95 jest w 79 wdrożony został elektroniczny system obiegu dokumentów (ESOD), w 15 które posiadały go wcześniej zintegrowano istniejące systemy. ESOD ma na celu wdrożenie elektronicznego systemu obiegu dokumentów, usprawnienie procesu obiegu dokumentów dzięki wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi informacyjnych i komunikacyjnych oraz zwiększenie przejrzystości procesu wydawania decyzji.

4.4.3. Podsumowanie

Analiza wskaźników monitorujących cel strategiczny 4. wskazuje, że wykonanie wskaźników jest trudniejsze niż w pozostałych obszarach. Po części wynika to ze słabości metodologicznej wskaźników, w tym zależności ich realizacji od działania innych podmiotów.

Poziom udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem ulegał wahaniom, z wyraźną tendencją spadkową. Realizację wartości docelowej tego wskaźnika należy uznać za mało prawdopodobną. Wynika to również z faktu, że chęć podejmowania ryzyka inwestycyjnego przez JST związana była z wieloma uwarunkowaniami zewnętrznymi, w tym np. dostępnością środków unijnych oraz zapewnieniem wkładu własnego do inwestycji.

Dużym problemem dla całego województwa jest niski odsetek powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Województwo lubuskie słabo wypada pod tym względem na tle kraju, wyraźnie odstając od średniej krajowej.

Sytuacja wygląda podobnie w przypadku również trzeciego wskaźnika monitorującego tj. odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną. Pomimo znacznego rozwoju internetu szerokopasmowego i zapoczątkowaniu e-usług w regionie słabą stroną jest wykorzystanie komunikacji elektronicznej w urzędach miast/gmin, która ułatwiła by dostęp obywateli do usług administracyjnych. Poziom wykorzystania usług on-line przez mieszkańców kontaktujących się z urzędami jest generalnie niski w skali całego kraju. Jednak 2016 r. charakteryzował się wyraźnym wzrostem tego odsetka we wszystkich województwach z wyjątkiem lubuskiego i warmińsko-mazurskiego.

Pomimo słabych wyników osiągniętych we wskaźnikach monitorujących, Samorząd Wojewódzki z powodzeniem podejmował liczne zadania z zakresu promocji regionu w kraju i zagranicą, zwiększenia aktywności obywatelskiej w życiu publicznym, podwyższenia sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych (wprowadzenie np. e-usług) czy intensyfikacja współpracy transgranicznej w ramach EWT. Dla działań tych trudno jednak było określić mierzalne wskaźniki.

W ramach tego celu realizowane były działania z zakresu tworzenia atrakcyjnego wizerunku województwa i promocji marki lubuskie oraz wzmocnienie potencjału kapitału społecznego i kształtowania tożsamości regionalnej. Promocja marki „Lubuskie warte zachodu” i „Lubuskiego szlaku wina i miodu” jest konsekwentnie realizowana podczas przedsięwzięć m.in. kulturalnych, sportowych, winiarskich, promujących produkty regionalne o zasięgu transgranicznym i krajowym. Świadczy o tym liczba przedsięwzięć oraz kojarzenie ich z regionem np. Festiwal „Przystanek Woodstock” w Kostrzynie n. Odrą. Wzrost aktywności obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym potwierdza zwiększenie liczby organizacji pozarządowych współpracujących z samorządem wojewódzkim w poszczególnych obszarach życia społecznego oraz wzrost nakładów finansowych przeznaczonych na to zadanie.

Polsko-niemiecka współpraca transgraniczna rozwijała się w badanym okresie na podstawie wieloletnich partnerstw polskich i niemieckich jst, wsparta była wdrażaniem projektów w ramach PO EWT PL-BB 2007-2013 i PO EWT SN-PL 2007-2013 oraz PW INTERREG VA PL-BB 2014-2020 i PW INTERREG VA SN-PL 2014-2020. Za duży sukces, w ramach współpracy międzyregionalnej należy uznać przyjęcie przez Radę Ministrów „Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020”, której geneza wywodzi się od wspólnie zainicjowanej oddolnej współpracy województw z polski zachodniej.

Intensywnie i w sposób systematyczny prowadzone są działania w zakresie diagnozowania sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej regionu. Wyniki prac służą skutecznemu planowaniu rozwoju.

Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych następuje poprzez wdrażanie działań związanych z komunikacją elektroniczną (ułatwianie dostępu obywateli do usług administracyjnych).

5. Strategiczne przedsięwzięcia o charakterze regionalnym i ponadregionalnym

Wykaz kluczowych inwestycji regionalnych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 powstał w wyniku konsultacji społecznych projektu tego dokumentu. Prawie połowa z ponad pięciuset uwag zgłoszonych podczas konsultacji dotyczyła wpisania do Strategii konkretnych przedsięwzięć, głównie inwestycji drogowych. Niektóre propozycje wielokrotnie się powtarzały. W związku z tym Zarząd Województwa Lubuskiego podjął decyzję o przeprowadzeniu oceny wniosków według następujących kryteriów:

1. Znaczący wpływ na osiągnięcie celów strategicznych województwa;
2. Co najmniej regionalny charakter przedsięwzięć i zgodność z dokumentami strategicznymi;
3. Realność przystąpienia do realizacji inwestycji do 2020 roku z uwzględnieniem potencjału instytucjonalnego i finansowego oraz priorytetów Polityki Spójności 2014-2020.

Na podstawie oceny przeprowadzonej przez właściwe merytorycznie departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, Zarząd Województwa Lubuskiego Uchwałą Nr 07/1267/12 z dnia 2 maja 2012 r. przyjął wykaz kluczowych inwestycji regionalnych, które zostały wpisane do Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, a dwa lata później stanowiły podstawę lubuskiego mandatu negocjacyjnego Kontraktu Terytorialnego.

Wśród kluczowych inwestycji SRWL 2020 znalazły się: rozwój Lubuskiego Parku Przemysłowo - Technologicznego w Nowym Kisielinie; rozwój Parku Technologii i Logistyki Przemysłu INTERIOR w Nowej Soli; utworzenie parku naukowo – przemysłowego w Gorzowie Wlkp.; budowa kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin-Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą; dokończenie budowy drogi ekspresowej S3; Dokończenie węzłów A2; przebudowa drogi nr 18 do parametrów autostrady; systemowa poprawa dostępności drogowej północy województwa poprzez modernizację dróg 22 i 24; rozwój drogi nr 27 Zielona Góra - Żary - autostrada A18; modernizacja połączeń drogi S3 z Nowej Soli przez Kożuchów i Żagań/ Szprotawę z autostradami A18/A4; budowa przeprawy mostowej w Kostrzynie nad Odrą/północna obwodnica miasta; budowa mostu w Miłsku; Most na Odrze w Krośnie Odrzańskim wraz z obwodnicą; rozbudowa i modernizacja Infrastruktury linii kolejowej nr 273 (CE-59) na odcinku Głogów - Zielona Góra - Kostrzyn („Odrzanka”); rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowej nr 203 na odcinku Krzyż - Gorzów Wlkp. - Kostrzyn n/O; rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowych 275 na odcinku Miłkowice - Żagań oraz linii 14 na odcinku Żagań - Żary – Forst; rozbudowa i modernizacja infrastruktury i taboru transportu publicznego w obszarach funkcjonalnych Zielonej Góry (Lubuskie Trójmiasto) i Gorzowa Wlkp.; rozbudowa i poprawa wyposażenia lotniska w Babimoście; modernizacja lotniska w Przylepie; budowa lotniska do celów biznesowych i sportowo-turystycznych w okolicach Gorzowa Wlkp.; budowa bazy lotniczego pogotowia ratunkowego HEMS w północnej części województwa; modernizacja odrzańskiej drogi wodnej E-30; modernizacja Międzynarodowej Drogi Wodnej E-70; rozwój Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu; dokończenie rozbudowy Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Drzonkowie oraz poprawa Infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w Gorzowie Wlkp.

Kontrakt Terytorialny (Kontrakt/KT), jako instrument polityki regionalnej, służy koordynacji działań prorozwojowych podejmowanych przez rząd i samorząd województwa, ukierunkowanych na osiąganie wspólnych celów wyznaczonych w stosunku do określonego terytorium. Kontrakt stanowi zobowiązanie strony rządowej i samorządowej do realizacji przedsięwzięć priorytetowych, skoncentrowanych na obszarach strategicznej interwencji, które jednocześnie odpowiadają kierunkom realizacji strategii rozwoju województwa. Zasady jego realizacji zostały uregulowane w znowelizowanej ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Stanowisko negocjacyjne strony samorządowej w sprawie Kontraktu Terytorialnego dla województwa lubuskiego zostało przyjęte Uchwałą Nr 277/3339/14 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 28 sierpnia 2014 r. Natomiast sam Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego na lata 2014-2023 został podpisany 14 listopada 2014 r. Ustalone przez strony Kontraktu cele rozwojowe są zgodne z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020.

W lubuskim Kontrakcie Terytorialnym znajduje się 6 przedsięwzięć podstawowych, zgodnych z inwestycjami kluczowymi SRWL 2020 oraz 10 przedsięwzięć warunkowych, których realizacja będzie uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych, wśród nich znajdują się również inwestycje kluczowe SRWL 2020.

Cele Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Lubuskiego:

1. poprawa jakości badań oraz wzmocnienie współpracy sektora nauki i gospodarki,
2. poprawa stanu technicznego infrastruktury transportowej zapewniającej sprawne połączenia pomiędzy strategicznymi ośrodkami i obszarami rozwoju gospodarczego Województwa,
3. budowa i modernizacja systemów dystrybucyjnych i przesyłowych energii elektrycznej,
4. zapobieganie negatywnym skutkom powodzi,
5. lepsze wykorzystanie istniejącego potencjału przyrodniczego i kulturowego Województwa,
6. zwiększenie poziomu zatrudnienia w Województwie,
7. redukcja poziomu wykluczenia społecznego,
8. podniesienie poziomu wykształcenia i kompetencji w regionie,
9. zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna, rozwój miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie,
10. kompleksowa rewitalizacja obszarów o wysokim nasileniu niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych.

Stan prac związanych z realizacją kluczowych inwestycji

1. Rozwój Lubuskiego Parku Przemysłowo - Technologicznego w Nowym Kisielinie

Lubuski Park Przemysłowo - Technologiczny składa się z dwóch kompleksów: Parku Naukowo - Technologicznego Uniwersytetu Zielonogórskiego, który powstał w ramach projektu dofinansowanego z Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013 (wartość ogólna projektu: 70.880.127,07 zł, kwota dofinansowania UE: 59.822.948,46 zł) oraz Parku Przemysłowego w całości objętego statusem specjalnej strefy ekonomicznej. Na terenie Parku Przemysłowego działają m.in: LUG – Centrum Badawczo – Produkcyjne, BWK Logistic, Darstal, Ideal Automotive, E-obuwie, Styropmin. Park Naukowo - Technologiczny Uniwersytetu Zielonogórskiego Sp. z o.o. rozpoczął swoją działalność 12 listopada 2014 r. W październiku 2015 r. została podpisana umowa użyczenia pomiędzy Uniwersytetem a Spółką Park Naukowo - Technologiczny UZ, na mocy której Uniwersytet przeniósł prawo do użytkowania i zarządzania infrastrukturą Parku Naukowo - Technologicznego UZ na rzecz Spółki. Struktura organizacyjna Parku Naukowo - Technologicznego UZ Sp. z o.o. przedstawia się następująco:

- Centrum Logistyczne Parku Naukowo-Technologicznego i Platformy na rzecz Nauki i Gospodarki,
- Centrum Zrównoważonego Budownictwa i Energii,
- Centrum Innowacji - „Technologie dla Zdrowia Człowieka”,
- Centrum Technologii Informatycznych.

Dzięki stworzeniu odpowiedniej infrastruktury obejmującej zaplecze lokalowe, sprzętowe, intelektualne oraz umiejętności współpracy z przedsiębiorcami, Park Naukowo - Technologiczny UZ Sp. z o.o. prowadzi działania i kreuje lokalny system innowacji i transferu technologii, w szczególności do sektora MŚP. Z usług Parku korzystają takie innowacyjne firmy jak: Hertz Systems, Abnorm, Iteo, ECOVERDE, AGP Advanced Graphene Products. Na terenie Lubuskiego Parku Przemysłowo - Technologicznego działa Inkubator Przedsiębiorczości Miasta Zielona Góra, którego oferta skierowana jest do początkujących przedsiębiorców z sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

2. Rozwój Parku Technologii i Logistyki Przemysłu INTERIOR w Nowej Soli

Park INTERIOR w Nowej Soli powstał w wyniku realizacji projektów w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013: „Budowa Parku Technologii i Logistyki Przemysłu INTERIOR w Nowej Soli” oraz „Wyposażenie Laboratorium Nauk Teleinformatycznych w Parku Technologii Interior (etap II)”. W Parku realizowany jest projekt Inkubator Innowacji – utworzenie centrum inkubacji i akceleracji startupów w Parku Technologicznym

Interior. Projekt polega na utworzeniu Inkubatora Innowacji w Parku Technologicznym Interior, uzupełniającego ofertę klasycznego inkubatora, udostępniającego pomieszczenia dla firm. Jest to miejsce, które w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby realizuje proinnowacyjne usługi doradcze w procesie Preinkubacji, Inkubacji i Akceleracji. W parku funkcjonują laboratoria:

1. GOM – laboratorium metrologiczne wyposażone we współrzędnościową maszynę pomiarową,
2. Komora solna – laboratorium komory solnej wyposażone jest w urządzenie do wykonywania badań w precyzyjnie sterowanej i kontrolowanej atmosferze mgły solnej,
3. Data Center składające się z trzech laboratoriów:
  - Laboratorium ERP (ERPLab), badające wykorzystywanie zaawansowanych systemów teleinformatycznych klasy ERP w technologii Cloud Computingu,
  - Laboratorium Hurtowni Danych (DataLab) współdzielenia zasobów sprzętowych i programowych w zaawansowanych systemach klasy ERP z hurtowniami danych,
  - Intuicyjnej archiwizacji elektronicznej danych (ArchivLab) pochodzących ze współdzielenia zasobów w zaawansowanych systemach klasy ERP z hurtowniami danych.

3. Utworzenie parku naukowo - przemysłowego w Gorzowie Wlkp.

Utworzenie Gorzowskiego Ośrodka Technologicznego Park Naukowo-Przemysłowy Sp. z o.o. jest kontynuacją porozumienia o powołaniu Gorzowskiego Ośrodka Technologicznego (GOT PNP), zawartego w 2012 r. przez Miasto Gorzów Wlkp., Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o., Lubuski Klaster Metalowy oraz Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Gorzowie Wlkp. Głównym obszarem specjalizacji GOT PNP Sp. z o.o. są projekty związane z technologiami środowiskowymi, obejmujące m.in. niekonwencjonalne źródła energii, odzysk surowców oraz unieszkodliwianie odpadów. W ramach GOT PNP Sp. z o.o. funkcjonuje Centrum Transferu Technologii Środowiskowych, Klub Młodego Wynalazcy oraz laboratoria dla przedsiębiorców. Ponadto przy współpracy z Inneko Sp. z o.o. (dawniej Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o.) utworzono Centrum Badawczo - Wdrożeniowe „Eko-Innowacje” w Stanowicach w gminie Bogdaniec. Projekty były współfinansowane ze środków LRPO 2007-2013. Dzięki działalności PNP, wynalazcom oraz przedsiębiorcom zainteresowanym badaniami oraz wdrażaniem innowacyjnych rozwiązań technologicznych zapewniana jest pomoc w ramach działalności inkubatora technologicznego, którego oferta obejmuje m.in. możliwość wykorzystania pomieszczeń biurowych, socjalnych i produkcyjnych oraz laboratoriów, usługi finansowe i IT, pomoc prawną, analizę opłacalności technologii oraz wsparcie w jej opatentowaniu i wdrożeniu.

4. Budowa kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin - Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą

Plany budowy kopalni odkrywkowej węgla brunatnego i bazującej na tych złożach elektrowni na terenie gmin Gubin i Brody to największa planowana na zachodnim pograniczu inwestycja energetyczna. Szacowane zasoby złóż węgla brunatnego to ok. 1,5 mld ton w korzystnych warunkach geologicznych. Roczne wydobycie węgla ma wynosić ok. 17 mln ton. Moc przyszłej elektrowni szacowana jest na 2500-3000 MW, co zapewni bezpieczeństwo energetyczne województwa lubuskiego i zachodniej Polski. Inwestycja jest szacowana na wartość ok. 20 mld zł. Rozruch kompleksu planowany jest na ok. 2025 r., a zakończenie eksploatacji węgla miałyby nastąpić ok. roku 2075. Aby uzyskać koncesję na eksploatację złoża należy podjąć działania w trzech obszarach: środowiskowym, górnictwo-geologicznym i związanym z planowaniem przestrzennym. Obszar dotyczący planowania górnictwa, czyli uzyskania prawa do korzystania z informacji geologicznej, sporządzenia dokumentacji geologicznej złoża i projektu zagospodarowania złoża, jest zakończony. W 2015 r. inwestor - Polska Grupa Energetyczna Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A., opracował raport oddziaływania na środowisko i przedłożył Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp. Obecnie trwają prace, które mają na celu ujednoczenie raportu. Na luty 2019 r. planowane jest złożenie uzupełnionego raportu. Planowanie przestrzenne wymaga umieszczenia inwestycji w planach miejscowych gmin Brody Gubin. Gmina Gubin nie podjęła dotychczas uchwały o przystąpieniu do zmiany studium zagospodarowania przestrzennego. Gmina Brody podjęła taką uchwałę w 2013 r. Do końca 2019 r. planowane lokalizacje powinny zostać uwzględnione zarówno w Planie Zagospodarowania Przestrzennego gminy

Brody jak i w Studium Zagospodarowania Przestrzennego gminy Gubin. Złożenie wniosku o przyznanie koncesji inwestor planuje na koniec września 2020 r.

5. Dokończenie budowy drogi ekspresowej S3

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację projektu finansowanego ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko jest Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Budowa drogi S3 została podzielona na kilka odcinków:

a) odcinki zrealizowane:

- obwodnica Gorzowa Wlkp. (druga jezdnia została oddana w październiku 2017 r., pełną funkcjonalność mają też wszystkie węzły),
- odcinek Gorzów Wlkp. Południe - Międzyrzecz Północ z obwodnicą Skwierzyny i dwoma węzłami,
- obwodnica Międzyrzecza (druga jezdnia została oddana w 2016 r.),
- odcinek Międzyrzecz Południe - Sulechów,
- Sulechów - Zielona Góra Północ (druga jezdnia została oddana w październiku 2017 r., odcinek bez mostu w Cigacicach, którego realizacja jest planowana na 2019 r.),

b) odcinki w budowie:

- Zielona Góra Północ - Nowa Sól Południe – druga jezdnia (zakończenie prac planowane jest na lipiec 2018 r.),
- Nowa Sól - Legnica od węzła Nowa Sól Południe do węzła Kaźmierzów bez węzła (zakończenie prac planowane jest na czerwiec 2018 r.).

6. Dokończenie węzłów A2

Celem tej inwestycji jest budowa węzłów „Łagów” i „Myszęcin” łączących autostradę A2 z otaczającym terenem poprzez wykorzystanie jej skrzyżowania z drogą krajową nr 92 tzw. „starą dwójką”. W sierpniu 2016 r. powstało opracowanie „analiza makroekonomiczna dotycząca wpływu realizacji węzłów „Łagów” i „Myszęcin” na autostradzie A2 na rozwój gospodarczy terenów wokół węzłów oraz regionu w województwie lubuskim”. W styczniu 2017 r. dokument został przekazany do Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa. W odpowiedzi z września 2017 r. ministerstwo poinformowało, że zgodnie z zapisami umowy koncesyjnej z 2008 r. realizacja węzłów jest uzależniona od przesłanki ekonomicznej w postaci osiągnięcia określonego poziomu ruchu na autostradzie. Wskazany poziom nie jest osiągnięty co oznacza, że koncesjonariusz nie jest zobowiązany do realizacji węzłów. Środki na ich budowę (w wysokości ok. 40 mln/jeden węzeł) oraz na ich utrzymanie (ok. 1,1 mln zł rocznie/jeden węzeł) muszą pochodzić z innego źródła. Na chwilę obecną, kwestia budowy węzłów pozostaje otwarta pod warunkiem znalezienia pełnego finansowania.

7. Przebudowa drogi nr 18 do parametrów autostrady A18

Przedsięwzięcie polega na przebudowie jezdni południowej drogi nr 18 do parametrów autostrady A-18 wraz z węzłami i infrastrukturą techniczną. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację inwestycji jest Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Inwestycja ujęta jest na poz. 5 listy rezerwowej Programu Budowy Dróg Krajowych 2014-2023. Gotowy jest projekt modernizacji południowej nitki autostrady, uzgodniony jest Program Inwestycji. Realizacja inwestycji jest uzależniona od uzyskania finansowania. Istotną zmianą w PBDK uchwaloną w lipcu 2017 r. jest fakt, że drogę będzie mogła przebudować GDDKiA. Wcześniej mowa była o konieczności powołania do tego celu spółki specjalnego przeznaczenia. W listopadzie 2017 r. GDDKiA Oddział w Zielonej ogłosił przetarg na opracowanie dokumentacji środowiskowej do przeprowadzenia ocen oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięcia polegającego na budowie autostrady A-18 na odcinku węzeł Olszyna - węzeł Gołnice.

8. Systemowa poprawa dostępności drogowej północy województwa poprzez modernizację dróg 22 i 24

Odcinki zadań na DK 22 i 24 zostały umieszczone w Programie Budowy Dróg Krajowych 2014-2023 w części dotyczącej Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych, co zapewni realizację inwestycji w najbardziej newralgicznych

punktach, jednak docelowo konieczna będzie całościowa rozbudowa DK 22 i 24. Obecnie barierą w realizacji inwestycji jest nieujęcie całości przedsięwzięcia w PBDK 2014-2023 oraz brak źródeł finansowania i możliwości opracowywania właściwej dokumentacji.

9. Rozwój drogi nr 27 Zielona Góra - Żary - autostrada A18

Odcinki zadań na DK 27 zostały umieszczone w Programie Budowy Dróg Krajowych 2014-2023 w części dotyczącej Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych, co zapewnia realizację inwestycji w najbardziej newralgicznych punktach, konieczna jest jednak całościowa rozbudowa DK 27. Realizację przedsięwzięcia hamuje nieujęcie całości inwestycji w PBDK 2014-2023 oraz brak źródeł finansowania.

10. Modernizacja połączeń drogi S3 z Nowej Soli przez Kozuchów i Żagań/Szprotawę z autostradami A18/A4

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację inwestycji jest Zarząd Dróg Wojewódzkich w Zielonej Górze. Przedsięwzięcie dotyczące dróg wojewódzkich nr 296 oraz 297 jest w trakcie realizacji.

a) zadania zrealizowane, sfinansowane w ramach LRPO 2007-2013:

- rozbudowa DW nr 296 na odcinku Iłowa - Ruszów (dojazd do węzła autostrady A-18),
- przebudowa i rozbudowa DW nr 296 w ciągu ul. Lotników Alianckich w Żaganii,
- przebudowa DW nr 297 na odcinku Szprotawa - granica województwa,
- rozbudowa DW nr 297 w m. Leszno Górne, Leszno Dolne i Borów Wielki

b) zadania zrealizowane w ramach RPO – Lubuskie 2020:

- rozbudowa DW nr 296 w m. Iłowa ul. Żagańska,
- rozbudowa skrzyżowania DW nr 297 i 283 w m. Kozuchów (rondo)

c) zadania realizowane ujęte w *Planie inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020*:

- przebudowa DW nr 296 na odcinku Kozuchów - Żagań w m. Stypułów - Etap II,
- rozbudowa DW nr 297 na odcinku Cisów - granica powiatu - Etap II

d) zadania planowane: obwodnica Iłowej, Żaganii i Kozuchowa.

11. Budowa przeprawy mostowej w Kostrzynie nad Odrą/północna obwodnica miasta

Budowa obwodnicy Kostrzyna nad Odrą jest ujęta w Programie Budowy Dróg Krajowych 2014-2023 na poz. 36 z terminem realizacji 2022-2025. Dla zadania jest uzgodniony Program Inwestycji na etap prac przygotowawczych. Szacunkowy koszt inwestycji to 185.235 tys. zł, okres realizacji prac przygotowawczych: ok. 6 lat, okres realizacji robót: ok. 3 lata. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację przedsięwzięcia jest Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Dla zadania „Budowa mostu granicznego przez Odrę w Kostrzynie w ciągu drogi krajowej nr 22” w październiku 2014 r. został opracowany Program Inwestycji. Szacunkowy łączny koszt inwestycji to 96.989,947 tys. zł, okres realizacji prac przygotowawczych: ok. 5 lat, okres realizacji robót: ok. 3 lata.

12. Budowa mostu w Milsku

Most w Milsku to jedna z najbardziej oczekiwanych inwestycji w regionie. Prowadzi ją Zarząd Dróg Wojewódzkich. Inwestycja związana z budową przeprawy przez rzekę Odrę oraz zmianą przebiegu drogi nr 282, która połączy przeprawę z drogą S3 (na odcinku od miejscowości Łaz wraz z obejściem miejscowości Łaz, Zabór, Milsko, Przewóz do miejscowości Bojadła). W kwietniu 2017 r. ogłoszono przetarg. Wykonawca określił wartość inwestycji na 73 mln zł. Zadanie będzie dofinansowane ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020. Nowa przeprawa ma być gotowa w 2021 r.

13. Most na Odrze w Krośnie Odrzańskim (wraz z obwodnicą)

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację przedsięwzięcia jest Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Obwodnica jest zapisana w Programie Budowy Dróg Krajowych 2014-2023 na poz. 51 z okresem realizacji 2019-2024. Dla zadania uzgodniony jest Program Inwestycji na etap prac przygotowawczych. GDDKiA prowadzi prace przygotowawcze, których efektem będzie uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach oraz określenie i zatwierdzenie trasy przebiegu inwestycji.

14. Rozbudowa i modernizacja Infrastruktury linii kolejowej nr 273 (CE-59) na odcinku Głogów - Zielona Góra - Kostrzyn („Odrzanka”), w KT jest to zadanie: Prace na linii kolejowej CE-59 na odcinku Wrocław - Brochów/Grabiszyn - Głogów - Zielona Góra - Rzepin - Szczecin Podjuchy – na terenie województwa lubuskiego

Celem projektu jest przygotowanie infrastruktury linii CE-59 do prędkości 100/120 km/h dla pociągów towarowych i pasażerskich oraz poprawa bezpieczeństwa transportu. Podmiot odpowiedzialny za jego realizację to PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Od kilku lat trwają konsekwentne prace nad poprawą stanu infrastruktury kolejowej linii 273. W czerwcu 2013 r. PKP PLK S.A. zakończyły budowę kolejowej łącznicy Pomorsko - Przylep. W grudniu 2017 r. rozpoczęły się prace na linii między Drzeńskiem a Kostrzynem nad Odrą. Zakończenie prac planowane jest koniec 2018 r. Efektem inwestycji będzie podwojenie prędkości na tym odcinku – dla składów pasażerskich do 120 km/h, a towarowych – 100 km/h. Z szacunków PKP PLK wynika, że po modernizacji czas podróży na odcinku Rzepin - Kostrzyn nad Odrą skróci się z 50 do 25 minut. Przebudowywana jest również stacja w Rzepinie, trwają prace na odcinku Niedoradz - Zielona Góra. Modernizacja linii 273 finansowana była głównie ze środków budżetu państwa.

15. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowej nr 203 na odcinku Krzyż - Gorzów Wlkp.

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację przedsięwzięcia są PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Projekt jest ujęty w Krajowym Programie Kolejowym do roku 2023, gdzie koszt realizacji tego zadania został określony na 100 mln zł. Przedsięwzięcie jest przygotowywane do realizacji. W maju 2017 r. została podpisana umowa na dokumentację przedprojektową. Opracowywane są szczegółowe analizy wariantów inwestycyjnych. Rewitalizacja linii 203 na odcinku Krzyż - Gorzów Wlkp. otrzyma dofinansowanie ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020. Według planów PKP PLK S.A. w 2019 r. zostanie wydane pozwolenie na budowę, a planowany termin zakończenia robót budowlanych to rok 2021.

16. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowych 275 na odcinku gr. województwa - Żagań oraz linii 14 na odcinku Żagań - Żary - Forst

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację przedsięwzięcia są PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Projekt ujęty w Krajowym Programie Kolejowym do roku 2023, gdzie koszt realizacji tego zadania został określony na 205 mln zł. Realizacja przedsięwzięcia zależy od dostępności środków. W grudniu 2016 r. PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. i Instytucja Zarządzająca RPO - Lubuskie 2020 podjęły decyzję o przesunięciu projektu na listę projektów rezerwowych, tym samym odstępując od jego realizacji w pierwotnie założonych ramach czasowych.

17. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury i taboru transportu publicznego w obszarach funkcjonalnych Zielonej Góry (Lubuskie Trójmiasto) i Gorzowa Wlkp.

Przedsięwzięcie jest realizowane poprzez projekty wynikające ze Strategii ZIT dla miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie. Źródłem finansowania zadań jest Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.

a) Zintegrowany system bezemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację projektu jest Miasto Zielona Góra reprezentowane przez Miejski Zakład Komunikacji w Zielonej Górze. Orientacyjny całkowity koszt to ok. 257 mln zł. Projekt jest w trakcie przygotowania do realizacji. Dla inwestycji został już opracowany raport z oceny oddziaływania na środowisko oraz uzyskano decyzje lokalizacyjne. Dotychczas ogłoszono przetargi i podpisano umowy na:

- opracowanie koncepcji oraz Programów Funkcjonalno - Użytkowych dla zadań dotyczących przebudowy zajezdni autobusowej MZK i budowy Centrum Przesiadkowego i zadaszeń peronów na dworcu PKP oraz dokumentacji dla celów pozyskania środków z UE,
  - roboty budowlane dotyczące budowy centrum przesiadkowego, przebudowy zajezdni autobusowej MZK, budowę infrastruktury elektro-energetycznej i teletechnicznej wraz z przebudową pętli autobusowej dla systemu stacji ładowania autobusów, budowę zadaszenia peronów dworca PKP i przebudowę wiaduktu pod torami PKP przy ul. Batorego,
  - dostawę niskopodłogowych autobusów miejskich o długości 12 m i 18 m oraz dostawę stacji ładowania
- Planowana data uzyskania pierwszego pozwolenia na budowę: marzec 2018 r., prognozowana data uzyskania ostatniego pozwolenia na budowę: sierpień 2018 r. Planowany termin zakończenia realizacji projektu to I kwartał 2019 r.

b) System zrównoważonego transportu miejskiego w Gorzowie Wlkp.

Projekt jest w trakcie przygotowania do realizacji. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację przedsięwzięcia w części infrastrukturalnej jest Miasto Gorzów Wlkp. Wartość całkowita tej części projektu to ponad 199 mln zł. Zakończenie realizacji zadania planowane jest na IV kwartał 2021 r. W czerwcu 2017 r. podpisano umowę o dofinansowanie projektu. Zadania w ramach projektu:

- przebudowa torowiska w ul. Kostrzyńskiej od Placu Słonecznego do pętli na Wieprzycach – w listopadzie 2017 r. ogłoszono przetarg,
- przebudowa ul. Warszawskiej i ul. Władysława Sikorskiego – podpisanie umowy z wykonawcą planowane jest na styczeń 2018 r.,
- przebudowa torowiska w ul. Walczaka od stacji Shell do Ronda Gdańskiego – umowa z wykonawcą została podpisana w grudniu 2017 r.,
- przebudowa ul. Dworcowej – wykonawca przedłożył wstępną koncepcję dokumentacji projektowej do zaopiniowania,
- przebudowa ul. Chrobrego – pod koniec 2017 r. wybrano wykonawcę dokumentacji projektowej,
- System Informacji Pasażerskiej i Monitoring – opracowywana jest dokumentacja projektowo-kosztorysowa.

W części projektu dotyczącej taboru tramwajowego podmiotem odpowiedzialnym jest Miejski Zakład Komunikacji w Gorzowie Wlkp. Sp. z o.o. Wartość całkowita zadania to prawie 122,5 mln zł. W czerwcu 2017 r. podpisano umowę o dofinansowanie projektu, we wrześniu 2017 r. podpisano umowę z dostawcą tramwajów.

18. Rozbudowa i poprawa wyposażenia lotniska w Babimoście

Port Lotniczy Zielona Góra/Babimost rozwija się w znacznej mierze dzięki realizacji projektów dofinansowanych ze środków UE realizowanych przez samorząd województwa. Dofinansowane zostały m.in. budowa drogi patrolowej, oznaczenie pionowe drogi startowej i dróg kołowania, budowa strażnicy Lotniskowej Służby Ratowniczo-Gaśniczej i remont płyty postoju samolotów i drogi. Podmioty zewnętrzne, przy wsparciu środkami Lubuskiego Programu Operacyjnego 2007-2013, zrealizowały następujące inwestycje: ogrodzenie, monitoring lotniska i części terminalowej, stacja paliw, zakup i budowa instalacji ILS - systemu wspomaganie lądowania przy ograniczonej widzialności, zakup systemu pomiarowego parametrów meteorologicznych oraz sprzętu do działań minersko – pirotechnicznych. We wrześniu 2015 r. oddano do eksploatacji Halę Kontroli Przyłotów. Obiekt zrealizowany dzięki dofinansowaniu ze środków LRPO 2007-2013 zwiększył możliwości operacyjne portu lotniczego związane z przyjęciem do 360 tys. pasażerów rocznie na kierunku przyłotowym oraz umożliwiła odprawę pasażerów z państw strefy Schengen wraz z przeprowadzeniem równoczesnej kontroli granicznej i celnej dla pasażerów przylatujących z państw spoza Schengen. W marcu 2017 r. podpisano z przewoźnikiem narodowym PLL LOT umowę na przewozy lotnicze między Zieloną Górą a Warszawą wraz z możliwością korzystania z bezpośrednich dalszych połączeń przesiadkowych w Warszawie na wszystkie lotnicze kierunki europejskie i światowe. Umowa zawarta została na lata 2017 i 2018. Dzięki współpracy z LOT oraz możliwości lotniczego podróżowania na jednym bilecie z PL Zielona Góra na wszystkich kierunkach lotniczych świata, już w pierwszym roku zwiększyła się o 100% ilość pasażerów

odlatujących i przylatujących z/do Zielonej Góry. Od września 2017 r. opracowywany jest „Program i plan działań intensyfikacji przewozów pasażerskich z Portu Lotniczego Zielona Góra w Babimoście”. W oparciu o przeprowadzone badania popytowo-jakościowe oraz analizę ryzyka potencjału rynku lotniczego w lubuskim i sąsiednich województwach przygotowany zostanie raport z propozycjami dalszego rozwoju PL Zielona Góra i aktualizacja Strategii Rozwoju Portu Lotniczego Zielona Góra do 2034 r.

19. Modernizacja lotniska w Przylepie

Lotniskiem w Przylepie zarządza Aeroklub Ziemi Lubuskiej. Lotnisko dysponuje drogą startową o długości 880 m. Baza lotniska jest przystosowana do stacjonowania śmigłowca Lotniczego Pogotowia Ratunkowego. Przylep jest również bazą Grupy Akrobacyjnej ŻELAZNY. Przy aeroklubie działa Ośrodek Szkolenia Lotniczego, certyfikowany wg europejskich przepisów, w którym odbywają się szkolenia do większości uprawnień lotniczych. Aeroklub Ziemi Lubuskiej jako jedyny w Polsce posiada samoloty 2 specjalistyczne ze zbiornikami o pojemności 1700 L na cieczce gaśnicze. Po zamontowaniu atomizerów AU-5000 samoloty te mogą wykonywać wszelkiego rodzaju opryski pól i lasów. Na lotnisku w Przylepie znajduje się też Klub Jeździecki oraz Centrum Spotkań Polsko-Niemieckich. W październiku 2017 r. Aeroklub Ziemi Lubuskiej zlecił zamówienie na modernizację bazy Centrum (źródło finansowania: Program Współpracy Interreg VA Brandenburgia – Polska 2014-2020). Planowane w ramach rozbudowy lotniska inwestycje, w tym m.in. utwardzenie pasa, wykonanie oświetlenia nawigacyjnego pasa oraz budowa hangaru nie zostały podjęte.

20. Budowa lotniska do celów biznesowych i sportowo-turystycznych w okolicach Gorzowa Wlkp.

Celem budowy lotniska była poprawa sytuacji biznesowej (m.in. komunikacja z KSSSE) oraz rozwój sportów lotniczych. Argumentem dotyczącym budowy infrastruktury lotniskowej w okolicach Gorzowa Wlkp. były też działania mające na celu utworzenie bazy HEMS w północnej części województwa. Ostatecznie baza Lotniczego Pogotowia Ratunkowego powstanie na terenie Wielospecjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. sp. z o.o. Dla lotniska nie została wydana decyzja o uzgodnieniu lokalizacji.

21. Budowa bazy lotniczego pogotowia ratunkowego HEMS w północnej części województwa

Zadanie jest w trakcie realizacji. Baza HEMS powstanie na terenie Wielospecjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. Sp. z o.o. W 2016 r. przy szpitalu w Gorzowie Wlkp. powstała tymczasowa baza kontenerowa Lotniczego Pogotowia Ratunkowego. Zakup śmigłowca, który stacjonuje w Gorzowie Wlkp., został dofinansowany z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 i środków Lotniczego Pogotowia Ratunkowego. We wrześniu 2017 r. ruszyły prace budowlane nad bazą docelową Lotniczego Pogotowia Ratunkowego, finansowane przez Samorząd Województwa Lubuskiego oraz Miasto Gorzów Wlkp. Zakończenie inwestycji planowane jest do końca 2019 r. Docelowa baza ma kosztować ok. 6 mln zł. Z szacunków prowadzonych przez Lotnicze Pogotowie Ratunkowe wynika, że z bazy w Gorzowie Wlkp. śmigłowiec będzie wylatywał ponad 300 razy w roku.

22. Modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej (w KT są to trzy projekty):

Celem inwestycji jest poprawa warunków żeglugowych na odcinku Odry swobodnie płynącej, a także przystosowanie jej do III klasy drogi wodnej, poprzez zwiększenie średnich głębokości oraz zbilansowanie transportu rumowiska wleczonego. Działania te pozwolą zmniejszyć ilość miejsc zatorogennych, ujednolicając warunki przepływu, natomiast osiągnięcie parametrów III klasy drogi wodnej pozwoli na prowadzenie skutecznej zimowej osłony przeciwlodowej i żeglugi lodolamaczy. Przedsięwzięcia „Prace modernizacyjne na Odrze granicznej w celu zapewnienia zimowego lodolamania” i „Remont i modernizacja zabudowy regulacyjnej na Odrze granicznej” są w trakcie przygotowania dokumentacyjnego. Prowadzone są prace przedprojektowe (w tym koncepcyjne) na potrzeby przygotowania dokumentacji, która będzie podstawą opracowania projektu budowlanego i uzyskania pozwolenia na budowę. Od marca 2017 r. prowadzone są badania terenowe w ramach inwentaryzacji przyrodniczej, na potrzeby opracowania raportów o oddziaływaniu na środowisko. Na II kwartał 2018 r. planowane jest uzyskanie

decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla obu przedsięwzięć. W czerwcu 2018 r. zostaną złożone do Centrum Unijnych Projektów Transportowych wnioski o dofinansowanie przedsięwzięć w ramach POIiŚ 2014-2020. Na potrzeby dokumentacji aplikacyjnej opracowywane jest obecnie studium wykonalności, w tym niezbędne analizy dotyczące aspektów finansowych i ekonomicznych (analiza kosztów i korzyści).

23. Modernizacja Międzynarodowej Drogi Wodnej E70 (w KT jest to zadanie: Odbudowa budowli regulacyjnych i roboty regulacyjne na Warcie od km 0,0 (m. Kostrzyn nad Odrą) do km 68,2 (m. Santok) i na Noteci swobodnie płynącej (od km 176,2 do km 226,1) dla przywrócenia parametrów II klasy drogi wodnej – na terenie województwa

Celem modernizacji międzynarodowej drogi wodnej E-70 jest jej dostosowanie do parametrów II klasy dróg wodnych z zagwarantowaniem przez minimum 240 dni w roku bezpiecznej, całodobowej żeglugi poprzez m.in. wykonanie robót czerpalnych i modernizację istniejących śluz. Przewidywane źródła finansowania projektu to Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (85%) i budżet państwa. Z uwagi na brak środków finansowych obecnie nie są wykonywane żadne prace na Warcie i Noteci w ramach MDW E70 obejmujące województwo lubuskie.

24. Rozwój Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu

Lubuski Szlak Wina i Miodu przebiega niemal przez całe województwo – od Winnicy Kinga koło Nowej Soli po Winnicę Mierzęcin w powiecie strzelecko-drezdeneckim. Obejmuje wiele winnic, gospodarstw pszczelarskich i agroturystycznych, a także m.in. Muzeum Wina w Zielonej Górze i Skansen Pszczelarski w Pszczewie. W ramach Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu powstało turystyczne oznakowanie drogowe winnic w województwie lubuskim – na drogach województwa umieszczono 108 znaków kierujących turystę do siedemnastu winnic. Przedsięwzięcie zostało zrealizowane w ramach projektu „Lubuskie aktywne i turystyczne”. W ramach projektu w październiku 2015 r. zostało otwarte Lubuskie Centrum Winiarstwa w Zaborze, którego głównym celem jest rozwój marki oraz potencjału turystycznego województwa lubuskiego, integracja środowisk winiarskich oraz rekultywacja tradycji związanych z uprawą winorośli i produkcją wina na Ziemi Lubuskiej. W Centrum odbywają się m.in. warsztaty winiarskie, somelierskie i kulinarne oraz wydarzenia promujące winiarstwo m.in. Święto Młodego Wina czy Winobranie na Winnicy.

25. Dokończenie rozbudowy Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Drzonkowie oraz poprawa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w Gorzowie Wlkp.

Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji im. Zbigniewa Majewskiego w Drzonkowie przeszedł gruntowną metamorfozę dzięki wsparciu ze środków UE. Przebudowany został 10-torowy basen olimpijski. Pod koniec 2015 r. zakończono III etap modernizacji kompleksu obiektów polegający na wymianie istniejącej sieci ciepłej i wodociągowej. W latach 2015-2017 skoncentrowano się na poprawie bezpieczeństwa pożarowego ośrodka. Dostosowano budynek hali sportowej i internatu do wymogów ochrony przeciwpożarowej. Zmodernizowano też Stację Uzdatniania Wody, wykonano dwie nowe studnie głębinowe i wybudowano nowe przyłącze wody. W 2017 r. zrealizowano projekt „Modernizacja obiektu jeździeckiego - przebudowa, rozbudowa i nadbudowa hali jeździeckiej” oraz rozpoczęto działania w kierunku realizacji projektu „Transgraniczna Akademia Edukacji Prewencji Zdrowotnej i Rehabilitacji”. Zadanie będzie realizowane w obiekcie zaplecza basenów odkrytych. Powstaną tam sala sportowa, sala wykładowa, hall oraz zespół szatniowo-sanitarny. W trakcie realizacji jest obecnie projekt „Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w gospodarce energetycznej WOSiR wraz z termomodernizacją zespołu budynków”. Przedmiotem inwestycji jest głęboka termomodernizacja zespołu budynków ośrodka wraz z wykorzystaniem instalacji OZE.

W Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Gorzowa Wlkp. przewidziano, że do 2023 r. miasto zainwestuje w budowę i modernizację infrastruktury sportowej blisko 85 mln zł. Największe inwestycje, to hala widowiskowo - sportowa, modernizacja stadionu piłkarskiego przy ulicy Olimpijskiej i modernizacja stadionu lekkoatletycznego przy ulicy Wyszyńskiego. Nowa hala widowiskowo-sportowa powstanie przy Centrum Sportowo-Rehabilitacyjnym Słowianka.

Ma kosztować ok. 65 mln zł. Inwestycja będzie wsparta dofinansowaniem z Ministerstwa Sportu i Turystyki w ramach programu "Inwestycji o Szczególnym Znaczeniu dla Sportu". Oddanie obiektu do użytku planowane jest na lata 2021-2022. Szybciej, bo w 2018 r. ma zakończyć się modernizacja stadionu piłkarskiego przy ulicy Olimpijskiej. Inwestycja ma pochłonąć 8,4 mln zł i w 30% ma być również dofinansowana ze środków Ministerstwa Sportu i Turystyki. W ramach przedsięwzięcia powstaną dwa boiska treningowe (jedno z murawą, drugie syntetyczne) o wymiarach 112 m na 79 m wraz z zagospodarowaniem terenu. Modernizacja stadionu lekkoatletycznego przy ulicy Wyszyńskiego ukończona zostanie w 2020 r., wartość inwestycji wyniesie ok. 31 mln zł.

Priorytetowe zadania określone w Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020

W wyniku prac nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Polski Zachodniej określono osiem priorytetowych zadań ważnych dla tej części kraju. Pięć spośród wymienionych zadań dotyczy województwa lubuskiego, w tym trzy znajdują się na liście kluczowych inwestycji SRWL 2020.

1. Odrzańska Droga Wodna;
2. Modernizacja linii kolejowych E-59 i CE-59;
3. Dokończenie budowy drogi S3 w ciągu Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego;
4. Dokończenie budowy drogi ekspresowej S5;
5. Budowa drogi ekspresowej S11;
6. Ponadregionalne specjalistyczne centra usług medycznych;
7. Sieci energetyczne Polski Zachodniej;
8. Współpraca ośrodków akademickich i przedsiębiorców Polski Zachodniej w celu komercjalizacji wiedzy.

6. Wymiar terytorialny strategii

6.1. Obszary Strategicznej Interwencji w SRWL 2020 i projekcie PZPWL

W przyjętej 13 lipca 2010 r. przez Radę Ministrów Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR) określono terytoria, do których w szczególny sposób miała być adresowana polityka regionalna, nazywając je Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI). Zgodnie z przyjętą definicją należą do nich:

- obszary, wobec których wymagana jest interwencja rządu, ze względu na ciężar, którego region sam nie jest w stanie udźwignąć,
- obszary, które ze względów społecznych, gospodarczych lub środowiskowych wywierają lub mogą w przyszłości wywierać istotny wpływ na rozwój kraju.

W Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 wyznaczono osiem Obszarów Strategicznej Interwencji, podzielonych na dwie grupy. Pierwsza wynikająca z uwarunkowań krajowych (KSRR) - miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne, ośrodki subregionalne i lokalne, obszary przygraniczne, obszary wiejskie, w szczególności o słabym dostępie do usług publicznych. Druga złożona z obszarów wymagających wsparcia z poziomu krajowego lub regionalnego - obszary zagrożone powodzią, obszary o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym objęte ochroną prawną, obszary potencjalnej eksploatacji złóż surowców o strategicznym znaczeniu, obszary o najkorzystniejszych warunkach dla prowadzenia gospodarki rolnej.

W ramach planu zagospodarowania przestrzennego operuje się pojęciem obszarów funkcjonalnych¹¹, które należy rozumieć jako obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju. Ich delimitacja przestrzenna nastąpiła w projekcie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego (PZPWL)¹².

Poniżej zaprezentowano główne instrumenty finansowe, prawne i instytucjonalne, które mają za zadanie wspierać OSI oraz ich ujęcie w powiązaniu z obszarami funkcjonalnymi w PZPWL.

OSI: Miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne

Miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne w latach 2013-2017 oraz 2014-2020 były wspierane w formule Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). W województwie lubuskim funkcjonują dwa związki ZIT: w Gorzowie Wielkopolskim i Zielonej Górze. Szacuje się, że ok. 12 % całej alokacji RPO - Lubuskie 2020 przeznaczone zostanie na wsparcie ZIT. W odniesieniu do interwencji publicznej w tym obszarze kluczowe są inwestycje w: rozwój sektora B+R, innowacje, infrastrukturę komunikacyjną, rewitalizację. W ramach aktualizacji PZPWL, zgodnie z obowiązkiem ustawowym powstały projekty planów zagospodarowania przestrzennego miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, tj. Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry będące integralną częścią PZPWL.

OSI: Ośrodki subregionalne i lokalne

Ośrodki te wykazują się dość dużym zróżnicowaniem wynikającym z pełnienia różnych funkcji w województwie. Upatruje się w nich potencjał gospodarczy, który może zostać zwielokrotniony dzięki wzajemnej współpracy. Instrumentem wsparcia w tym obszarze jest m.in.: Kontrakt Lubuski (KL): narzędzie opracowane przez województwo lubuskie na potrzeby zintensyfikowania działań o charakterze rozwojowym w wymiarze terytorialnym – stanowi ono nowe partnerskie i zintegrowane podejście do rozwoju. Rolą Kontraktu Lubuskiego jest stymulowanie

¹¹ Zgodnie z art.2 pkt 6a ustawy z dnia 27marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym obszar funkcjonalny należy rozumieć jako obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju.

¹² Projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego przyjęty 28.12.2017 r. przez Zarząd Województwa Lubuskiego.

rozwoju na obszarach ośrodków subregionalnych i lokalnych oraz obszarach wiejskich dzięki interwencji finansowej ze źródeł zewnętrznych, w tym przede wszystkim Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 (RPO - Lubuskie 2020). W ramach Kontraktu Lubuskiego w lutym 2016 roku podpisano porozumienia w subregionalnych obszarach funkcjonalnych Nowej Soli oraz Żar i Żagania oraz Międzyrzecza. Miasta mogą także ubiegać się o wsparcie w ramach konkursów indywidualnych, np. w obszarze edukacji, rewitalizacji, infrastruktury społecznej i technicznej. Na wsparcie miast subregionalnych i lokalnych przeznaczone zostanie (szacunkowo) ok. 15% alokacji RPO - Lubuskie 2020.

W projekcie PZPWL wyznaczono miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych oraz ośrodków lokalnych¹³ oraz przyjęte z inicjatywy samorządów lokalnych i samorządu województwa: obszar funkcjonalny SUBREGION G8, Nowosolski Obszar Funkcjonalny, Obszar Funkcjonalny Krainy Warty i Noteci (KOTURED - stanowiący kompleks gospodarki turystycznej i edukacyjnej).

OSI: Obszary wiejskie, w szczególności o słabym dostępie do usług publicznych

Główne cele wyznaczone dla tych obszarów to zmniejszenie udziału zatrudnienia w rolnictwie oraz podwyższenie standardów infrastruktury wiejskiej. Głównym filarem finansowania działań w tym zakresie jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. Pośrednio narzędziem wsparcia obszarów wiejskich jest również RPO - Lubuskie 2020 (szacuje się, że ok. 11% całej alokacji Programu zostanie skierowane na ten OSI, również z wykorzystaniem Kontraktu Lubuskiego). W projekcie PZPWL wyznaczono wiejskie obszary funkcjonalne: uczestniczące w procesach rozwojowych oraz obszary wymagające wsparcia procesów rozwojowych.

OSI: Obszary przygraniczne

W ramach wsparcia tego obszaru kontynuowane są Programy Współpracy Transgranicznej: INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014-2020 o łącznej alokacji 100 mln euro (obszar wsparcia obejmuje całe województwo lubuskie) oraz INTERREG Polska - Saksonia 2014-2020, o łącznej alokacji 70 mln euro (obszar wsparcia obejmuje jedynie powiat żarski). W projekcie PZPWL wskazano obszary funkcjonalne wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej, a w ich ramach wyznaczono obszary przygraniczne.

OSI: Obszary zagrożone powodzią

Ważnym instrumentem dedykowanym obszarom zagrożonym powodzią w województwie lubuskim jest Projekt ochrony przeciwpowodziowej w dorzeczu Odry i Wisły (POPDOW). Jest on realizowany przy pomocy międzynarodowych instytucji finansowych, w tym Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (nazywanego również Bankiem Światowym) oraz Banku Rozwoju Rady Europy, jak również przy wsparciu środków z Funduszu Spójności oraz budżetu państwa. Całkowity koszt projektu oszacowano na ok. 1 202 miliony euro. W ramach projektu będą realizowane następujące zadania na obszarze województwa lubuskiego:

- a) komponent 1 C: Ochrona przeciwpowodziowa miasta Słubice (koszt zadania ok. 250 mln),
- b) w ramach komponentu 1 B.6: inwestycje: Wężyska - Chlebowo (koszt zadania ok. 120 mln) oraz Nowa Sól - Pleszówek, etap I i etap II, (łącznie koszt zadania ok. 90 mln).

Nadzór nad projektem z ramienia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego sprawował Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, który z dniem 1 stycznia 2018 r., na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2017r. został włączony w podmiot pn. Państwowe Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie i wyłączony spod kompetencji samorządu województwa. W wyniku realizacji projektu powstanie infrastruktura zarządzania powodziowego wraz z powiązanymi z nią środkami technicznymi w trzech wyodrębnionych obszarach Polski, w tym dorzecza Środkowej i Dolnej Odry. Dodatkowo ten OSI jest wspierany przez inne środki publiczne (RPO - Lubuskie 2020 oraz PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020). W projekcie PZPWL wyznaczono obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy w kategorii obszarów funkcjonalnych szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej.

---

¹³ W stosunku do zapisów KPZK, z uwagi na specyfikę województwa lubuskiego kryterium ludnościowe ośrodków subregionalnych zostało obniżone z 100 tys. - 50 tys. do pow. 20 tys.), a ośrodków lokalnych z pon. 50 tys. do pon. 20 tys.

OSI: Obszary o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym objęte ochroną prawną

Zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774) samorząd województwa ma za zadanie uchwalić audyt krajobrazowy. W nawiązaniu do nowego przepisu art. 38a ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym audyt krajobrazowy ma być sporządzany dla obszaru całego województwa, a jego zadaniem ma być m.in. identyfikacja krajobrazów występujących na obszarze danego województwa oraz ustalenie lokalizacji krajobrazów priorytetowych. W audycie mają zostać wskazane także granice i lokalizacje parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu oraz parków kulturowych, a także obiektów znajdujących się lub proponowanych do umieszczenia na listach prowadzonych przez UNESCO. Celem audytu ma być m.in. wskazanie zagrożeń dla możliwości zachowania ww. obszarów i obiektów, jak i przygotowanie rekomendacji i wniosków mających przysłużyć się ich ochronie. Audyt ma być sporządzany nie rzadziej niż raz na 20 lat. W toku procedury jego uchwalania przewidziano obowiązek uzyskania opinii szeregu organów, w tym m.in. regionalnego dyrektora ochrony środowiska oraz rad gmin położonych na terenie województwa.

Obszary o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym objęte ochroną prawną są wspierane przez środki publiczne (RPO - Lubuskie 2020 oraz PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020). Obszary cenne przyrodniczo i obszary ochrony krajobrazów kulturowych w projekcie PZPWL wyznaczono w kategorii obszarów kształtowania potencjału rozwojowego wymagające działań ochronnych.

OSI: Obszary potencjalnej eksploatacji złóż surowców o strategicznym znaczeniu

W październiku 2013 roku została przyjęta Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego, w której znajdują się zapisy o konieczności zagospodarowania złóż węgla brunatnego Gubin-Brody i budowy elektrowni. Tematem zajmuje się także Regionalna Rada ds. Energetyki przy Marszałku Województwa Lubuskiego, która jest organem opiniodawczo-doradczym. W lutym 2014 r. powołany został Zespół ds. gospodarczego wykorzystania kopalni w województwie lubuskim. Prace Zespołu dotyczą budowy kompleksu energetycznego na terenie gmin Gubin i Brody oraz działań związanych z planowanym wydobywaniem kopalni w województwie lubuskim, szczególnie miedzi. Zarząd Województwa zlecił również opracowanie dokumentu pn. „Analiza obecnego i potencjalnego wydobywania złóż kopalni o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i krajowym na terenie województwa lubuskiego”. Jego wyniki były konsultowane publicznie. W 2017 roku Zarząd Województwa Lubuskiego przystąpił do opracowania dokumentu pn. „Analiza stanu realizacji Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego wraz z prognozą rozwoju sektora energetyki na terenie województwa lubuskiego do 2030 roku”. Obszary te są także przedmiotem delimitacji jako obszary funkcjonalne w ramach aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego. W projekcie PZPWL obszary strategicznych złóż kopalni wyznaczono w ramach obszarów kształtowania potencjału rozwojowego wymagające działań ochronnych.

OSI: Obszary o najkorzystniejszych warunkach dla prowadzenia gospodarki rolnej

Samorząd województwa prowadzi działania związane z ochroną gleb przed degradacją. Zadania te są realizowane w ramach naboru wniosków o dofinansowanie ze środków pochodzących z należności i opłat rocznych z tytułu wyłączenia gruntów rolnych z produkcji rolnej, które stanowią dochody budżetu samorządu województwa. Zgodnie z art. 22c ust. 1. ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych przeznaczają się one głównie na ochronę, rekultywację i poprawę jakości gruntów rolnych, budowę i renowację zbiorników wodnych służących małej retencji, budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych położonych poza granicami administracyjnymi miast. Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej są wyznaczone w projekcie PZPWL w ramach kategorii obszarów funkcjonalnych szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej.

Ponadto w projekcie PZPWL wyznaczono inne obszary funkcjonalne tj.: tereny zamknięte w kategorii Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej oraz obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych w kategorii Obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające działań ochronnych. Wyznaczono także Obszary funkcjonalne wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej: (1) Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwoju;

(2) Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze; (3) Obszary o najniższej dostępności do usług warunkujących możliwości rozwojowe; (4) Obszary przygraniczne; (5) Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich.

W badaniu w ramach ewaluacji SRWL 2020 w roku 2015, nie zgłoszono wątpliwości co do aktualności wyznaczonych lubuskich OSI. Nie padła również żadna uwaga na temat konieczności wyznaczenia dodatkowych obszarów albo zdezaktualizowania któregoś z istniejących. Taki wynik badania może świadczyć o dobrze zaplanowanej interwencji. W projekcie PZPWL wskazano łącznie 19 typów OF-ów, które pokrywają cały obszar województwa, a część tego obszaru należy do więcej niż jednego rodzaju obszarów funkcjonalnych.

6.2. Obszary Strategicznej Interwencji w SOR

Po przyjęciu przez rząd Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju konieczna stała się analiza podejścia do tematu OSI w tym dokumencie w kontekście obszarów strategicznej interwencji zwartych w SRWL 2020.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju pośrednio odwołuje się do Obszarów Strategicznej Interwencji wymienionych w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, ale nie operuje tym pojęciem w celu dedykowania określonych instrumentów konkretnym OSI. W SOR określono także projekty strategiczne dotyczące konkretnych terenów w Polsce, jednak żaden z tych projektów nie odnosi się bezpośrednio do województwa lubuskiego, ale region ten nie jest w tym przypadku wyjątkiem. Wprost dokument odnosi się jedynie do Śląska, Polski Wschodniej, Bieszczadów, Mierzeji Wiślanej.

Przyjmując, że wymiar terytorialny SOR jest skoncentrowany głównie w celu szczegółowym II „Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony”, należy zwrócić uwagę na to, jakiego rodzaju zagadnienia są w nim podejmowane, tj. głównie miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją.

W województwie lubuskim znajdują się 4 ze 122 miast średnich wskazanych w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jako tracące funkcje i o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Są to Żagań i Międzyrzecz oraz Nowa Sól i Żary¹⁴. Te cztery miasta oraz Świebodzin i Słubice jako miasta powyżej 15 tys. mieszkańców będących stolicami powiatów mogą korzystać z projektu Ministerstwa Rozwoju „Pakiet dla średnich miast”, który oferuje im dedykowane wsparcie w ramach Funduszy UE. Natomiast w wśród obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie lubuskim wskazano na następujące gminy¹⁵: Gozdnicza, Małomice, Niegosławice, Dobiegniew (kumulacja problemów społecznych) oraz Brody i gmina wiejska Gubin (kumulacja problemów ekonomicznych).

Analiza wymiaru terytorialnego SRWL 2020 w kontekście SOR oraz PZPWL umożliwia sformułowanie następujących wniosków:

- SOR jest dokumentem utrzymanym w tradycyjnym podejściu do kwestii terytorialnej z jednej strony, z drugiej zaś nie operuje na poziomie celów i kierunków interwencji pojęciem „obszar strategicznej interwencji”. Jednocześnie wiadomo, że Minister Rozwoju oczekuje od aktualizowanych strategii horyzontalnych uwzględnienia wymiaru terytorialnego. Dlatego najważniejsza – w kontekście obszarów strategicznej interwencji – będzie zaktualizowana Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego.
- SOR nie wskazuje kierunków interwencji dedykowanych wyłącznie województwu lubuskiemu. Konkretnie działania skierowane są tylko w kilku przypadkach do określonych części kraju i w SOR unika się rozstrzygnięć terytorialnych.
- Konieczne jest rozstrzygnięcie roli OSI i OF w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz ich ujęcia w przyszłym zintegrowanym dokumencie regionalnym. Obecne zapisy w planach wojewódzkich

¹⁴ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, dokument przyjęty przez radę Ministrów 14.02.2017, rys. 11.

¹⁵ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, dokument przyjęty przez radę Ministrów 14.02.2017, rys. 12.

charakteryzują się podejściem łączącym różne zagadnienia w ramach OF i wyróżniającym wiele obszarów funkcjonalnych.

7. Podsumowanie i rekomendacje

Ocena *Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020* umożliwiła stwierdzenie, że postawione wyzwania rozwojowe oraz cele są aktualne i spójne w wymiarze tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego oraz z rządową *Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Analiza wskaźników monitorujących cel główny i cele strategiczne pokazuje obszary w których województwo osiągnęło zakładany poziom rozwoju, ale również wskazuje na obszary wymagające większego wsparcia, gdzie osiągnięcie wartości docelowej będzie trudne lub mało realne. Ocena postępu rzeczowo-finansowego pokazuje skalę zaangażowania środków w rozwój województwa oraz najważniejsze przedsięwzięcia. W ocenie zawarto także podejście polityki regionalnej do Obszarów Strategicznej Interwencji i Obszarów Funkcjonalnych.

Wśród wskaźników monitorujących cel główny należy zwrócić uwagę na produkt krajowy brutto, który w województwie lubuskim przyrasta w niższym tempie niż największych metropolitalnych województwach, które w znaczącym stopniu (głównie Mazowsze) zawyżają średnią dla kraju. W przypadku PKB per capita osiągnięcie wskaźników docelowych w roku 2020 będzie realne jeśli w kolejnych latach zostanie co najmniej utrzymane tempo wzrostu na poziomie szacunków z roku 2016, przy założeniu, że inne województwa nie przyspieszą tempa wzrostu. W układzie podregionalnym, zarówno podregion zielonogórski, jak i gorzowski mają zbliżone do średniej dla Polski wyniki PKB per capita. Natomiast wskazać należy, że dla podregionu gorzowskiego założono większą wartość docelową (90% średniego PKB per capita w Polsce, przy wartości bazowej 89,1%) i jej osiągnięcie będzie trudniejsze, niż w regionie zielonogórskim (wartość bazowa 83,1%, docelowa 86%).

Wartość dla PKB w relacji do krajów UE (z 57,24% w roku 2015 do 64%) wciąż odbiega od założonej wartości docelowej i osiągnięcie jej będzie trudne, choć realne. Natomiast, co należy podkreślić - wysoką dynamiką wzrostu charakteryzuje się wskaźnik zatrudnienia w naszym województwie, gdzie założona wartość jest bliska osiągnięcia. Ostatni wskaźnik realizacji celu głównego dotyczy przeciętnego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn, gdzie osiągnięcie zakładanych wartości docelowych wydaje się realne.

W przypadku celu 1: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna, wskaźnik dotyczący nakładów na działalność B+R charakteryzował się cyklicznymi wahaniami, a jego wartości wciąż pozostają jednymi z niższych w kraju. Natomiast bardzo dobre osiągnięcia widoczne są w zmianach w kształceniu na poziomie uczelni wyższych, gdzie nastąpił znaczący wzrost odsetka absolwentów na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych.

Realne wydaje się, że w 2020 roku osiągnięta zostanie wartość docelowa wartość dodana brutto na jednego pracującego. Region lubuski plasował się w roku 2016 w tym wskaźniku na 8 miejscu w kraju. Nastąpił także wyraźny wzrost zatrudnienia, warto podkreślić, że zmiany w strukturze zatrudnienia nie odznaczały się jednoznacznym trendem. Nastąpił wzrost zatrudnienia w usługach, gdzie w 2016 roku poziom ten dał lubuskiemu 5. miejsce w skali kraju. Zgodnie z prognozami nastąpił spadek zatrudnienia w rolnictwie. Najtrudniej ocenić powodzenie zmian w zatrudnieniu w przemyśle – według danych dla 2016 roku, poziom zatrudnienia w tym sektorze ekonomicznym jest wyższy od oczekiwanego (34%). Należy jednak pamiętać, że wskaźnik udziału przemysłu w strukturze zatrudnienia powinien być dyskutowany w kontekście nie samego udziału liczby pracujących w przemyśle, a raczej w kontekście produktywności, innowacyjności i konkurencyjności międzynarodowej przemysłu z jednej strony, a rodzajem świadczonych usług z drugiej.

Województwo Lubuskie głównie dzięki funduszom europejskim z programu RPO - Lubuskie 2020 i PO IiŚ osiągnęło znaczące postępy w rozwoju infrastruktury energetycznej, w tym OZE. Założony poziom udziału OZE został już dwukrotnie przekroczony. Zważywszy na wymagania Unii Europejskiej dotyczące minimalnego udziału OZE oraz potencjał województwa lubuskiego w zakresie odnawialnych źródeł energii (głównie geotermalny i hydroenergetyczny), tendencja ta dalej będzie wzrostowa. W skali kraju województwo lubuskie znajduje się na 7. pozycji.

Zmiany w sektorze turystyki monitorowane są przez stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego. Wysoka dynamika wzrostu wskaźnika w ostatnich dwóch latach pozwala stwierdzić, że

przy zachowaniu aktualnego trendu, stopień wykorzystania miejsc noclegowych może zbliżyć się do oczekiwanego. Województwo lubuskie charakteryzuje się najniższym stopniem wykorzystania miejsc noclegowych w kraju.

Odpowiednio rozwinięta i utrzymana sieć infrastruktury transportowej jest jednym z podstawowych warunków wysokiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Ocena realizacji Celu 2. - Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna pokazała, że lubuskie posiada dobrze rozwiniętą sieć drogową i kolejową. Działania podjęte w tym obszarze zmodernizowały i rozwinęły sieć drogową np. budowa drogi ekspresowej S3, odnowiony został tabor kolejowy. Duże nakłady zostały przeznaczone na rozbudowę i dostosowanie do standardów międzynarodowych Lotniska w Babimoście, co przełożyło się na wzrost liczby pasażerów.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego w województwie możliwy był dzięki znaczącym inwestycjom tj. budowie sieci szerokopasmowego internetu. Jest to osiągnięcie dostrzegane w regionie i kraju. Zapoczątkowany został także rozwój rynku e-usług i społecznych kompetencji cyfrowych. Nakłady w tym obszarze pozyskano głównie ze środków unijnych programów LRPO 2007-2013, RPO - Lubuskie 2020 i PO PC. Przełożyło się to równocześnie na wyraźny wzrost odsetka gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu, który był w tym regionie wyższy od średniej dla Polski. Na tle kraju województwo lubuskie wypada pozytywnie, zajmując 6. miejsce w rankingu regionów. W przypadku odsetka podmiotów gospodarczych posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego Województwo Lubuskie wpisuje się w ogólnopolski trend wzrostu przedsiębiorstw z dostępem do sieci, w 2016 roku znajdowało się w czołówce kraju (4. miejsce wśród wszystkich regionów), osiągając wartość wyższą od średniej krajowej.

Realizację celu strategicznego 3. - Społeczna i terytorialna spójność regionu, można postrzegać w większości pozytywnie. Z jednej strony, dostrzegane są duże sukcesy w tym obszarze wdrażania Strategii, z drugiej należy wskazać, że region ma jeszcze dużo do osiągnięcia.

Oczekiwana wartość stopy bezrobocia (wg BAEL) osiągnięta została już w 2014 roku, a w roku 2016 (4,7%) osiągnęła poziom prawie dwukrotnie niższy od wartości oczekiwanej w roku 2020. Tendencja spadku poziomu bezrobocia w województwie lubuskim wpisała się w ogólnopolski trend, jednak podkreślić należy, że w 2016 roku stopa bezrobocia wg BAEL w województwie lubuskim była najniższa w Polsce. Taka sytuacja jest pozytywna z punktu widzenia pracownika, powoduje natomiast trudności z pozyskaniem pracowników, szczególnie dla nowych inwestycji.

Pomimo wyraźnego spadku bezrobocia i zaobserwowanego trendu w aktywizacji osób bezrobotnych, obszar edukacji zawodowej wymaga w dalszym ciągu szczególnego wsparcia. Podwyższenie zasobu kapitału ludzkiego jest działaniem komplementarnym z rozwojem B+R. Powodzenie rozwoju sprawnie działającego sektora B+R uzależnione jest od dostępu do wykwalifikowanych pracowników. Kluczowym czynnikiem jest więc transfer wiedzy i nabywanie nowych umiejętności.

Wskaźnik – odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym został przekroczony już w 2015 roku i pomimo spadku w roku 2016 r. utrzymuje się powyżej wartości docelowej (78,5%).

W 2016 roku wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniosła 9%, zatem już na tym etapie z dużą nadwyżką zrealizowano oczekiwaną wartość docelową. W 2016 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym był najniższy w kraju.

Szczególne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju regionu mają obszary wiejskie. Wykorzystanie środków z PROW umożliwiło wyraźną poprawę infrastruktury wiejskiej, w szczególności poprzez wyposażenie ludności w podstawową infrastrukturę środowiskową (w tym sieć kanalizacyjną i wodociągową). Wskaźnik odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków systematycznie wzrastał. Realizację tego wskaźnika należy ocenić pozytywnie, a dotychczasowy trend wzrostu sugeruje powodzenie w realizacji zakładanej wartości docelowej. Uzyskana w 2016 roku wartość była wyższa od średniej krajowej i sytuuje województwo lubuskie na 6. miejscu spośród wszystkich regionów.

Negatywne zmiany kolejnego wartości wskaźnika liczby urodzeń żywych na 1 tys. mieszkańców wpisują się ogólnopolski trend. Tendencja zmian wartości wskaźnika do 2015 roku była wyraźnie spadkowa, dopiero w 2016 roku zanotowano jego nieznaczny wzrost realizacja zakładanej wartości docelowej może być znacznie utrudniona. Wpływ na poziom wartości tej zmiennej mają niekorzystne procesy zachodzące wśród polskiego społeczeństwa,

takie jak migracje, liczba zawieranych małżeństw czy starzenie się społeczeństwa. Znaczenie ma również poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym m.in. dostępność do opieki zdrowotnej. W związku z tym opracowano i realizowany jest dokument strategiczny w obszarze zdrowia, tj. Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim oraz rozpoczęto realizację inwestycji Centrum Zdrowia Matki i Dziecka. Negatywne trendy demograficzne, zmiana struktury wiekowej są największym zagrożeniem dla realizacji celu 3. SRWL 2020. Dlatego w kolejnych latach realizowane będą wzmożone działania władz regionalnych skierowane do młodzieży, ale również seniorów.

Województwo Lubuskie określiło jako 4. cel stworzenie regionu efektywnie zarządzanego m.in. poprzez tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa, ścisłą współpracę z partnerami społeczno-gospodarczymi samorządu czy wzmocnienie potencjału kapitału społecznego i kształtowania tożsamości regionalnej. Zaobserwować można stałą tendencję wzrostu aktywności obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym, potwierdzoną zwiększeniem liczby organizacji pozarządowych współpracujących z samorządem wojewódzkim w poszczególnych obszarach życia społecznego.

Przyjęty do oceny tego celu wskaźnik tj. poziom udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem ulega wahaniom, co wynika z faktu, że chęć podejmowania ryzyka inwestycyjnego przez JST związana jest z wieloma uwarunkowaniami zewnętrznymi, w tym np. dostępnością środków unijnych. Niskie wartości z roku 2016 wskazują na realne zagrożenie nieosiągnięcia wskaźnika. Województwo lubuskie zajęło 9. miejsce w kraju i podobnie jak w latach poprzednich osiągnęło wynik niższy od średniej krajowej. Natomiast wewnątrz województwa w 2016 roku wyższy udział wydatków inwestycyjnych zanotowano w podregionie gorzowskim (11,5% przy 9,8% w podregionie zielonogórskim).

Dużym problemem dla całego województwa jest niski odsetek powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Województwo lubuskie słabo wypada pod tym względem na tle kraju, wyraźnie odstając od średniej krajowej. Poziom wykorzystania usług on-line przez mieszkańców kontaktujących się z urzędami jest także generalnie niski w skali całego kraju. Podmioty administracji publicznej w niewielkim stopniu wdrażają możliwość wykorzystywania usług on-line, pomimo rozwoju internetu szerokopasmowego i dostępu do niego w gospodarstwach domowych.

Uzyskanie efektywnego poziomu zarządzania regionem, będzie zależało od jakości stworzonych instytucjonalnych sieci powiązań, sprawnej administracji oraz programowania i zarządzania przedsięwzięciami w zakresie planowania i realizacji polityki regionalnej. Pomimo znacznego rozwoju internetu szerokopasmowego i zapoczątkowaniu e-usług w regionie słabą stroną jest wykorzystanie komunikacji elektronicznej w urzędach miejskich/gminnych, która ułatwiłaby dostęp obywateli do usług administracyjnych.

W województwie lubuskim istnieją obszary, które rozwijają się w zadowalającym lub szybszym niż założono tempie. Szczególnie znaczące zmiany osiągnęły wskaźniki: zatrudnienia; stopy bezrobocia; absolwentów szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych; udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii ogółem; liczba mieszkańców w strefie dostępności drogowej Gorzowa Wlkp.; odsetek podmiotów gospodarczych posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego; liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego jako % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej; wskaźnik zagrożenia ubóstwem; ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków.

Widoczne słabości regionu są nieliczne, choć poprawa sytuacji nie jest zależna tylko od polityki władz samorządowych województwa. Do wskaźników, które stwarzają obraz zagrożeń zaliczyć należy m.in. udział wydatków inwestycyjnych w relacji do budżetów gmin; odsetek osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną; nakłady na działalność B+R w relacji do PKB województwa.

Analiza wskaźników pozwala również stwierdzić pewne problemy strukturalne regionu. W tym kontekście należy wskazać dość trwałą strukturę pracujących w regionie (zdominowaną przez usługi, ale ze znaczącym udziałem pracujących w przemyśle) przy jednoczesnym wzroście produktywności i wahaniami udziału przemysłu w strukturze pracujących w ostatnich kilku latach. Na tym tle bardzo słabo wypada województwo lubuskie w nakładach na B+R, co może świadczyć o pracochłonnym charakterze lokowanych na terenie województwa inwestycji.

Realizacja przedsięwzięć strategicznych zawartych w SRWL 2020 jest stale monitorowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze. Realizacja niektórych przedsięwzięć została zakończona lub jest bliska końcowej realizacji. Zaledwie jedna inwestycja (budowa lotniska do celów biznesowych i sportowo-turystycznych w okolicach Gorzowa Wlkp.) nie rozpoczęła swojej realizacji.

Dodać należy, że nie ma znaczących różnic w poziomie rozwoju lubuskich podregionów. Wpływ na ten zrównoważony terytorialnie rozwój ma funkcjonowanie w każdym z podregionów miasta wojewódzkiego, stanowiącego ośrodek rozwoju.

Wartość wykorzystanych środków z regionalnych (LRPO i PO KL) i krajowych programów operacyjnych (PO IG, PO IiŚ, PROW i PO RYBY) w perspektywie 2007-2013 we wszystkich celach strategicznych wyniosła ogółem ok. 14 mld zł, w tym dofinansowanie UE 8,7 mld zł (por. zał. nr 2A). Natomiast wartość zakontraktowanych środków według stanu na 31.12.2017 z regionalnych (RPO - Lubuskie2020) i krajowych programów operacyjnych (PO IiŚ, PO IR, PO PC, PO WER, PROW i PO RYBY) w perspektywie 2014-2020 we wszystkich celach strategicznych wyniosła ogółem ok. 7 mld zł, w tym dofinansowanie UE 4,4 mld zł (por. zał. nr 2B).

Ocena wdrażania SRWL 2020 za lata 2012-2017 stanowi wstępny krok zmierzający do jej aktualizacji na co wpływ ma przyjęta w lutym 2017 r. *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* oraz prace nad wprowadzeniem nowego Systemu Zarządzania Rozwojem Polski. W tym kontekście należy podkreślić, że ocena wdrażania SRWL 2020 wskazuje, iż cel główny i cele strategiczne oraz wyzwania określone w strategii są aktualne. Należałoby zweryfikować i poddać dyskusji cele operacyjne i kierunki interwencji wraz ze wskaźnikami i narzędziami realizacji.

Istotne w kontekście aktualizacji będzie przyjęcie Systemu Zarządzania Rozwojem Polski, w projekcie którego pojawiły się zapisy dotyczące zintegrowania strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania województwa w jeden dokument. Na formułowanie nowych zapisów w strategii rozwoju województwa lubuskiego będą miały wpływ cele, kierunki interwencji i narzędzia zawarte w aktualizowanej Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz dyskusja nad kierunkami Polityki Spójności UE 2020+.